Poštarina plaćena u gotovom

BR. 10. ZAGREB, LISTOPAD 1937. GOD. LXIII.

Serec dr. J. Alfo
sreski sudac Irig

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

UREDILI: Dr. EDO LOVRIĆ, KR. SVEUČILIŠNI PROFESOR
Dr. IVO POLITEO, ODVJETNIK

SADRŽAJ:

Odgovornost za štete prouzrokovane kretanjem motornih vozila i potreba donošenja zakona o prometu motornim vozilima; — dr. Reichsman Mirko, odvjetnik u Zagrebu 465

Obezbjedjenje najamnine i zakupnine po novim propisima; — dr. Polak Milan, odvjetnik u Slav. Brodu 467

Odluke sudova o žalbama protiv odluka općinskih vlasti glede neizdavanja zemljoradničkih uvjerenja; — Stanojević Juraj, sudac u Imotskom . . 473

Javne daće kao prvenstvene stavke; — dr. Koritnik Bogdan, javni bilježnik u Čabru 475

Opet o pitanju zamjenjivanja novčane kazne kaznama lišenja slobode; — Milović Aleksandar, sudac Okružnoga suda u Prilepu 480

Odmjeravanje kazne; — dr. Kulaš Juraj, odvjetnik u Beogradu 484

Pravosudje:
a) Gradjansko 504
b) Trgovačko-mjenično 508

Društvene vijesti 510

Literatura 510

Svaštice 511

Približava se konac godine.

Zato članovi uredjujte svoju članarinu i pretplatu!

Broj računa Pravničkoga društva kod Poštanske štedionice u Zagrebu

35.515

MJESEČNIK

GLASILO PRAVNIČKOGA DRUŠTVA

Uredili:

GOD. LXIII. Dr. Edo Lovrić, kr. sveuč. prof. ZAGREB 1937.
LISTOPAD Dr. Ivo Politeo, odvjetnik BROJ 10.

Odgovornost za štete prouzrokovane kretanjem motornih vozila i potreba donošenja zakona o prometu motornim vozilima *)

Napisao dr. Reichsmann Mirko, odvjetnik u Zagrebu.

Silan napredak saobraćaja motornim vozilima imade logičnu posljedicu velikoga broja nezgoda i nesreća. Ove je godine bilo kod nas neobično mnogo takvih slučajeva. No kako je automobilizam kod nas još u začetku, to se na žalost može očekivati, da će se vremenom broj nezgoda a i nesreća još i povećati.

Mnogi su slučajevi u praksi pokazali, da u našem zakonodavstvu u pogledu pravičnoga rješenja pitanja naknade štete, počinjene upotrebom motornih vozila, postoji ogromna praznina. Tomu se ne treba ni malo čuditi, jer sastavljači o. g. z-a pred više od stotinu godina nisu mogli predvidjati promet automobilima, avionima i drugim motornim vozilima.

U pogledu naknade štete stoji naš o. g. z. na načelu krivnje (Verschuldenshaftung) ». . . redovito nitko ne odgovara za tudja protuzakonita djelanja . . .« §§ 1313., 1295. i 1301. o. g. z.

Od ovog osnovnoga načela naš zakon i praksa prave samo neke iznimke, od kojih u našem slučaju jesu ustanove §§ 1314., 1315. i 1316. o. g. z. t. j. gospodar jamči za tudja protuzakonita djelanja »ob culpam in eligendo et inspiciendo« ili ako je njegovo motorno vozilo služilo kao javno prevozno sredstvo.

Vrlo je težak dokaz, da vlasnik prigodom uzimanja šofera u službu nije upotrijebio nuždan oprez, da šofer nije imao svjedočbe i t. d. Ako oštećenomu ovaj dokaz ne uspije, onda mu po našem zakonu odgovara za štetu samo upravljač vozila, koji je štetu skrivio. Budući da su upravljači (šoferi) obično ljudi slabijeg imovinskog stanja, to je oštetni

*) Na Kongresu pravnika u Skoplju, koji se je održao početkom listopada 1931., iznijeta je tema: Naknada štete prouzrokovane motornim vozilima. Referent je bio gosp. dr. Pliverić Mladen, sveuč. profesor u Zagrebu; a koreferenti gg. dr. Štuhec Antun, apelacioni sudac u Ljubljani, i dr. Blagojević Milan, odvjetnik u Beogradu. Vidi »Mjesečnik« od god. 1931. str. 334/5 i prikaz o tom Kongresu pravnika od gosp. dra Andrassva Jurja str. 511—517, a naročito rezoluciju o ovom predmetu na str. 516/517. (Opas. uredn.).

zahtjev proti njima u praksi uzaludan, jer se dosudjena otšteta ne može utjerati.

Zbog toga automobilski zakoni ne uvažuju načelo krivnje i stoje na načelu jamstva za uspjeh (Erfolgshaftung), od kojeg čine iznimke subjektivne i objektivne prirode, a poradi kojih stoji opet opće jamstvo po o. g. z-u t. j. jamstvo za krivnju (Verschuldenshaftung). Moderni automobilski zakoni predvidjaju sve moguće slučajeve, koji se mogu desiti u vezi sa nezgodama, jer je iskustvo pokazalo, da su prvi zakoni bili manjkavi. Ovi moedrni zakoni sadržavaju skup javno-pravnih i privatno-pravnih propisa sa područja automobilskoga prava. Prije je otštetno pravo prometa motornim vozilima bilo uzakonjeno u posebnim zakonima, a danas sačinjava tek dio jedne velike kompilacije.

Osnovno načelo svih ovih zakona jest, da za svaku štetu prouzrokovanu upotrebom motornih vozila odgovaraju solidarno upravljač i vlasnik. Neki noviji zakoni umjesto vlasnika odredjuju jamstvo poduzetnika pogona (Betriebsunternehmer). U slučaju dvojbe smatra se vlasnik vozila poduzetnikom pogona.

Da prikažem, što ovakvi zakoni uredjuju iz područja privatnoga prava, navest ću nekoliko primjeri. Predvidja se na primjer šteta, nastala u vremenu nakon predaje vozila na popravak. Za to vrijeme smatra se osoba, koja je vozilo preuzela na popravak poduzetnikom pogona (Betriebsunternehmer), pa jamči za nastalu štetu. Zakoni predvidjaju dalje odgovornost vlasnika za t. zv. crne vožnje (Schwarzfahrt) šofera ili trećih osoba. Po nekim zakonima jamči vlasnik uvijek za takove štete, a po nekima samo onda, ako je takovu štetu svojom nepažnjom skrivio.

Predvidjaju se i slučajevi sudara više raznih vozila n. pr. željeznice sa autom, dva automobila i t. d. Ako je kod takovog sudara stradala treća osoba, onda joj odgovaraju solidarno sva po zakonu za jamstvo odgovorna lica. No svako od tih lica može tražiti, da se njihova dužnost naknade štete svede na dio, koliko odgovara njenom udjelu na uzroku štete. Ovdje je ostavljeno sudovima, da presude, koliko je tko udioništvovao na uzroku štete, te podijele dužnost naknade medju učesnike prema razmjeru krivnje. — Ovo ograničenje jamstva ne odnosi se u nikojem slučaju na parnične troškove.

Za štete, prouzrokovane uptrebom motornih vozila, važe posebni zastarni rokovi i to obično 6 mjeseci od dana saznanja nastale štete, a ni u kojem slučaju dulje od 3 godine, računajući takodjer od dana nastale štete. Otštetni zahtjev utrnjuje i prije ovoga zastarnog roka, ako je ovlaštenik svojom krivnjom propustio u roku od 4 tjedna, od kada je saznao za osobu, koja mu je dužna štetu nadoknaditi, dojaviti joj nezgodu.

U svrhu osiguranja tražbina oštećenika svi zakoni propisuju dužnost osiguranja kod osiguravajućih društava za posljedice zakonite dužnosti jamstva (Haftpflicht), ili polaganja kaucije kod vlasti, kod koje je vozilo registrirano. Time u vezi postoji i dužnost upravljača, da imade uvijek kod sebe potvrdu o plaćenoj premiji ili položenoj kauciji. Oštećenik imade zakonsko založno pravo za svoj otštetni zahtjev na tražbinu osiguranikovu protiv osiguratelja.

Ako je više osoba dužno naknaditi štetu, onda su one solidarno obvezane. Posljedica ovoga solidarnog jamstva jest, da tužba proti jednomu obvezaniku prekida zastaru proti ostalima.

To bi od prilike bila glavna načela, koja ustanovljuju u modernim automobilnim zakonima odgovornost za štetu, pa iz njih možemo dovoljno razabrati, kolika je potreba, da se i kod nas donese ovakav zakon, koji bi pored javno-pravnih uredjivao i privatno-pravne odnošaje. Do sada se kod nas polagala važnost samo na prve. (Uredba o zaštiti javnih putova i bezbjednosti saobraćaja na njima od 6. lipnja 1929. te zakoni o izmjenama i dopunama te uredbe od 5. prosinca 1931. i od 17. veljače 1933.)

Obezbjedjenje najamnine i zakupnine po novim propisima

Napisao dr. Polak Milan, odvjetnik u Slav. Brodu.

I. — Uredbom o uvodjenju zakona o izvršenju i obezbjedjenju od 4. lipnja 1937. (Uip.) je predvidjeno sa zakonskom snagom, da novi zakon o izvršenju i obezbjedjenju od 9. srpnja 1930. (Ip.) u cijeloj državi (osim na relativno malom području velikoga suda u Podgorici) dobiva obaveznu snagu 1. siječnja 1938.

No prije nego što je Ip. dobio obaveznu snagu, on je noveliran 4. lipnja 1937. uredbom o izmjenama i dopunama u zakonu o izvršenju i obezbjedjenju od 9. srpnja 1930. Ovdje nas zanima samo član 3. ove uredbe, koji zapravo novelira § 1101. o. g. z., odnosno uvodi odmah u život za čitavu kraljevinu u promjenjenom obliku § 1082. predosnove gradj. zakonika za našu kraljevinu. Prema tome on sadržaje propise, koji su ne samo formalno nego i materijalno-pravne naravi.

§ 1101. o. g. z. govori, kako je poznato, o zakonskom založnom pravu najmodavca i zakupodavca. Ovo zakonsko založno pravo je postalo već i u rimskom pravu »Eo jure utimur, ut quae in praedio urbano inducta et illata sunt, pignori esse credantur, quasi id tacite convenerit. (l. 4 D. 20. 2) Invecta quidem sunt, quae gestantur, veluti vestis, aurum, argentum, libri et si quid eiusmodi est. Illata animalia, veluti bos, equus, servus ac similia.«[1]) Ovo je preuzeto gotovo u sva moderna civilna prava n. pr. francusko, njemačko, švajcarsko, ali ipak naša najnovija jugosl. redakcija razlikuje se mnogo u čemu ne samo od § 139. ces. naredbe od 19. ožujka 1916. (d. z. l. br. 69.) o trećoj djelomičnoj noveli k opć. gradj. zakoniku, nego i od § 1082. naše predosnove.

Stoga ćemo ovdje ukratko iznijeti, na koji način sada naše zakonodavstvo uredjuje zakonsko založno pravo najmodavca i zakupodavca kao i obezbjedjenje istog, te time sa zakonskom snagom rješava mnoga, u praksi sporna, pitanja prigodom praktične primjene § 1101 o. g. z. te dvorskoga dekreta od 3. studenoga 1819. br. 1621 i previšnje odluke od 1. travnja 1837., koji naročito odredjuju način obezbjedjenja.

1) Theophilus in Scholiis Basilicon T. I. pag. 751.

II. — Prije svega po našem pravu ima najmodavac (a sve to vrijedi analogno i za zakupodavca) založno pravo samo radi obezbjedjenja najamnine, jednako kao i po austrijskom pravu, dok francusko i njemačko pravo ide dalje, te daje založno pravo i za otštetne zahtjeve najmodavca proti najmoprimcu (§ 559. njem. gradj. zakonika). Ovo ograničenje samo za najamninu držim vrlo opravdanim, jer oduzimlje najmodavcu mogućnost, da prigodom iselenja šikanira najmoprimca služeći se pravom prekluzije i za izmišljene ili bar pretjerane, a osporene otštetne zahtjeve za deterioracije, dok je najamska tražbina uvijek manje više likvidna i neosporna.

§ 1101. starog o. g. z. daje po svojem slovu osiguranje samo onome, koji daje u najam s t a n, ali je već i starija austrijska praksa gotovo jednodušno pod stanom razumijevala svaku iznajmljenu prostoriju, dakle i dućan, poslovnicu, radionicu, magazin itd., te stoga treća austr. novela, naša predosnova i čl. 3. uredbe o izmjenama u Ip. govore opravdano o najmodavcu »nepokretne stvari« tako, da sada kod nas ne će postojati nikakova sumnja, da to založno pravo pripada ne samo za najamninu za privatni stan, nego uopće za iznajmljene prostorije svake vrsti.

Nema sumnje, da to zakonsko založno pravo pripada ne samo najmodavcu proti najmoprimcu, već i podnajmodavcu proti podnajmoprimcu.[2]) Nasuprot, kako ćemo dalje vidjeti, ovo pravo više ne pripada najmodavcu proti podnajmoprimcu.

Ratio legis ovog iznimnog pogodovanja najamske tražbine leži u tome, što se po zakonu najamnina plaća redovito unazad, te što najmodavac ne može najmoprimcu, koji je u zaostatku s najamninom, uskratiti odmah dalje kreditiranje najamnine, nego mu mora tek u ugovorenom ili zakonskom roku otkazati, te prema tome dopustiti, da nemarni najmoprimac još neko vrijeme kod njega na kredit stanuje. Da nema ovoga zakonskog založnog prava, često ne bi najmodavci ekonomsko slabije najmoprimce uopće primali na stan bez anticipativne naplate stanarine za dulji rok, a kako često ekonomski slabiji ne bi imali sredstava za to, to bi morali ostati bez stana. Dakle sa stanovišta socijalne politike ovo zakonsko založno pravo postoji ne samo u interesu najmodavca, nego i u interesu najmoprimca.

Ovdje ćemo još istaknuti, da je ovo zakonsko založno pravo kao i svako drugo založno pravo akcesorne naravi, a nije ni ius personalissimum najmodavca, te stoga sa cesijom najamnine prelazi na cesionara[3]) i to po § 1394. o. g. z., dok je nepojmljivo starija teorija i praksa zauzimala protivno stanovište.

III. — Što se tiče objekta ovoga zakonskoga založnog prava, valja prije svega istaknuti, da čl. 3. uredbe prema svojim uzorima sada izrično odredjuje, da su od obezbjedjenja izuzete stvari, koje su uopće izuzete od pljenidbe. Tako je § 1101 o. g. z. tumačila i nova austrijska i naša sudska praksa, pak u tom pravcu novi zakon ne donosi nikakove praktične promjene.

---

[2]) Judikatenbuch N. 23.

[3]) Odl. pl. s. od 12. ožujka 1917. Praes. 111 zb. n o. 247. Amtl. S 1769., rješidba Stola sedmorice, od. B. od 2. srpnja 1929. Ut. 142/29.

No inače čl. 3. znatno s u z u j e najmodavčevo pravo. Po § 1101. o. g. z. pripada za najamninu založno pravo »na uneseno pokućtsvo i na pokretne stvari, koje su vlasnost najmitelja ili podnajmitelja, ili koje im je treći tko povjerio (§ 367.)«, dok po čl. 3. uredbe ima najmodavac založno pravo »na unesenom pokućstvu i drugim pokretnim stvarima, koje su v l a s n i š t v o najmoprimca ili č l a n o v a n j e g o v e p o r o d i c e, koji s njime žive u k u ć n o j z a j e d n i c i«.

Što se ima razumijevati pod pokućstvom, nije posve jasno, jer § 674. o. g. z. razumije pod pokućstvom nešto drugo, nego § 674. naše predosnove, ali to ovdje nije važno, jer uredba osim pokućstva spominje i »druge pokretne stvari«, te se svakako ona stvar, za koju može nastati dvojba, da li spada pod pokućstvo, može uvijek uvrstiti pod »druge pokretne stvari«. Ovdje treba pojam pokretne stvari svakako tumačiti široko, te pod njim razumijevati ne samo vrijednosne papire, nego i gotov novac, ali ne n. pr. i knjižne tražbine.[4])

Već je gore rečeno, da se založno pravo ne proteže više na invecta et illata podnajmoprimca, ali se ono proteže ne samo na stvari najmoprimca samoga, nego i »članova njegove porodice, koji s njim žive u kućnoj zajednici«. Može se već unaprijed predvidjeti, da će nastati u praksi sporovi o tome, koga sve čl. 3. uredbe smatra članom porodice. Ako bi se pozivali na § 40. o. g. z., koji pod porodicom razumijeva samo (bračne) praroditelje sa svim potomcima, ili na § 103. naše predosnove, došli bi svakako do praktički preuskoga tumačenja; zakonodavac je pod porodicom očito mislio najširu ne samo krvnu već i tazbinsku vezu, pa težište ne treba staviti na pojam porodice nego na pojam kućne zajednice.

Zato će svakako praksa, da udovolji intenciji modernoga zakonodavca, pod članom porodice morati razumijevati sav krug osoba, spomenut u §-u 4. zakona o pobijanju pravnih djela izvan stečaja od 22. siječnja 1931., dakle uzeti u obzir ne samo bračno srodstvo i tazbinu, nego i vanbračno srodstvo, u koliko medju tim osobama doista postoji kućna zajednica. Svakako bi bio zakonodavac dobro učinio, kada bi bio iza riječi »porodice« u zagradi naveo § 4. pobojnoga zakona, ili bar naknadno donio odredbu u tom smislu.

I sam pojam »kućne zajednice« nije dovoljno jasan i odredjen. Držim, da je dovoljno, da član porodice s najmoprimcem zajednički s t a n u j e, a da nije potrebno, da se i zajednički prehranjuje. Pomislimo si, naime, sada slijedeći česti praktički slučaj: Muž i žena su namješteni i preko dana van kuće zaposleni, te stoga ne kuhaju kod kuće, već jedu u gostioni. Zar da zato najmodavcu pripada založno pravo i na pokućstvo, koje je redovito ženino, ako je kao zajmoprimac izrično istaknut samo muž. Ili da zakonsko založno pravo na ženino pokućstvo prestaje, ako supruzi prestanu kod kuće zajednički jesti, nego prema prilikama svoga zaposlenja muž i žena počnu r a z l u č n o van kuće jesti?

Kako novi zakon steže založno pravo samo na stvari, koje su vlasništvo najmoprimca i njegove porodice, a ne i na stvari, koje im je treći tko

---

[4]) Rješidba Stola sedmorice od 11. rujna 1902. br. 3002.

povjerio, to će u praksi najmodavac biti uznemirivan s isto toliko fingiranih izlučnih tužbi, kao i svaki drugi vjerovnik. Javno-bilježničke isprave, kojima se pravo vlasništva pokućstva prenosi na treće osobe, a ove dozvoljuju samo upotrebu uz plaću ili bez plaće, još će biti češće, tako da uslijed ovog ograničenja najmodavčevo založno pravo gubi velik dio svoje praktičke vrijednosti.

Po dosadanjem pravu nije najmodavac odnosno njegova tražbina bila ograničena s obzirom na vrijeme, te su invecta et illata jamčila recimo i za zaostatak najamnine za čitavih deset godina. To je takodjer često služilo najmoprimcu, da u dogovoru s najmodavcem (koji je često njegov rodjak) izigra druge vjerovnike. Čim je, naime, koji treći vjerovnik plijenio najmoprimca, odmah bi njegov najmodavac ustao sa svojom tražbinom za (navodne) zaostatke na najamnini u većoj vrijednosti, nego što uopće vrijede zaplijenjene pokretnine, i taj treći vjerovnik ostao je kratkih rukava.

Sada je ova mogućnost izigravanja donekle ograničena time, što najmodavac ima založno pravo za obezbjedjenje najamnine za godinu dana unazad i šest mjeseci unaprijed, računajući oboje od dana podnošenja tužbe sudu. Ovog ograničenja nema u §-u 1082. predosnove, te je isto očito nadahnuto §-om 559. njemačkog gradj. zakonika, koji ovo pravo ograničuje na najamninu za »das laufende und das folgende Mietjahr«, dakle na dvije godine, dok se naše pravo ograničuje dapače samo na jednu i pol godine.

Kako se ovaj rok računa od dana podnošenja tužbe, to nastaje pitanje, da li najmodavac može svoje pravo očuvati odnosno produžiti, ako podnese novu tužbu na isplatu najamnine. N. pr. najmodavac utuži 1. siječnja 1937. najamninu od 1. siječnja 1936. do 31. prosinca 1936., te do 30. lipnja 1937. nije mogao doći do plateža. Ako podnese 1. siječnja 1938. novu tužbu za zaostatak najamnine od 1. siječnja 1937. do 31. prosinca 1937., je li time polučio, da se njegovo založno pravo proteže na najamninu od 1. siječnja 1936. do 30. lipnja 1938. t. j. za dvije i pol godine. Držim, da nije, jer je jasna nakana zakonodavca, da najmodavcu prizna založno pravo najdulje za vrijeme od jedne i pol godine.

Založno pravo prestaje, ako stvari budu uklonjene prije izvršenoga pljenidbenog popisa. Ali to pravo ostaje na snazi, ako su stvari uklonjene uslijed sudske naredbe po traženju koga trećega lica, a najmodavac u roku od tri dana poslije izvršenja ove naredbe prijavi svoje pravo sudu. Ovaj rok od tri dana čini mi se kud i kamo prekratak, tim više, što se računa od dana izvršenja, a ne od dana saznanja sa strane najmodavca. Najmodavac često stanuje u drugom udaljenom mjestu, a najmoprimac stanuje sam u čitavoj iznajmljenoj kući. Kako će najmodavac u roku od tri dana saznati, da je kod najmodavca koji treći vjerovnik proveo transferaciju i još dospjeti, da to u istom roku prijavi sudu? Nije li to opet novo sredstvo u rukama nesavjesnoga najmoprimca, da izigra najmodavca, te da si dade po trećem licu provesti transferaciju?

Kako založno pravo traje općenito samo dotle, dok se invecta et illata nalaze u iznajmljenom objektu, držim, da to založno pravo prestaje i transferacijom sa strane upravne ili poreske, državne ili samoupravne vlasti, ali bi se svakako analogno to založno pravo ipak moglo održati, ako bi se u roku od tri dana učinila prijava sudu.

Založno pravo ostaje na snazi i onda, ako su stvari uklonjene protivno volji najmodavca, a on u roku od tri dana poslije uklanjanja stvari traži kod suda pljenidbeni popis. Dakle u prvom slučaju je potrebna samo prijava sudu, a u potonjem prijedlog za pljenidbeni popis. Kao i gore i ovdje držim, da je trodnevni rok prekratak — tim više, što se ovaj računa od dana uklanjanja, a ne od dana saznanja. Ova stavka ne nalazi se u §-u 1082. predosnove ni u §-u 139. austrijske novele.

Nastaje sad pitanje, ako se najmoprimac iselio, i uselio drugomu najmodavcu, da li taj drugi najmodavac ima prvenstveno založno pravo pred prvim najmodavcem, i ako je ovaj tražio pravodobno u trodnevnom roku pljenidbeni popis. Dalje nastaje pitanje, da li pristoji najmodavcu i onda pravo prvenstva, ako je tko od najmoprimčevih vjerovnika na iste stvari stekao još prije pravovaljano sudsko ili izvansudsko pravo zaloga, nego što su te stvari u iznajmljeni stan unesene.

Po dosadanjim pravnim propisima bilo je dosta lako riješiti ova pitanja, jer je u §-u 1101. o. g. z. bio naveden § 367. o. g. z., te je stoga praksa pozivom na § 456. o. g. z. (sada § 474. predosnove) odgovorila na to pitanje ovako: »Zakonito založno pravo najmodavca na uneseno pokućstvo i pokretnosti potičuće iz §-a 1101. o. g. z. ima prednost pred založnim pravima, stečenim na iste prije unosa u najmljene prostorije, ukolikose tomene protivi ustanova §-a 456. o. g. z.«[5])

Čl. 3. uredbe i § 1082. predosnove o. g. z. ne navode § 367. (austr.) o. g. z. odnosno § 390. naše predosnove, a uzevši u obzir i izvještaj austrijske komisije za novelizaciju (austr.) o. g. z. dolazimo do zaključka, da zakonsko založno pravo najmodavčevo više ni u kojem slučaju ne uživa prvenstvo pred ranije stečenim sudbenim ili vansudbenim založnim pravom i to bez obzira, da li je najmodavac za isto prije uselenja znao ili ne. To opet znatno umanjuje vrijednost ovoga zakonskoga založnoga prava i ugrožuje sigurnost najamske tražbine.

Novi propisi priznavaju najmodavcu pravo prekluzije, jer član 3. odredjuje: »Kad se najmoprimac iseli ili se stvari razvlače, a najamnina nije ni plaćena ni obezbijedjena, onda najmodavac može stvari na svoju opasnost zadržati, ali ipak mora za tri dana zatražiti pljenidbeni popis ili stvari iznijeti.«

Nelogično je, da čl. 3. upotrebljuje svršeni oblik »iseli«, jer kada se najmoprimac već iseli (i u drugi stan useli), onda više najmodavac nije u fizičkoj mogućnosti, da stvari zadrži, dok prava uopće nema, da ih natrag povrati. Trebalo je dakle jasnije reći: »Kad se najmoprimac seljuje« (ili počne seliti . . .).

Još je nezgodnije rečeno, da najmoprimac mora u roku od tri dana tražiti pljenidbeni popis ili stvari »iznijeti«. Kud iznijeti? Mislilo se i trebalo je reći: »ili dozvoliti najmoprimcu da stvari iznese«, ili još bolje i kraće: »ili stvari izdati«, kako se veli ispravno u §-u 1083. pred-

5) Vidi Rušnovov komentar.

osnove. Držim, da se uopće radi o tiskarskoj pogrješke (iznijeti mjesto izdati), no izbjeglo je mojoj pažnji, da li je ta tiskarska pogrješka kasnije u »Službenim novinama« službeno ispravljena.

Pljenidbeni popis može se tražiti i bez iskazane pogibelji iselenja i razvlačenja, kada se podnese tužba zbog neplaćene najamnine.

Prije je bilo više u teoriji nego u praksi sporno, da li je založni popis ovršni čin ili nije. Neki su založni popis smatrali samo osiguranjem dokaza, da su se u vrijeme istoga popisane stvari nalazile u iznajmljenom objektu. Kako naš zakonodavac upotrebljuje izraz »pljenidbeni«, a ne »založni popis«, to je jasno, da je pljenidbeni popis izvršni čin i litočnije čin obezbjedjenja — tim više, što čl. 3. na koncu odredjuje, da će se pljenidbeni popis izvršiti shodno propisima § 213. izvršnog postupnika.

Zakupodavcu zemljišta pripada u istom obujmu sa istim učinkom založno pravo na stoci, koja se na zakupnom dobru nalazi, i na privrednom orudju i plodovima, koji su još na dobru.

»U istom obujmu« znači dakle, samo na živom i mrtvom fundus-u instructus-u, koji je vlasništvo zakupodavca ili članova njegove porodice, koji s njime žive u kućnoj zajednici, u koliko te stvari nisu izuzete od pljenidbe te samo za zakupninu za godinu dana unazad i šest mjeseci unaprijed, računajući oboje od dana podnošenja tužbe sudu.

Založno pravo zakupodavčevo je ograničeno samo na stoku, na privredno orudje i plodove, dakle ne i na pokućstvo, iako je eventualno sa zakupljenim dobrom spojen i stan za zakupoprimca.

Riječ »stoka« — držim nasuprot — valja tumačiti u najširem gospodarskom, a ne jezičnom smislu, te pod stokom razumijevati ne samo rogato blago, konje, magarce, svinje i t. d. nego i živad, pčele, kuniće i ostale životinje (n. pr. krznašice na specijalnim farmama), uopće sav živi fundus instructus.

Pod plodovima, koji su još na dobru, razumijevaju se fructus percepti, već ubrani plodovi, dok se ovrha i obezbjedjenje na neobrane još plodove, fructus stantes, fructus percipiendi, može tražiti samo putem sekvestracije (prinudne uprave). Držim, da se pod plodovima mogu razumijevati i preradjeni plodovi n. pr. brašno samljeveno od žitarice sa zakupljenoga dobra, vino od obranoga grožđja, rakija od šljiva i t. d. U tom pogledu stoji dosadanje stanje nepromijenjeno.

Za dozvolu pljenidbenog popisa nadležan je sud, kod koga je podnijeta tužba zbog najamnine (zakupnine), a ako tužba još nije podnijeta, Sreski sud, u čijem se području nalazi predmet najma (zakupa). Kada je dakle utužena najamnina veća od 12.000 D., dozvolit će pljenidbu Okružni sud, a i kod utužene najamnine ispod 12.000 D., u slučaju, da se objekt najma i prebivalište (domicil) tuženika ne nalaze na području istoga sreskoga suda, dozvolit će pljenidbu presudni sud t. j. sud tuženikovog prebivališta ili koji drugi po strankama prorogirani Sreski sud. No po naravi stvari se objekt najma redovito nalazi u prebivalištu tuženika.

Iz gornjega slijedi, da naš najmodavac (zakupodavac) počevši od 1. siječnja 1938. g u b i m n o g o od svoje dosadanje sigurnosti najamnine, da će uvijek morati najprije ispitati, da li je novi najmoprimac doista i vlasnik svoga pokućstva, da li su njegovi ukućani članovi njegove porodice, nisu li njegove stvari već prije po kome zaplijenjene, da ne će moći kao često dosada čekati i više od jedne godine dana na najamninu, a ako se n. pr. zakup zemljišta plaća godišnje, da uopće ne će moći čekati.

Posljedica toga će biti u jednu ruku, da ekonomski slabiji najmoprimci ne će moći lako dobivati stan, a u drugu ruku, da će najmodavci često izgubiti svoju najamninu. Potonje će svakako loše djelovati na prihod, koji nose kuće, a ovo će opet loše djelovati na gradjevnu djelatnost, koja u prvom redu može ne samo da poboljša stanbenu higijenu, nego i da umanji nezaposlenost u gradu, — ukratko da se novim zakonskim propisima ne će u cijelosti moći postići ona namjera, što ju je očito zakonodavac imao: da pomogne socijalno slabijemu.

Mnoga dosada u praksi sporna pitanja obezbjedjenja najamnine čl. 3. uredbe rješava, mnoga nova sporna pitanja stvara. Nije stoga trebalo novije austrijsko zakonodavstvo u tom pitanju bez znatnijih promjena recipirati — tim više, što n .pr. sadanje stanbene prilike u Beču ne upućuju na to, da su novelirane zakonske ustanove o obezbjedjenju najamnine pomogle riješiti stanbeno pitanje, izbjeći novim spornim pitanjima i nepotrebnom parničenju.

Kada će se konačno redigirati naš novi gradjanski zakonik, bit će prilika, da se o svem tom vodi više računa, te se nadamo, da se ta prilika ne će propustiti.

Odluke sudova o žalbama protiv odluka općinskih vlasti glede neizdavanja zemljoradničkih uvjerenja

Napisao S t a n o j e v i ć J u r a j, sudac u Imotskom.

U primjeni uredbe o likvidaciji zemljoradničkih dugova (Ulzd) te raznih provalnika, donesenih u savezu sa istom, očituje se različita praksa kod sudova. To je i razumljivo, kada se uzme u obzir, da u samoj uredbi ima dosta praznina, koje treba popuniti tumačenjem. Osim toga uredba pretstavlja jednu novost za naš pravni život, pa nije čudo, da praksa koleba. Obzirom na važnost stvari, koju uredba zahvaća, nužno je, da se za sve, što po uredbi potpada pod nadležnost redovnih sudova, stvori jedinstvena praksa kao jamstvo kako za ispravnu primjenu uredbe, tako i za ispravno rješenje svih pitanja, koja bi tijekom vremena u vezi sa uredbom mogli iskrsnuti. Ovdje ćemo pokušati, da rasvijetlimo u naslovu istaknuto pitanje i dademo po mogućnosti odgovor, kako da pravilno postupamo u konkretnom slučaju.

Izgleda, da se je već ustalila praksa, da o žalbama protiv odluka općinskih vlasti, kojima one odbijaju izdavanje zemljoradničkih uvjerenja postupaju redovni sudovi, a ne upravne vlasti. To stanovište je zauzeo i Stol sedmorice povodom jednoga slučaja negativnog sukoba

nadležnosti izmedju Sreskoga suda i upravne vlasti.[1]) Nameće se sada pitanje, kakovu odluku ima da donese sud povodom žalbe protiv odluke, kojom općinska vlast odbija izdanje zemljoradničkog uvjerenja?

U st. 8. čl. 2. Ulzd. stoji, da će na prijedlog zainteresiranih lica sud ispitati istinitost zemljoradničkih uvjerenja, izdanih od općinskih vlasti, i donijeti rješenje, a član 54. Ulzd. odredjuje da je ovakovo rješenje suda konačno. U primjeni ovoga propisa, koji zahvaća prema već ustaljenoj praksi i slučaj, kada općinska vlast nekome ne priznaje svojstvo zemljoradnika, pak je protiv takove njezine odluke upućena žalba sudu, sudska praksa je različita. Dok neki sudovi, utvrdivši pretpostavke za poništenje odluke općinske vlasti, istu poništavaju i u svojoj odluci utvrdjuju, da se netko ima smatrati zemljoradnikom, drugi, poništivši odluku općinske vlasti, istoj vraćaju predmet s nalogom, da moliocu izda uvjerenje po propisanom obrascu. Potonje stanovište zauzimaju i neki naši pisci.[2])

Ovoj podvojenosti u primjeni stavke 8. čl. 3. 3. Ulzd, pogoduje i sam zakonodavac, kada u čl. 54. Ulzd. odredjuje, da je odluka suda, donešena o st. 8. čl. 2. Ulzd., konačna. Ulzd., a ni pravilnik za izvršenje Ulzd. (Pulzd.) nigdje ne utvrdjuje, kakova ima da bude ta konačna odluka suda, a ne možemo se pomoći ni rješidbama viših sudova, jer o tom pitanju Sreski sudovi konačno odlučuju, pak je stoga prepušteno samim Sreskim sudovima, da to pitanje riješe jedinstvenom praksom.

Iz stilizacije st. 8. čl. 2. Ulzd. nikako ne slijedi, da sudovi moraju predmet vratiti općinskoj vlasti. Sud preispituje istinitost uvjerenja, dakle utvrdjuje, da li su istinite sve one okolnosti, koje je općinska vlast utvrdila za svojstvo zemljoradnika, odnosno u slučaju, koji nas zanima, ispravnost odluke općinske vlasti o odbijanju. U slučaju, kada sud utvrdi, da je općinska vlast ispravno postupala, odbivši molitelja, stvar je jednostavna, jer će sud molitelja odbiti sa žalbom odnosno prijedlogom, da se poništi odluka općinske vlasti. U slučaju pak, kada sud utvrdi, da općinska vlast nije ispravno postupala, sud ujedno utvrdjuje i okolnosti potrebite za svojstvo zemljoradnika. Ne vidimo razloga, da sud sada vraća stvar općini na ponovnu odluku, poništivši njenu prvobitnu odluku, umjesto da sam istim zaključkom, kojim poništuje odluku općinske vlasti, utvrdi, da se žalilac ima smatrati zemljoradnikom. To zahtijeva i brzina postupka obzirom na okolnost, da su poslovi po Ulzd. hitne naravi, te se smatraju ferijalnim (čl. 46 Pulzd.). Drukčije se i ne može tumačiti propis čl. 54. Ulzd., naime da je odluka suda donesena o st. 8. čl. 3. Ulzd. konačna. Kada bi se prihvatilo protivno stanovište, bez potrebe bi se oduljivao postupak, a i stranke eventualno izlagale šikanacijama, jer bi se moglo dogoditi, da općinska vlast ponovno donese odluku, da ne može izdati zemljoradničko uvjerenje; ili može zatezati sa izdavanjem toga uvjerenja. U ovom slučaju se, istina, općinska vlast može prisiliti preko njene nadležne vlasti, da

[1]) »Mjesečnik« br. 6. i 7. god. 1937. str. 349.

[2]) Dr. F. Žilić i Dr. M. Šantek: Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova sa svim pravilnicima uz tumač i sudske odluke — knjiga četvrta str. 24.

izda uvjerenje; ali sve to nas opet dovodi do istoga utvrdjenja, naime do oduljivanja postupka, a time do ogromne štete za stranke.

Naprotiv, udovolji li općinska vlast nalogu suda te molitelju izda uvjerenje po propisanom obrascu, protustranka ima pravo, da u smislu st. 8. čl. 2. Ulzd traži od suda, da uvjerenje preispita. Sud će, istina, protustranku odbiti na osnovu svojih ranijih utvrdjenja, ali pošto ovakove žalbe nisu vezane za rok, postupak se može bezpotrebno oduljiti, čime se samo izigrava svrha Ulzd.

Sudovi medjutim svakako pružaju više jamstva za brzinu postupka i ispravnost odluke, te se prema svemu navedenomu ima st. 8. čl. 2. Ulzd. tumačiti tako, da sudovi preispitavši odluke općinskih vlasti u pitanju zemljoradničkih uvjerenja, odlučuju takodjer konačno i o svojstvu zemljoradnika.

Smatramo uputnim s gore navedenih razloga, da se sudska praksa o ovome pitanju razvije u istaknutom pravcu, pak će se tako izbjeći mnoge nesuglasice, a strankama zajamčiti brzina postupka i ispravnost primjene odnosnih propisa.

Javne daće kao prvenstvene stavke

Napisao dr. Koritnik Bogdan, javni bilježnik u Čabru

Judikatura je danas nestalna kod rješavanja, kojim vrstama državnog poreza, taksa, samoupravnih prireza i t. d. pripada red prvenstva kod razdiobe kupovnine, polučene ovršnom prodajom nekretnina. Tomu je razlog, što se zakoni financijske prirode nikako ne ustaljuju nego stalno mijenjaju. Posljedica je to i današnjega vremena, ere nestalnosti i brzine razvitka gospodarskih odnošaja, koje zakonodavac ne dostizava i zato propise neprekidno mijenja i upotpunjuje. Uslijed toga nema ni sistema u izdavanju tih propisa, pa je tako primjerice i financijski zakon za godinu 1937-38. u §-u 24. propisao zakonsko založno pravo i za obroke, koji se po uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova naplaćuju za račun države.

Razne uredbe i pravilnici k tome nisu uvijek u skladu sa zakonom, a često sadržavaju i odredbe protiv zakona. Ali je neprijeporna pravna zasada, da sud veže samo zakon, pa i kada je po srijedi fiskalni interes, te sudska rješenja valja uskladiti sa zakonom bez obzira na uredbe i pravilnike. To se postizava, kada se spor rješava uvaženjem čitave zakonske materije i eventualni sukobi riješe u skladu sa načelom općih pravnih zasada.

Govorimo o javim daćama kao prvenstvenim stavkama kod razdiobe kupovnine, polučene dražbom nekretnina. Odnosna kupovnina je ekvivalent vrijednosti nekretnina, na koju imadu bilo silom zakona, bilo glasom ugovora pravo treća lica, pa je dioba kupovnine ispravna samo onda, ako je u skladu sa zakonom o zemljišnim knjigama, ako poštuje temeljna načela, na kojima počivaju zemljišne knjige. To su načelo javnosti (publiciteta) i načelo prvenstva (prioriteta).

Javnost zajamčuje, da je zemljišna knjiga faktični prikaz stvarnih odnošaja, a prvenstvo daje jamstvo, da je ranije stečeno pravo jače od kasnijega. Zahvaljujući takovomu razvitku zemljišnih knjiga, one su odraz imućstvene snage odnosnoga subjekta, one prikazuju u tom pravcu njegovu aktivu i pasivu. Zato su zemljišne knjige podloga svakoj vjeresiji, toj danas najsavršenijoj privrednoj novčanoj operaciji, i to vjeresiji bilo ličnoj bilo stvarnoj, jer svaka vjeresija i nije drugo nego povjerenje u imućstvenu snagu dužnika. Iza vjeresije stoji imovina dužnika, te što je ta imovina jača, sigurnija, stalnija, vidljivija, vjeresija se dobiva lakše i uz pogodnije uvjete. Najsigurnija podloga vjeresiji je nekretnina, jer ta ima sva naprijed navedena svojstva, a vrijednost nepokretnina naprama vjeresiji podigle su zemljišne knjige, jer one svojim sastavom i vodjenjem daju uvijek i svakome sliku odnosne nepokretne imovine i njenog vlasnika.

I naš pozitivni zakon o zemljišnim knjigama počiva na tim pravnim zasadama, pa je nedvojbeno, da se svi pravni slučajevi, koji dolaze u vezu sa zemljišnim knjigama, ispravno rješavaju samo onda, ako su u skladu sa zakonom o zemljišnim knjigama. Zakonom je zajamčeno prvenstvo, pa to načelo valja uvažavati, a što nije s njim u skladu valja shvatiti kao iznimku, kao povlasticu (privilegij).

Iznimka se ima tumačiti usko, ona smije što manje okrnjiti temeljno načelo. Povlastica važi samo onoliko, koliku je važnost dobila naročitim zakonom.

I zakonsko založno pravo za prvenstvenu naplatu državnih daća je povlastica, te se kao takovo ima tumačiti usko, ono ima što manje okrnjiti temeljno načelo prvenstva, koje važi onako, kako je expressis verbis izrečeno. Zakonsko založno pravo dakle važi samo za javne daće, za koje je to zakonodavac naročito odredio; analogijom se ne može protegnuti na slične javne daće, jer analogije obzirom na razloženo nema u pravcu proširenja prava. Jednako tako kod primjene toga prava ne može da važi izreka »samo se po sebi razumijeva«, kako to čitam u rješidbi Apelacionoga suda, jer samo se po sebi razumijeva protivno, naime da vrijedi temeljno načelo, a ne povlastica.

Koje javne daće imadu red prvenstva, to ne rješava ni hrv. gradjanski parbeni postupnik (§ 564.) ni novi zakon o izvršenju i obezbjedjenju (§ 177. toč. 2.), jer oba upućuju na odnosne zakonske propise, koje sadržavaju razni porezni zakoni. Te propise valja pokupiti po onim juridičkim tijelima, koja imadu pravo na razrez i ubiranje javnih daća. To su: država, banovine i općine, a uz njih i razna druga tijela javnopravnoga značaja kao crkvene općine, vodne zadruge, zemljišne zajednice, imovne općine i tako redom. U praksi se pak pravilno susrećemo sa zahtjevima države, banovine i općine, na zahtjeve kojih ćemo se ovdje ograničiti.

a) Državne javne daće.

To su daće raznolike. Za naše razmatranje je dovoljno, da ih razdijelimo: 1. neposredni porezi, 2. porez na poslovni promet, 3. takse, 4. potrošarine i 5. ina izuzetna podavanja. Za svaku od ovih skupina

ustanoviti nam je, da li uživa zakonsko založno pravo, jamstvo na nekretninama odnosno red prvenstva kod razdiobe kupovnine.

ad 1.) Neposredni porezi iscrpljivo su navedeni u zakonu o neposrednim porezima od 8. veljače 1928., a ti su zemljarina, kućarina, tečevina, renta, društveni porez i službenički porez. O zakonskom založnom pravu za neposredne poreze govori član 146. toga zakona, koji glasi:

»Nepokretnosti (zemljišta i zgrade) jamče za porez na prihod od zemljišta i zgrada, ako nisu ovi porezi stariji od 3 godine.

Za porez na prihod od poduzeća i radnja jamče sopstvene nepokretnosti, koje služe neposredno poduzeću ili radnji, ako ovi nisu stariji od 3 godine.

Za porez na prihod od poduzeća i radnja jamče sopstvene nepokretnosti, koje služe neposredno poduzeću ili radnji, ako ovi nisu stariji od 3 godine.

Više sopstvenika istoga poduzeća ili radnje jamče za porez na prihod od poduzeća i radnje solidarno.

Za osiguranje poreza na rente država ima zakonsko založno pravo na sve vrste odnosnih prihoda . . .«

Iz ovoga člana slijedi, da zakonsko založno pravo na nekretninama uživaju: 1. zemljarina i kućarina bezuvjetno; 2. tečevina uvjetno.

Uvjet je, da su nekretnine vlastite i da služe neposredno poduzeću. Pitanje je, kada postoje ti uvjeti?

Spornost u pogledu vlasnosti nekretnina nastaje, kada jedan od suvlasnika nerazdijeljenih nekretnina sam u svoje ime vrši stanovitu radnju na suvlasničkim nekretninama. Da li u tome slučaju nekretnine jamče za tečevinu? Dijelovi ostalih suvlasnika ne mogu jamčiti, jer nisu izvršioci radnje. Po našem mišljenju ne jamči niti dio suvlasnika radnje, jer je on u svakom dijelu suvlasnik pro indiviso, a odnosni dio ili cijele nekretnine, koje upotrebljava za radnju, nisu njegova samovlasnost, ne pripadaju njemu. Na osnovu poglavlja šesnaestoga gradjanskoga zakonika suvlasnik ima doduše svoja prava, on je neograničeni gospodar svoga idealnog dijela, ali sa cijelom stvari nije ovlašten raspolagati, njome raspolaže zajednička volja svih suvlasnika na način zakonom odredjen; dakle takove nekretnine nisu njegova sopstvenost, on ima prema tim nekretninama samo ograničena prava. U takovom slučaju ne postoji navedeni uvjet sopstvenosti, te u takovom slučaju nekretnine ne jamče za tečevinu od radnje nekoga od suvlasnika.

U pogledu drugog uvjeta, pitanja neposrednosti, smatram, da se to pitanje ima riješiti u skladu sa samim zakonom o neposrednim porezima, koji ne rješava izravno pojam neposrednosti, ali rješenje dobivamo uočenjem cijele zakonske materije.

Načelo je ovoga zakona, da se od bilo koje vrsti prihoda porez razrezuje samo po jednom poreskom obliku. Tako po čl. 10. toč. 11. od zemljišta pod zgradom se ne plaća zemljarina, jer se od zgrade plaća kućarina. Od tvorničkih, industrijskih, rudarskih, ekonomskih zgrada, u

koliko ne služe stanovanju ili za dućane, ne plaća se kućarina (čl. 32.), jer takovi objekti dolaze u osnovicu tečevine. Kada se istovremeno vrše razna zanimanja samostalno i nesamostalno, od nesamostalnih zanimanja se ne plaća tečevina, nego ona podležu službeničkomu porezu (čl. 43.). I tako redom.

Zakon je dakle već samim razrezom poreza odredio, koji objekt služi neposredno radnji i to tako, da je takav objekt spojio kod razreza poreza sa samom radnjom i ako se radi o zgradi nije raspisao kućarinu. Drugim riječima objekti, od kojih se plaća zemljarina ili kućarina, ti objekti nisu neposrednost radnje, oni dakle ne jamče za tečevinu, u protivnom, ako su od kućarine prosti, neposrednost su poduzeća i jamče za tečevinu. Kakova je primjerice neposrednost izmedju uredovnice odvjetnika u njegovoj kući sa odvjetničkim radom? Nikakova, i taj njegov objekt ne može jamčiti za tečevinu od njegovog odvjetničkog rada. Prema tome objekti jamče za tečevinu samo u slučajevima, kada su isključiva vlasnost izvršioca radnje i kada su de facto neposrednost radnje.

Za rentovni porez nekretnine ne jamče. Za taj porez jamče samo prihodi od renta. I za ostale neposredne poreze nekretnine ne jamče, jer takovo jamstvo nije odredio zakon.

ad 2) Poslovni porez bilo opći bilo luksusni ne uživa zakonsko založno pravo, jer se pod čl. 146. zakona o neposrednim porezima ne može uvrstiti, budući da taj porez nije neposredni porez, a nijednim drugim propisom toj vrsti poreza zakon nije dao zakonsko založno pravo.

ad 3.) Takse se dijele na t. zv. o p ć e i s u d s k e takse. Zakon o općim taksama (čl. 32.) izričito naglašuje, da država ima zakonito prvenstvo za naplatu taksa osim onih po čl. 46. (taj govori o kaznama), dakle država ima pravo prvenstva za te takse. Jednako je i sa naplatom sudskih taksa. Po čl. 38. toč. 6. toga zakona primjejuju se kod naplate redovnih, povišenih i kaznenih taksa po ovom zakonu propisi o osiguranju, naplati i nenaplativosti poreza.

Razlika je izmedju općih i sudskih taksa u pogledu prvenstva, što kod sudskih taksa važi prvenstvo i za kaznene takse, dok kod općih taksa nema prvenstva za kaznene takse. S druge strane u pogledu roka kod sudskih taksa važi za osiguranje tih taksa dakle i za prvenstvenu naplatu rok, koji važi i za poreze po čl. 146. zakona o neposrednim porezima, to jest tri godine, dok kod općih taksa važi redovni zastarni rok za iste, a taj je, u koliko je taksa dosudjena presudom ili ma kakvom odlukom, dvadeset i četiri godine.

ad 4.) Kod naplate trošarina zakon nigdje ne govori o pravu države na zakonsko založno pravo, što je razumljivo, jer se trošarina plaća prije nego li trošarinski predmet ulazi u promet.

ad 5.) Kod ostalih državnih podavanja važi zakonsko založno pravo samo u onom slučaju, ako je takovo dano izričitom odredbom zakonodavca i samo u granicama danog ovlaštenja, kako je to primjerice za uvodno napomenuta plaćanja po uredbi o likvidaciji zemljoradničkih dugova.

b) Banovinske daće.

To pitanje rješava zakon o banskim upravama od 7. studenoga 1929., koji u § 63. odredjuje: »Banovinski prirez u svem slijedi sudbinu državnoga poreza.«

Prirez se razrezuje na neposredne poreze, pa prema tome banovinski prirez ima zakonsko založno pravo od onih državnih poreza, kojima takovo pravo pripada i uz uvjete, koji važe za odnosne državne poreze. Ostale banovinske daće, koje su samostalne i neodvisne od državnih neposrednih poreza, mogu zakonsko založno pravo imati samo onda i onoliko, koliko im ga je zakonodavac dao naročitom odredbom.

c) Općinske daće.

»Općinski prirezi i samostalne dažbine naplaćuju se eksekutivno i zastaruju kao i državne dažbine « — § 108. zakona o općinama od 24. ožujka 1933. Ovim zakonom prestali su svi raniji propisi, koji su važili za općinske financije, te on napose donosi propise o općinskim financijama, o pravu na raspis prireza i daća, a prema prednjemu u pogledu eksekutivne naplate i zastare primjenjuju se na općinske daće propisi, koji važe za državne daće.

Osim čl. 108. zakona o općinama nema nijednog drugog zakonskog propisa, koji bi se odnosio na naplatu, eksekutivnu naplatu ili zakonsko založno pravo za općinske daće. Ustanoviti nam je, da li na osnovu navedenog člana pripada zakonsko založno pravo za općinski trogodišnji prirez. Taj propis poziva se na odnosne propise o državnim porezima, a kako je općinski prirez za općinu jednake naravi kao što je za državu neposredni porez, potrebno je, da rješenje tražimo u zakonu o neposrednim porezima.

Član 108. zakona o općinama govori iscrpljivo o eksekutivnoj naplati i zastari a ne spominje zakonsko založno pravo, kako to čini član 146. zakona o neposrednim porezima. Treba utvrditi, da li pod pojam eksekutivne naplate ili zastare spada i pojam založnoga prava.

Gradjanski zakonik jasno luči naplatu (platež), zastaru i zalog. Po gradjanskom zakoniku to su tri raznolike pravne materije, koje jedna drugu ne sadržavaju, već svaka za sebe čini posebni pravni pojam. I zakon o neposrednim porezima dijeli te pravne pojmove ispravno i posebice o njima govori. Ovaj zakon poznaje slijedeće porezne stadije: razrez poreza (čl. 125., jamstvo (čl. 146.), naplatu (čl. 147.), eksekutivnu naplatu (čl. 151.) i zastaru (čl. 153). Zakon o neposrednim porezima govori posebno o jamstvu, a posebno o eksekutivnoj naplati i zastari, pa se prema tome ni po njemu ne može svrstati pojam jamstva ni pod eksekutivnu naplatu ni pod zastaru.

I ostali poreski zakoni te pojmove luče.

Tako kod plaćanja obroka po uredbi o likivd. zemlj. dugova posebno je već samom uredbom odredjena eksekutivna naplata dospjelih obroka, a naknadno jamstvo po čl. 146. zak. o neposrednim porezima.

Zakon o sudskim taksama uz naplatu i zastaru daje i osiguranje.

Uredba o osiguranju i prinudnoj naplati poreza od 29. prosinca 1928. u čl. 81. posebno govori o izvršenju na osnovu čl. 146. z. o n. p., posebno o općem izvršenju.

Svi ti preski zakoni i propisi posebice govore o jamstvu, te pojam jamstva ne stavljaju pod pojam naplate ili zastare, što je u skladu i sa temeljnim načelima gradjanskog zakonika. Prema tome se iz § 108. zakona o općinama ne može izvoditi zakonsko založno pravo za općinski prirez. Nijednim drugim zakonom to pravo takodjer nije dano, pa slijedom toga općini ne pripada zakonsko založno pravo ni za prirez ni za ostale daće.

Uvažimo li razloženo, dolazimo do zaključka: Kod razdiobe kupovnine važi načelo prvenstva, pred kojim su jača samo pogodovana prava. Zakonsko založno pravo za javne daće je povlastica, te to pravo kao takovo važi samo za one javne daće i u onom opsegu, kako je to zakonodavac naročito odredio. Za bilo koju vrstu javnih daća, gdje povlastica expressis verbis ne postoji, važi opće načelo prvenstva i dolazi do podmirenja samo redom uknjižbe. v

Opet o pitanju zamjenjivanja novčane kazne kaznama lišenja slobode

(Tumačenje §§ 44. i 45. k. zak. u vezi s §§ 7. i 8. uredbe od 31. prosinca 1929. br. 107.300 o odredjivanju novčanih kazni i zamjenjivanju tih kazni kaznama lišenja slobode.

Napisao Milović Aleksandar, sudac Okružnog suda u Prilepu.

U 5. broju »Mjesečnika« t. g. str. 246-241 gosp. Timoškin Vladimir, sekretar Vrhovnoga suda u Sarajevu, napisao je članak o primjeni i tumačenju ispod gornjeg naslova navedenih propisa. On je iznio kao primjer presudu Okruž. suda na području Vrhov. suda u Sarajevu, kojom je optuženi bio osudjen zbog djela iz §-a 234. u v. § 235. k. z. sve u vezi §-a 62. k. z., našavši da je počinitelj ista djela počinio iz koristoljublja, za koje je djelo kažnjen robijom od 10 godina i novčano sa 4.000 D., koju je novčanu kaznu u slučaju nenaplativosti zamijenio po §-u 8. uredbe u 40 dana robije, primijenjujući propis §-a 45. k. z. Protiv ove presude je državni odvjetnik uložio reviziju, kojom je istaknuto, da postoji povreda materijalnoga zakona — § 333. t. 3. k. p., tražeći, da se poništi presuda Okružnoga suda zbog toga, što je primijenjen spomenuti propis o zamjenjivanju novčane kazne. Vrhovni sud je presudu prvostepenoga suda poništio, zamjenivši izrečenu novčanu kaznu kaznom zatvora u trajanju od 67 dana shodno §-u 44. k. z. u v. § 7. uredbe.

1. U svojem članku gosp. Timoškin se izjašnjava za stanovište kasacione presude Vrhovnog suda u Sarajevu, ističući, da ova presuda više odgovara slovu zakona nego presuda Okružnoga suda.

Mi mislimo, naprotiv, da je prvostepena presuda Okružnoga suda u konkretnom slučaju pravilnija i da odgovara duhu zakona više,

nego presuda spomenutog višeg suda. Evo za to osnovnih razloga: 1. Pravilno je izvršio zamjenu novčane kazne robijom u konkretnom slučaju prvostepeni sud, kada je našao, da je djelo poteklo iz pobude koristoljublja, što je u svojim razlozima istakao. Samim tim je došlo neminovno do primjene §-a 45. k. z. Pobuda koristoljublja je kriterium, da li će spomenuti propis uopće doći do primjene ili ne. Ona — pobuda koristoljublja je obilježje, koje čini, da za neko krivično djelo ima da se izreče kumulativna novčana kazna. Ako je pak ta kazna inače predvidjena u posebnom dijelu teksta zakona, tim bolje, jer je to zakonodavac a priori predvidio, nalazeći, da za dotično djelo ima mjesta da se izreče i novčana kazna. U ovakvom slučaju sud ima samo da ispita, da li kod učinioca postoji pobuda koristoljublja ili ne, pa da na osnovu toga pristupi primjeni §-a 45 k. z. u v. § 8. spom. uredbe, odnosno primjeni §-a 44. k. z. u v. § 7. spom. uredbe. Ako pak u posebnom dijelu krivičnog zakonika za neko krivično djelo nije predvidjena i novčana kazna, a sud nadje, da je učinilac isto izvršio u namjeri koristoljublja, onda dolazi § 45. k. z. sa općim maksimumom novčane kazne, kojega je visina odredjena. Što u §-u 45. k. z. stoji odredjen maksimum novčane kazne, do koga se može ista izricati, ako je djelo izvršeno iz koristoljublja, to je baš zbog toga, da se u onim slučajevima, gdje u posebnom dijelu nije predvidjena novčana kazna pored robije ili strogoga zatvora, ima voditi računa o ovoj visini novčane kazne i da se do dotične visine ona može odmjeravati. Ako je, pak, djelo učinjeno iz koristoljublja, a u posebnom dijelu je predvidjena i novčana kazna sa naznačenjem njezina maksimuma, sud će se pri odmjeravanju držati toga maksimuma, a ne onoga iz §-a 45. k. z. Uzmimo za primjer baš djelo, o kome je donijeta presudu spomenutog Okružnog suda. Ovdje je novčana kazna mogla biti izrečena do 10.000 D., jer propis §-a 235. k. z. ovaj maksimum predvidja, te je Okružni sud sasvim pravilno postupao, kada je izrekao kumulativno novčanu kaznu od 4.000 D., bez obzira na maksimum iz §-a 45. k. z.; dok bi za djelo iz §-a 234. k. z., kad bi bilo samo ono izvršeno, bez sticaja, novčana kazna morala biti izrečena obzirom na njezin maksimum, označen u §-u 45. k. z., — naravno, kada bi to djelo bilo učinjeno iz koristoljublja.

2. Moglo bi biti spora u tumačenju izraza: »u koliko ovaj zakon u posebnom dijelu drukčije ne odredjuje« (§ 45. od. 1. k. z.), da li se ovo ne odnosi na slučajeve, koji su u posebnom dijelu izrično naglašeni kao kažnjivo koristoljublje, — a to su: § 112. od. I. st. 2. k. z., § 167 od. II. toč. 4. k. z., § 296. od. I. k. z., u kojim slučajevima je sam zakonodavac istaknuo namjeru koristoljublja, ne odredjujući pored kazne robije odnosno strogoga zatvora, kumulativno novčanu kaznu, niti u opće i novčanu kaznu. Sada nastaje pitanje, da li se propis §-a 45. k. z. jedino ovdje primjenjuje u pogledu odredjivanja i odmjeravanja visine novčane kazne, ili se ima primijeniti propis §-a 45. k. z. i na ostale slučajeve, gdje sud utvrdi, da je djelo poteklo iz namjere koristoljublja, a nije predvidjena novčana kazna pored kazne robije odnosno strogoga zatvora.

Mislimo, da navedeni izraz iz §-a 45. k. z. ima da važi za sve

slučajeve bez obzira, da li je u posebnom dijelu istaknuto koristoljublje ili ne. Istina, u pogledu odmjeravanja novčane kazne s obzirom na maksimum ima jedan izuzetak, a to je propis §-a 112. od. I. st. 2. k. z., gdje je zakonodavac istaknuo koristoljublje i propisao kumulativnu novčanu kaznu — i to maksimum iste od 500.000 D. Dakle dvostruki iznos od onoga, označenoga u §-u 45. k. z. (250.000 D.); ovo je u krivičnom zakonu uopće najveći maksimum novčane kazne. U ovom slučaju ne će doći do odmjeravanja kazne u odnosu na maksimum iste iz §-a 45. k. z., jer je ovo izuzetak, već će se odmjeravanje izvršiti u odnosu na maksimum iz §-a 112. od. I. st. 2. k. z. Drugi izuzetak je onaj, koji smo istaknuli pod točkom 1. ovoga članka, naime kada je zakonodavac u posebnom dijelu predvidio novčanu kaznu kumulativno pored kazne robije odnosno strogoga zatvora; razumije se, ako je sud našao, da je dotično djelo izvršeno iz pobude koristoljublja.

3. Smatramo, da izraz, naveden pod 3. ovoga članka, ne može imati smisao, da se zamjenjivanje novčane kazne za djelo, koje je učinjeno iz koristoljublja, t. j. koristoljublja, koje je ustanovio sud, kao što je slučaj sa presudom Okružnoga suda (§ 234. u v. § 235. k. z.), mora vršiti po §-u 44. k. z. u v. § 7. spomenute uredbe, kako je to učinjeno presudom navedenoga Vrhovnoga suda, već naprotiv onako, kako je to učinio Okružni sud, jer, ako bi se stalo na stanovište Vrhovnoga suda, ne bi došao do svoga izraza propis §-a 45. k. z., koji kao opći propis ističe otežavnu okolnost kažnjivo koristoljublje, na kojoj se isti osniva, i zbog koje je ovaj propis i donešen, ostavljajući sudu zakonodavac, da od slučaja do slučaja isti primjenjuje.

4. Da je neosnovano stanovište presude navedenoga Vrhovnoga suda, a osnovano stanovište presude Okružnoga suda, ističemo i to: što se ima uzeti, da se skoro sva krivična djela mogu učiniti iz koristoljublja, ali neko je koristoljublje veće a neko manje. Koristoljublje je jedna od pobuda učinioca krivičnoga djela, koja motivira cilj izvršenja toga djela. Ona rukovodi učinioca na sticanje koristi sredstvom delikta — kriminalnim putem.

Dakle ovu pobudu kao psihološko svojstvo krivca sud utvrdjuje, iznalazi; pa kad ispostavi istu, t. j. kada utvrdi njeno postojanje i njeno pojavljanje pri izvršenju krivičnog djela, sud to djelo kvalificira kao krivično djelo, poteklo iz koristoljublja, i kao posljedica toga dolazi primjena §-a 45. k. z. u v. čl. 8. spom. uredbe u pogledu odmjeravanja i zamjenjivanja komulativne novčane kazne. Kada je Okružni sud u konkretnom slučaju utvrdio kod učinioca koristoljubivu namjeru, morao je odmjeravanje i zamjenu kumulativne novčane kazne učiniti onako, kako je učinio, kad je već našao, da treba izreći i novčanu kaznu po §-u 45. od. I. k. z. Ne može se uzeti, da je zakonodavac ovu odredbu ustanovio samo za spomenuta tri propisa, navedena pod 2. ovoga članka, niti samo za propise, gdje u posebnom dijelu nije predvidjena novačna kazna sa već istaknutih razloga. Navedena presuda višega suda bi bila opravdana, ako bi se stalo na suprotno gledište, nego što ga mi zauzimamo i presuda Okružnoga suda, što mi smatramo, da je neopravdano, jer ovakva presuda i zamjenjivanje novčane kazne od strane višega suda je učinjeno

po jednoj kombinaciji, a kombinacija nije lex pozitiva već naprotiv lex non pozitiva (izvršena je kombinacija §-a 44. k. z. u v. § 7. spomenute uredbe sa § 45. k. z.), jer je viši sud ostao pri tome, da je djelo izvršeno iz koristoljublja, koju je pobudu ustanovila prvostepena presuda i našla, da treba izreći novčanu kaznu u vezi baš ove pobude, a to je primjena §-a 45. k. z.

5) Da je točno naše stanovište izneseno pod 4. ovoga članka, ističemo i ovo: Zakonodavac nije istaknuo pobudu koristoljublja baš ondje, gdje je djelo cijelo koristoljublje, a to je lihvarstvo iz §-a 357. k. z. kao i djela iz §-a 234. k. z., u kojima je učinilac u prvom redu koristoljubnik; krivac ova djela vrši u prvom redu u cilju koristoljublja, pa tek eventualno u namjeri ubijanja ovozemne ili strane valute (primjer, koji je presuda Okružnog suda raspravljalo za koristoljublje kao i česti primjeri za ubijanje ovozemne valute; a kao osobiti primjer ubijanja strane valute krivotvorenje francuskih franaka od strane madjarskih krivotvoritelja). O postojanju koristoljublja slažemo se sa mišljenjem gosp. Timoškina, koji lijepo primjenjuje naglašavajući. »Tako je na pr. u pretežnoj većini slučajeva cilj krivičnoga djela iz § 234. k. z. koristoljublje.« Dakle, ako bi se stalo na stanovište, koje zauzima spomenuti viši sud, izvršiocu djela iz §-a 357. k. z. nikada se ne bi mogla izreći zamjena novčane kazne robijom ili strogim zatvorom, niti bi mogao doći do izražaja propis §-a 45. k. z., jer čim je predvidjena u tom propisu, u posebnom dijelu, već kumulativna novčana kazna, nema primjene spomenutog propisa, nego se ima zbog toga jednostavno primijeniti propis §-a 44. k. z. u v. §-a 7. spom. uredbe — dakle ne propis §-a 45. k. z. u v. §-a 8. spom. uredbe?! Mislimo, da svakako nije bila namjera zakonodavca, da pogoduje jednomu bezdušnomu zelenašu, lihvaru, gulikoži i krvopiji, nedopuštavajući, da se na njega primijeni propis §-a 45. k. z. za svojom pravednom strogošću, dok za manja djela, pa čak i za prestupe, ako su učinjeni iz koristoljublja, a sud nalazi da treba primijeniti § 45. k. z., mora se zamjena novčane kazne učiniti robijom ili strogim zatvorom, a ne običnim zatvorom (§§ 277., 227. i 296. k. z.).

6. Ne možemo se složiti sa tumačenjem riječi »ova«, kako to čini gosp. Timoškin, jer mislimo, da se zamjena po §-u 44. k. z. u v. § 7. spom. uredbe vrši jedino u onim slučajevima, gdje sud ne nadje, da je djelo izvršeno iz koristoljublja. Kad pak sud nadje, da je djelo izvršeno iz navedene pobude, i nalazi, da ga zbog toga treba strože kazniti, pa izreče robiju ili strogi zatvor, onda mora doći do primjene samo i jedino propis §-a 45. k. z. u v. § 8. spom. uredbe, jer u protivnom bi bili izlišni ovi propisi, kako smo već to gore rekli. U tom slučaju postojanje pobude koristoljublja i nalaženje suda, da zbog toga treba da bude strože kazne, bila bi obična okolnost iz §-a 70. k. z., koja bi išla samo na uvećanje kazne, ma da joj je propis §-a 45. k. z. od. I. k. z. dao svojstva otežavne okolnosti i da se o njoj mora voditi računa pri djelima poteklim iz koristoljublja u pogledu zamjenjivanja novčane kazne, te prema tome propuštanjem svega onoga zanemaruje se propis §-a 45 k. z. koji smatramo kao vrlo važnu instituciju.

Po našem mišljenju spomenuti propisi ne trebaju novele.

Odmjeravanje kazne

Napisao dr. Kulaš Juraj, odvjetnik u Beogradu

Problem odmjeravanja kazne bez sumnje spada medju one probleme krivičnoga zakona, koji su uvijek aktuelni i koji će kao takvi uvijek i ostati. Pitanje odmjeravanja kazne, kako se ono predvidja u pozitivnim krivičnim zakonima i kako se ti zakonski propisi primjenjuju u praksi, od interesa je ne samo za pravnike nego i za lajike s obzirom na veoma važnu ulogu toga problema u društvenom životu svake države. U stvari problem odmjeravanja kazne pretstavlja u krivičnom pravu jedan od glavnih problema, sa čijim je pravilnim rješenjem usko vezan ugled krivičnoga prava i krivičnoga zakonika (k. z.), a time posredno i autoritet državne vlasti. Krivično pravo i k. z. čuvari su pravnoga poretka u državi. Tu svoje ulogu oni vrše putem primjene krivičnih sankcija na sva lica, koja svojim nedozvoljenim postupcima i antisocijalnim vladanjem ugrožavaju pravni poredak, tako da se krivično pravo i k. z. javljaju i jesu borba sa tim antisocijalnim tipovima radi suzbijanja njihovoga destruktivnog rada. Pri toj borbi k. z. upotrebljava sredstva, koja odgovaraju potrebama uspješne borbe sa tim tipovima, — sredstva krivičnih sankcija. Svakako je jedan od glavnih uvjeta pri primjeni krivičnih sankcija, da budu srazmjerne težini krivičnoga djela i krivnje učinioca. Samo ono krivično pravo i onaj k. z. mogu u punoj mjeri ispunjavati tu zadaću, koji vode računa o ovoj srazmjeri, jer se jedino pravilnom primjenom krivičnih sankcija mogu postići oni ciljevi, za kojima idu krivično pravo i k. z. Nasuprot tome nepravilna primjena krivičnih sakcija slabi njihovu snagu i na taj način ruši kako ugled sudova tako posredno i same državne vlasti, čiji su oni pretstavnici.[1]) Nije dakle dovoljno, da zakonodavac predvidi u k. z. sankcije, koje će najviše odgovarati prirodi krivičnoga djela i težini krivnje učinioca, nego treba da ih i sudovi pravilno primjenjuju.

I. — Nepravilno odredjivanje krivičnih sankcija u k. z. kao i njihova nepravilna primjena u praksi mogu se očitovati u pravcu pretjerane blagosti i u pravcu pretjerane strogosti. Uzeta u jednom ili u drugom smislu ona redovno dovodi do presuda, koje ne odgovaraju osnovnim osjećajima pravednosti i time, prirodno, izazivaju negodovanje kod gradjana. Za gradjane je naime vrlo važno, da osjećaju, da krivične sankcije, koje se na njih primjenjuju ili bi se eventualno imale primijeniti, ne samo stoje navedene u k. z. i da su baš predvidjene za dotično krivično djelo, nego da su one i pravilno primijenjene u pogledu vrste i mjere, tako da se izrečena presuda javlja kao maksimalni mogući posljedak pravednosti. Drugim riječima rečeno, jedino oni krivični zakonici, koji dovoljno vode računa o tome, da kazne predvidjene za pojedina privična djela budu srazmjerne i opravdane, kao i ona sudska praksa, koja te zakone primjenjuje pravilno i odmjerava kaznu prema stepenu krivične odgovornosti, mogu ulijevati poštovanje kako učiniocimma krivičnih djela tako i ostalom gradjanstvu. Razumije se, da ovo držanje ravnoteže izmedju krivičnoga djela i krivične odgovornosti učinioca s jedne strane i primjena odgovarajuće krivične sankcije s druge strane mogu biti u srazmjeri do izvjesnih granica, mislimo granica mogućnosti ljudske spoznaje. Ne radi se dakle o nekoj idealnoj saglasnosti nego samo o relativno — po mogunosti — što većoj saglasnosti. U tome leži cio problem odmjeravanja kazne. Rješenje toga problema u isto je vrijeme i

[1]) O. A. Germann, Rechtssicherheit (Kritische Bemerkungen zum heutigen Strafrecht, Schw. Z. f. Str. J. 49, H 3, S-321): Ungerechtigkeit schwächt die Wirksamkeit der Strafe noch mehr als übertriebene Milde. A kazna je nepravedna uvijek, kada nije odmjerena prema stepenu krivičn odgovornosti učinioca, bila ona preblaga ili prestroga.

rješenje praktične primjene i vrijednosti krivičnoga prava i k. z., jer je odmjeravanje kazne osnov krivičnoga prava i k. z., a pravilna primjena samoga k. z. Kako je pak ovo rješenje usko vezano sa raznim drugim pitanjima i gledištima ne samo iz područja krivičnoga prava nego i izvan ovoga, ne moramo se čuditi, da je taj problem uvijek aktuelan i da o nekom konačnom rješenju ne može biti ni govora.

Problem odmjeravanja kazne u suštini svojoj je problem sukoba dvaju vrlo važnih načela krivičnoga prava, koja medjusobno stoje u suprotnosti, ali koja treba po mogućnosti što više približiti. S jedne strane načelo individualizacije kazne, koje se javlja kao tekovina modernoga krivičnoga prava i kojemu je danas opće priznata važnost, a koje je posljedak dobiven dubljim proučavanjem psiholoških osobina učinioca krivičnoga djela i svih onih nutarnjih i vanjskih okolnosti, koje su igrale izvjesnu ulogu, da bi došlo do toga djela. Cijeli niz okolnosti odlučuje, da li je krivnja učinioca za dotično djelo veća ili manja. Sama krivična djela javljaju se u bezbrojnim oblicima i sadržavaju u sebi mnogo momenata, o kojima zavisi težina dotičnoga djela u svakom konkretnom slučaju. Suvišno je naglašavati, da zakonodavci ne mogu u k. z. predvidjeti sve te razne oblike istoga krivičnoga djela, a još manje točno odrediti kaznu, koja bi odgovarala stepenu krivnje u svakom pojavljenom slučaju u praksi. Isto tako nije potrebno naglašavati, da se svi ti bezbrojni oblici istoga privičnog djela ne mogu stavljati u jedan isti zakonski propis, u kojem bi unaprijed bila odredjena vrsta i mjera kazne. Radi toga načelo individualizacije kazne traži, da se sudovima ostavi izvjesna sloboda, kako bi mogli u svakom konkretnom slučaju uzimati u obzir sve te pojavljene okolnosti i prema tome odmjeriti učiniocu onu vrstu i onu mjeru kazne, koja najviše odgovara težini dotičnoga djela i stepenu učiniočeve krivnje. S druge strane opet stoji načelo pravne sigurnosti gradjana, koje je, kao što smo rekli, sa prije spomenutim načelom u suprotnosti. Velika sloboda sudaca pri odmjeravanju kazne bi dovela do samovolje sudaca, a to svakako nije poželjno. Gradjani hoće da znaju ne samo, koje je djelovanje po k. z. kažnjivo, nego i kakva i kolika kazna čeka onoga, koji je kriv za takvo krivično djelovanje. Kada bi se sucima dala suviše velika sloboda pri odmjeravanju kazne, onda bi se moglo dogoditi, a i dogadjalo se, da oni za ista krivična djela i u slučajevima, kada su postojale srazmjerno iste olakšavne i otežavne okolnosti, odredjuju često vrlo raznovrsnu kaznu. Zakonodavac dakle mora jednako voditi računa kako o načelu individualizacije kazne tako i o pravnoj sigurnosti gradjana, radi čega smo i kazali, da se cijeli problem odmjeravanja kazne po mogućnosti svodi na što veće izmirenje tih dvaju načela. Rješenje problema odmjeravanja kazne je kolebalo izmedju ta dva načela, pri čem je čas jedan, čas opet drugi od njih više dolazio do izražaja. Prema tome je kod donošenja propisa o odmjeravanju kazne uloga zakonodavca u tome, da s jedne strane izbjegne stvaranje takvih zakonskih odredaba, koje bi sucima suviše vezale ruke i ograničavale njihovu ulogu pri odmjeravanju kazne na mehaničko primjenjivanje odgovarajućih zakonskih propisa odnosno automatsko odmjeravanje kazne za svaki konkretni slučaj, a s druge strane opet da izbjegne donošenje i takvih propisa, na osnovu kojih bi suci uživali preveliku slobodu pri odmjeravanju kazne, koja bi lako otvarala put ka samovolji i zloupotrebama. Zakonski propisi naime u ovom slučaju moraju biti takvi, da sudovima u punoj mjeri omogućuju, da prilikom odmjeravanja kazne budu blagi tamo, gdje se ukazuje potreba za blažim kažnjavanjem — drugim riječima, gdje naročite olakšavne okolnosti zahtijevaju blagost prema učiniocu, a da isto tako mogu bili strogi tamo, gdje se bude ukazala potreba takve strogosti, kakav je slučaj kod zločinaca, čija djela pokazuju zločinačku naklonost, svirepost i krajnju bezosjećajnost. Ali uz sve to ne smijemo zaboraviti, da će uvijek pri odmjeravanju kazne biti najteža uloga samih

sudaca, za koje će primjena kazne vazda pretstavljati težak problem, kojemu će i uz najbolje zakonske propise morati stalno posvećivati najveću pažnju. Bez toga će njihova primjena kazne biti redovno pogrješna i štetna i za samog učinioca kriviČnoga djela, a i za državu i povrijedjenoga pojedinca.

Na pravilnom rješenju problema odmjeravanja kazne leži i sav praktični uspjeh kriviČnoga prava odnosno k. z. Definitivno rješenje ovoga problema, kao što smo kazali, mnogo otežava činjenica, da je ono zavisno od raznih vanjskih okolnosti, koje jako utiču na to, da li će problem biti riješen na ovaj lii na onaj način. Medju te, kako smo ih mi nazvali, vanjske okolnosti spadaju i naša shvaćanja o ulozi kriviČnoga prava u društvenom životu, o njegovim ciljevima, a ovi opet o shvaćanju države i političkim prilikama u pojedinim državama. Radi toga se ne smijemo čuditi, što je sam problem u povijesti svojoj prešao nekoliko faza, da se s vremena na vrijeme vrati na svoju polaznu točku; istina, ne točno na onu, sa koje je pošao ali u osnovu ipak na istu.

Kao što se već iz naprijed navedenoga vidi, a kasnije će se još bolje vidjeti, pri raspravljanju ovoga pitanja je potrebno sam problem razmotriti sa više strana i raščlaniti ga na više dijelova, ako ga želimo što jasnije iznijeti u cijelom njegovom opsegu. Svakako će tu u prvom redu trebati iznijeti kratak povijesni razvitak ovoga problema, jer će se iz njega lakše osjetiti sva težina samoga pitanja, a donekle i sve ostale okolnosti, koje su u vezi sa ovim problemom. Drugi dio bi sačinjavalo pitanje, da li treba državna vlast da se riješi na strože ili blaže kažnjavanje kriviČnih djela. Ova točka opet sastavljena je od dvaju komponenata i to prve, da li su kazne, kako su one predvidjene u današnjim kriviČnim zakonicima, dovoljno stroge ili ih treba pooštriti i obratno, i druge, da li do suviše blagoga odnosno suviše strogoga kažnjavanja dolazi možda od toga, što sudovi pogrješno primjenjuju zakonske propise i ne sprovode iste u duhu, koji im je odredio zakonodavac, ako se, dakako, uzme da su u samim zakonima kazne apstraktno dovoljno valjano odredjene i predvidjene. Postoji naime mogućnost, da zakonodavci već sami donesu takve propise o odmjeravanju kazne, da sudovi, pošto su vezani na zakon, moraju iste primjenjivati onako, kako su u zakonu predvidjeni; pa ako su ti propisi loši, onda prirodno da se ni od njihove praktične primjene ne mogu očekivati neki povoljni posljetci. Ali je isto tako moguće, da k. z. donesu i najbolje propise, ali da ih sudovi u praksi pogrješno primjenjuju i na taj način, makar i nesvjesno, izigravaju. To opet povlači za sobom potrebu, da se odgovori, da li u samim k. z. treba sudovima pružiti što veću slobodu pri odmjeravanju kazne na taj način, što će se u tim propisima omogućivati sucima, da u punoj mjeri mogu mijenjati kako vrstu tako i mjeru kazne, u kojem bi slučaju trebalo predvidjeti što veći razmak izmedju općega i posebnoga minimuma i maksimuma kazni, ili ih treba što više ograničavati; kratko rečeno, treba riješiti pitanje, kakva se uloga ima odrediti sucima pri odmjeravanju kazne. Svakako moramo istaknuti, da će odredjivanje propisa o odmjeravanju kazne kao i kazne predvidjene u posebnom dijelu k. z. zavisiti o tome, da li zakonodavac zastupa gledište blažega ili strožega kažnjavanja kriviČnih djela. Isto tako će i u praktičnoj primjeni tih propisa mnogo zavisiti od sudaca i njihovih gledišta o blažem ili strožem kažnjavanju i sama primjena tih zakona. Nema ni malo sumnje o tome, da suci pri praktičnoj primjeni propisa o odmjeravanju kazne unose u tu primjenu dosta svojih ličnih pogleda na ulogu kriviČnoga prava i kriviČnih sankcija u ljudskom društvu. Konačno moramo naglasiti, da se u raspravljanju ovoga našega pitanja javljaju u modernim k. z. dva antipoda, a to su uslovna osuda, koja pretstavlja jedan izvanredan slučaj blagosti prema učiniocu kriviČnoga djela, i smrtna kazna, koja u k. z. pretstavlja jednu izuzetno naročito tešku kriviČnu sankciju, radi čega ih treba napose razmotriti.

Uvažujući načelo individualizacije kazne, k. z. u svojim propisima o odmjeravanju kazne ostavljaju sudovima izvjesnu slobodu, unutar koje oni mogu da se kreću pri odmjeravanju kazne. Ali i u tom svojem slobodnom razmaku, sudovi su vezani na neka ograničenja, koja se sastoje u olakšavanim i otežavnim okolnostima, koje sudac mora uzimati u obzir pri odmjeravanju kazne. Same te olakšavne i otežavne okolnosti može zakon da nabraja iscrpljivo ili primjerice. Prvi način bio je uobičajen u starijim k. z., kada se mnogo polagalo na to, da sudovi u svojoj slobodi pri odmjeravanju kazne budu što više ograničeni, kako bi se u većoj mjeri sačuvala pravna sigurnost gradjana. Noviji k. z. su nasuprot tome usvojili drugi način nabrajanja olakšavnih i otežavnih okolnosti, tako da sudovi mogu i sve ostale okolnosti, bilo kao olakšavne bilo kao otežavne uzimati u obzir, kako bi na taj način što potpunije bilo sprovedeno načelo individualizacije kazne. Kako će pak suci u praksi da sprovode to načelo, zavisi dakako od njihovih ličnih sposobnosti, znanja i pravničke spreme. Za nas ostaje kao nesporno jedno, a to je, da se načelo individualizacije kazne mora zadržati, kako bi sudovi mogli razumno uzimati u obzir pri odredjivanju vrste i mjere kazne sve one okolnosti, vanjske i nutarnje, koje su važne za odluku o stepenu kriviČne odgovornosti učinioca.

II. — Starije kriviČno pravo, a to je trajalo i kroz dobar dio srednjega vijeka, stajalo je na gledištu, da kazne moraju biti što strože, jer se samo strogim kaznama može postići odmazda i što je najvažnije zastrašenje, taj nekada najvažniji cilj kazne. Poznata teorija zastrašenja naročito je naglašavala, da kazne moraju biti ne samo stroge nego i okrutne i da se moraju javno izvršavati, kako bi se na taj način ulio što veći strah onima, koji su na putu da učine kriviČno djelo. Ta velika strogost najbolje je izražena u talijonskom načelu »oko za oko, zub za zub«, kada su kazne bile svirepe i u toj svireposti prosto se natjecale. Izmedju učinjenoga djela i stepena kriviČne odgovornosti učinioca s jedne i izrečene kazne s druge strane nije bilo često gotovo nikakve srazmjere. U vrlo mnogo slučajeva kažnjavalo se i za najlakša kriviČna djela, obične kradje i slično, sječenjem ruke, mučenjem pa čak i smrtnom kaznom, tako da je broj kriviČnih djela, za koja se kažnjavalo smrtnom kaznom bio nesrazmjerno velik.[2]) Postepeno se počelo uvidjati, da suviše stroge, a pogotovo svirepe i okrutne kazne, ne postizavaju svoj cilj — smanjenje kriminatileta — nego što više pokazuju i suprotan učinak. Takve kazne obično su imale za posljedicu, da je narod postao neosjetljiv, tako da je kazna gubila svoj najvažniji učinak zastrašenja, do koga se ranije toliko držalo. Pored toga se zabravilo na jednu vrlo važnu psihološku činjenicu, da naime učinioci kriviČnih djela uvijek računaju s tim, da će njikovo djelo ostati neotkriveno. Iako je svagdanji život pokazivao, da ogromna većina kriviČnih djela i njihovih učinilaca, a naročito razbojništva, kradje, ubistva, prije ili poslije biva otkrivena, ipak je ovo uvjerenje učinilaca tako jako, te ga mi u punoj mjeri i danas susrećemo kod njih. A ti porazni posljetci strogih i svirepih kazna! morali su, prirodno, izazvati reakciju kako pravničkih tako i lajičkih krugova.

Koncem 18. vijeka javlja se kako u teoriji kriviČnoga prava tako i u k. z. tendencija humaniziranja kazne. Enciklopedisti (Voltaire, Rousseau, Beccaria) izlaze sa svojim zahtjevom, da kazne postanu čovječanskije i da se dovedu u sklad sa svojim pravim ciljevima. Pod uticajem njihovih djela postepeno se ukidaju svirepe i okrutne kazne, ukida se tjelesna kazna batinjanja, a i sama smrtna kazna u mnogim zemljama se ukida, a u drugima se opet svodi na manju mjeru, t. j. predvidja se samo za najteža kriviČna djela. Naročito se udaralo na smrtnu kaznu, za koju se tvrdilo, da ne odgovara pravednosti, da ne vodi nikakvoj svrsi i da nitko nema prava, pa ni država, oduzimati drugima život, makar tu bili u pitanju i najteži zločinci. Ukidaju se postepeno i sve one mjere, koje su u bilo kome pogledu onemogućavale otpuštenome kažnjeniku, da se po povratku u slobodu može u punoj mjeri koristiti tom slobodom i vratiti u život poštenih ljudi. U tome pravcu išlo se sve dalje i dalje. Nekadanji policajni nadzor zamjenjuje se t. zv. zaštitnim nadzorom, čije štetne posljedice, ako ih uopće ima, nikako ne mogu biti onako teške, kako je to bio slučaj sa posljedicama, koje je povlačio policijski nadzor, isto tako se ukida i oduzimanje svih gradjanskih prava (smrt u gradjansko-pravnom smislu, capitis deminutio) kao nepotrebno i štetno. S druge strane zavodi se opet sve više i više mjera i odredaba u k. z., kojima se omogućuje sucima, da kaznu ne samo ublaže i svedu na pravu mjeru kao i dovedu u saglasnost sa težinom kriviČnoga

2) Nesrazmjerno teške kazne za laka kriviČna djela poznavalo je i naše staro hrvatsko kriviČno pravo. Tako Šilović-Frank (Kazneno pravo 1929. Opći dio, str. 177. i slij.) navode, kako je neki Djuro iz Bačuna trebao biti osudjen na smrt, što je na godišnjem sajmu ukrao zdjelicu, djumbira, klinčaca, dvije male mošnjice, jednu četku i dva ćemera. Srećom kazna je pretvorena u uslovnu kaznu.

djela i veličinom krivnje u svakom konkretnom slučaju, nego da učinioca mogu u naročito lakim slučajevima osloboditi i od svake kazne. I poslije puštanja iz kaznenog zavoda vodi se računa o otpuštenima sa ciljem, da im se po povratku u slobodu olakša traženje namještenja i egzistencija. Uslovne osude, otpuštenje na probu, rehabilitacija i ostali instituti osnovani su jedino u cilju, da se učiniocu krivičnoga djela olakša njegova sudbina.

Iz krajnosti se prelazilo u krajnost. Od nekada svirepih i okrutnih kazna, pod uticajem humanitarnih ideja prelazilo se na sve blaže kazne i kažnjavanje. Slobodno možemo reći, da su na koncu u krivičnom pravu humanitarne ideje izvojevale potpunu pobjedu, tako da je sve do našega stoljeća gospodovalo načelo što blažega kažnjavanja. Kazne su u mnogo slučajeva postale tako blage, da su već počele gubiti svoj pravi učinak, a naročito nekada toliko isticani cilj zastrašenja je došao gotovo sasma u pozadinu. Ova pretjerana blagost kako k. z. tako i sudske prakse uzela je toliko maha, da su se već počeli javljati ozbiljni glasovi protiv ovoga pretjerivanja, koje ne samo što nije ničim opravdano, nego — što više — može dovesti u pitanje i sam ugled k. z., sudova, a time posredno i državne vlasti.[3]) Medju prvima je Biding naglasio svu štetnost ovakvoga pogrješnoga shvaćanja krivičnih sankcija, napose kazne, kao i veliko značenje odmazde i zastrašenja kao odlučujućih momenata u pojmu kazne. Uza sve to i moderni krivični zakonici do najnovijih vremena radjeni su sa tendencijom što blažega kažnjavanja, a ta se njihova osnovna značajka zapaža i u primjeni kazne u sudskoj praksi.

Tek dolaskom boljševizma, fašizma i nacijonalsocijalizma na evropsku pozornicu nastupila je u tom pogledu velika reakcija. Ta reakcija bez sumnje je usko vezana i sa ideologijom tih pokreta, koji su u svojim državama zaveli t. zv. autoritarne režime. Osnovna crta je tih pokreta, da bilo jedna klasa (radnička) bilo država ili narod sa svojim interesima dolaze do krajnjih granica u obzir i tima interesima treba pružiti po mogućnosti što veću zaštitu. Kako antisocijalni elementi, oličeni u učiniocima krivičnih djela, napadaju prvenstveno te važne interese dotične klase, države ili naroda, ne preostaje drugo nego s njima povesti odlučnu borbu do uništenja. Ta borba najuspješnije se vodi putem k. z. i u njem predvidjenih krivičnih sankcija, a da bi se mogla što uspješnije sprovesti potrebno je u k. z. predvidjeti stroge kazne, jer se jedino strogim kaznama mogu ti antisocijalni elementi suzbijati i uništiti. Učinioci krivičnih djela moraju u punoj mjeri osjetiti strogost k. z. i primijenjenih krivičnih sankcija, a i okolina mora vidjeti što ju čeka, ako podje tim putem. Samo na taj način može da se sačuva autoritet državne vlasti, ugled k. z. i sudova, koji je u zemljama sa liberalnim k. z. u velikoj mjeri poljuljan.[4])

III. — Sudac pri sudjenju ima trostruku ulogu. U prvom redu on ima da utvrdi postojanje krivičnoga djela, kao i, razumije se, da ga je učinio baš dotični učinilac. Poslije toga ima da pronadje zakonski propis, koji će primijeniti na dotično krivično djelo. Konačno ima odrediti vrstu i mjeru kazne za taj konkretni slučaj, o kojem će donijeti svoju presudu.[5]) Pri tom njegovom radu pravilno odmjeravanje kazne bez sumnje je njegova najteža uloga. Kazna može proizvesti svoj pravi učinak samo onda, ako je odmjerena onako, kako to pozitivni k. z. odredjuje i kako najviše odgovara težini krivičnoga djela i stepenu krivnje učinioca. Svaki čovjek, pa i učinilac krivičnoga djela, je ljubomoran na svoja prava, a da i učinilac krivičnoga djela ima svoja prava i da nije samo prosti objekat krivičnoga postupka, to je do najnovijega vremena opće usvojeo gledište.[6]) Ta prava učinioca sastoje se u tome, da mu se ima suditi samo onako, kako to predvidja k. z. za dotično krivično djelo, da mu se dakle kazna ne odmjeruje dražije odnosno u većoj mjeri, nego što je to u k. z. predvidjeno i nego što je stvarni stepen njegove krivične odgovornosti. On, istina, nema mogućnosti, da ta svoja prava zaštiti, kada je i posljednja sudska instanca donijela svoju presudu, osim uz izvjesne, relativno teške, uslove, ali utoliko nepovoljnije može jedna takva presuda djelovati ne samo na njega nego i na okolinu, koja može uslijed toga osjetiti čak i simpatije prema učiniocu, što svakako ne bi bilo poželjno. Iz toga se lako dade uvidjeti, da je odmjeravanje kazne osnov praktične primjene k. z., jer se tu najbolje ogleda, kako se k. z. primjenjuje u svagdanjem životu.

Kao objekti odmjeravanja kazne javljaju se krivično djelo i krivac s jedne, a kazna s druge strane. Ako bi se sudac pri odmjeravanju kazne zadržavao samo na nekom otsječnom mjerenju kazne, ta kazna ne samo što ne bi bila pravedna, nego ne bi ni izdaleka bila srazmjerna sa stepenom krivične odgovornosti učinioca. Prema onoj »si duo faciunt idem, non est idem« ne može se ni isto krivično djelo mjeriti jednim mjerilom. Tako kradja izvršena iz bijede ili da bi kradljivac utažio svoju glad, ne može se mjeriti jednako sa kradjom izvršenom iz obijesti. A kao što krivično djelo može imati dva lica ,tako ga isto može imati i sama kazna; sve to s obzirom na psihološke osobine učinioca. Dok na jednog učinioca jedna te ista kazna može da proizvode jak utisak, tako da on može, i kada bude osudjen na relativno malu kaznu, čak okončati sa svojim životom, na drugoga ta ista kazna ne djeluje gotovo nikako. Besposličar i skitnica će izdržati kaznu od nekoliko dana zatvora sa najvećim uživanjem, dok će bolji gradjanin tu kaznu osjetiti kao težak udarac. Kada se tome doda naprijed istaknuta okolnost, da će propisi o odmjeravanju kazne i njihova praktična primjena mnogo zavisiti o tome, kako gledaju na kaznu zakonodavci i suci, onda se lako može osjetiti sva zamršenost ovoga problema. Prema tome će i zakonodavac ostavljati utoliko manju slobodu sudovima, ukoliko manje bude želio, da lična shvaćanja sudaca ne uzmu pri primjeni kazne velikoga maha i da na taj način ne dovodi suviše u iskušenje njihovu stručnu spremu i sposobnosti. Radi toga zakonodavci pri odredjivanju tih propisa moraju sa najvećim oprezom birati srednju liniju. Pri tome trebaju naročito voditi računa o tome, da sudovi po pozitivnim zakonima imaju veliku slobodu i diskrecionu vlast, a odgovornost tako rekući nikakvu, osim onu pred svojom savješću. Svaka druga odgovornost sudaca, gradjanska i krivična, ovdje uopće zapravo i ne dolazi u obzir. A onda nam ne izgleda ni malo opravdano, da se toj savjesti sudaca prepusti u velikoj mjeri slobodno raspolaganje, kada se radi o tako važnim pravnim dobrima, koja štiti krivično pravo.[9])

---

3) U nas su se u posljednje vrijeme pitanjem preblagoga kažnjavanja pozabavili dr. Čubinski (Arhiv za siječanj 1935.), dr. Arandjelović i Stojan Jovanović (Pravosudje od 1933. god. br. 13—14 i 15—16); dr. Subotić: Šest osnovnih problema. Pored toga vodila se polemika u našim dnevnim listovima, u kojoj je sudjelovao niz pravnika.

4) O nacionalsocijalističkim reformama krivičnoga prava u Njemačkoj pisali smo u više navrata. Vidi naše: Novo krivično pravo u Njemačkoj (Arhiv za studeni i prosinac 1936. god.), dalje: Nullum crimen sine poena (Policija za ožujak i travanj 1936.), kao i Politički momenti u krivičnom pravu (Pravosudje br. 7—8/1935.). U nas su o tim reformama medju ostalim pisali dr. Živanović, dr. Dolenc, dr. Maklecov, dr. Munda, dr. Arandjelović, dr. Subotić,a donekle se na njih osvrnuli i dr. Čimić i s njime u vezi dr. Politeo. Njemačku litaraturu vidi navedenu u našim gore pomenutim člancima.

5) Vidi zanimljivu studiju dra. S. Franka: Razvijanje nauke o normativnim obilježjima bića kriv. djela (Arhiv za travanj i svibanj 1934., veljaču 1935. i lipanj 1935., a kasnije i zasebno otisnuto).

6) Od toga otstupa novo njemačko krivično pravo. Vidi o tome dr. Henkel — dr. v. Gemminger: Die Beteilung des Verletzen am künftigen Strafverfahren, (Zeitschr. f. g. Strafw. B-56, H. 2); dr. K. Peters: Zur Neuordnung des Strafrechts (u istom listu 56, 1. str. 34 i sl.); dr. Exner: Sudac, državni tužilac i okrivljeni u kr. post. nove njemačke države, (Policija za ožujak i travanj 1936. — prijevod).

7) dr. F. Sturm: Die Strafbemessung im neuen Strafrecht (Monatsschr. f. Kr. u. Str. sveska za travanj 1936.) i dr. A. Helwig: Zur Frage der Ungleichheit der Strafzumessung (u istom listu za travanj 1937. str. 184. i sl.).

8) Naš članak: O slobodi volje u krivičnom pravu (Branič za studeni 1934.).

9) O tome smo opširno govorili u našem članku: Uloga suca u krivičnom pravu (Policija brojevi od kolovoza do prosinca 1936.), pa ne ćemo ovdje da ponavljamo. Naročito smo u tom članku naglasili, da gradjanska i krivična odgovornost sudaca, kako je predvidjena u našim pozitivnim zakonima, nije gradjanima ni izdaleka dovoljno jamstvo za valjani rad sudova, jer po tim propisima sudac zapravo može odgovarati samo u slučajevima tipično krivičnim kao i u slučaje-

IV. — Na pitanje, da li treba u k. z. smanjiti razmak izmedju minimuma i maksimuma, kako općega tako i posebnoga, možemo shodno našemu gledištu, da je sloboda, koja se daje sucima pri odmjeravanju kazne samo jedno dužno zlo, koje se mora trpiti jedino u granicama krajnje potrebe, odgovoriti, da je ovo smanjenje potrebno. Današnji krivični zakonici nemaju nikakve potrebe ostavljati sucima pri odmjeravanju kazne preveliku slobodu s razloga, što su naročito laki slučajevi krivičnih djela, koji su se pojavili u toku desetljeća u praksi i koji su tražili posebno blago postupanje prema učiniocu, obično zasebno normirani kao samostalna krivična djela. Tako n. pr. lišenje života po pristanku već je odavno tražilo svoje zasebno rješenje, pa su moderni krivični zakonici takva djela i uredili u zasebnim propisima baš na osnovu traženja prakse.[10]) Isto to je učinjeno i sa naročito teškim slučajevima, pa se i s te strane izišlo praktičnim potrebama u susret. Ne mislimo time reći, da se u svagdanjem životu ne mogu javiti i drugi slučajevi, ali ipak svi ti slučajevi nisu takve prirode, da bi povlačili za sobom neophodnu potrebu, da se sucima daje neka opća sloboda u odmjeravanju kazne. Ako se u praksi i nadju neki naročito laki slučajevi, sudovi će moći i na osnovu manjih ovlašćenja, nego što ih imaju po modernim krivičnim zakonima, odmjeriti pravednu kaznu uzimajući u obzir te pojavljene olakšavne odnosno otežavne okolnosti. Konačno svi ti naročiti slučajevi nisu tako česti, da bi to bio dovoljan razlog, da se sudovima pri odmjeravanju kazne daju ovlašćenja velikih srazmjera i tako općega značaja; najmanje pak, da im se propisi o odmjeravanju kazne daju u tako generalnim crtama, da na osnovu njih u stvari oni imaju kud i kamo veća prava i mogućnosti od samih zakonodavaca i da za svaki konkretni slučaj tako rekući stvaraju svoj zakon. Takvi širokogrudni propisi samo su jedna opća slika, dana u najširim obrisima, a u koju sudovi mogu u praki trpati sve moguće slučajeve, pa čak i one, koje zakonodavci možda nisu ni htjeli. Radi toga nalazimo, da bi moderni krivični zakonici trebali kako opći tako i posebni minimum i maksimum kazne toliko približiti, kako bi sudovima ograničili njihova prava i slobodu pri odmjeravanju kazne i time ih neizravno prisilili da kaznu razumno i svrsishodno odmjeruju. Točno je, da se u svagdanjem životu sudi učiniocima krivičnih djela sa najraznovrsnijim stepenima krivične odgovornosti s obzirom na to, da cijeli niz okolnosti odredjuje, da li će ta odgovornost biti veća ili manja. Ali ne smijemo pri tome zaboraviti, da ni najbolji, a pogotovo ne prosječni sudac, ne upoznaje, pa šta više nema ni priliku, da tako dobro upozna učinioca krivičnoga djela, da bi uspješno mogao pronaći makar i najvažnije od onih motiva, koji su učinioca doveli do toga, da učini krivično djelo. Ne samo što je ovdje moć ljudske spoznaje ograničena, nego i pored te ograničene mogućnosti spoznaje moramo računati sa činjenicom, da ni jedna država nema tako jak sudački kadar, da bi njegovi članovi imali dovoljno stručne spreme i talenta, da tako uspješno izvrše svoju ulogu. Stvarnost nam jasno pokazuje, da je izmedju pozitivnih krivičnih zakona i njihovih intencija s jedne i sudske prakse s druge strane prilično velika razlika. Uslijed ovakva stanja sudovi pri odmjeravanju kazne prilično drže ravnotežje i vrlo često zavisi o sasma drugim okolnostima, a ne o onima, na koje je mislio zakonodavac, da se učiniocu odmjeruje ovako ili onako kazna. Izgleda nam,

vima očevidno namjerno nanijete štete strankama. Vrijedno je u vezi sa našim gornjim člankom spomenuti govor njem. ministra Franka (otisnut i u našim dnevnim listovima od 8. kolovoza 1937.), u kojem je rekao n. pr. da jedan njemački sudac besmisleno kažnjava sa nekoliko mjeseci robije svakoga, koji reče nešto nepromišljeno o režimu, kako bi se ulagivao novom režimu, a što on naziva »psihozom partijske pripadnosti«.

10) Naši članci: Lišenje života po pristanku (Pravosudje, svesci za travanj i svibanj 1936.), kao i: Lišenje života po pristanku i navadjanje na samoubistvo po austr. k. z. (Policija za siječanj 1936.).

da je moderno krivično pravo uspjelo izraditi gradivo za krivične zakonike, koji su sami po sebi vrlo dobri, ali se pri tome zaboravilo odgojiti i jedan sudački kadar, koji bi imao dovoljno spreme i talenta, da te zakone primjenjuje onako, kako su to zaknodavci zamišljali i kako bi najviše odgovaralo duhu tih zakona. Ako sada usporedimo sistem, po kome se sudovima daje velika sloboda pri odmjeravanju kazne i mane, koje takav sistem povlači za sobom, doći ćemo do slijedećih posljedaka? Pretjerana sloboda sudaca omogućuje im, da u punoj mjeri u svakom konkretnom slučaju mogu primijeniti onu vrstu i mjeru kazne, koja najviše odgovara stepenu krivnje učinioca. Oni mogu uzeti u obzir sve okolnosti, bilo olakšavne bilo opet otežavne, i na taj način odmjerenu kaznu u najvećoj mjeri dovesti u srazmjeru sa učinjenim djelom. Ali kako sudovi nemaju ni vremena, a niti toliki broj i u tolikoj mjeri obrazovanih sudaca, koji bi mogli u tančine ulaziti u dušu učinioca krivičnoga djela, ova njihova velika sloboda pri odmjeravanju kazne teško da će u praksi biti od neke veće koristi. Sud i ovako i onako nema vremena da se podrobno upozna sa svima onim motivima, koji su odlučivali kod učinioca. Radi toga će odmjeravanje kazne na koncu konca osnivati na prilično nesigurnim činjenicama. A to može imati samo za posljedicu, da će učinilac krivičnog djela primiti osudu sa negodovanjem, duboko uvjeren, da ga sud nije pravilno razumio ni ocjenio. Ali, što je za nas najvažnije, takva osuda može nepovoljno uticati i na okolinu, kojoj je možda poznato, da je taj isti sud u sličnom slučaju sasma drugačije postupao. Gradjanima će biti nerazumljivo, da sudovi za ista krivična djela sa, barem na prvi pogled, istim motivima, istim olakšavnim i otežavnim okolnostima, odmjeravaju suviše različne kazne kako po vrsti tako i po mjeri kazne. Nismo ovim svojim izlaganjima htjeli kazati, da gradjani moraju u svome sudu biti u pravu, jer kao što je već ranije naglašeno, ni sami suci, koji u konkretnom slučaju sude učiniocu krivičnoga djela, nisu dovoljno upoznati sa svima onim momentima, koji su važni pri odmjeravanju kazne. A onda svakako da ni općinstvo ne može pravilno ocijeniti jednu presudu, kada ono stvar pozna površno, često samo iz netočnih novinskih izvještaja, Ali kada već tom velikom slobodom, koju se daje sucima pri odmjeravanju kazne, ne postizavamo onaj cilj, za kojim su išli zakonodavci, onda je po našem mišljenju ipak bolje tu slobodu ograničiti. Od toga razumnoga ograničenja ne će sigurno biti nikakve štete, a u svakom će slučaju biti koristi barem u tome, što ćemo u većoj mjeri vratiti povjerenje naroda u sudove i pravdu. Ostavljamo na stranu naše gledište, da bi ovim ograničavanjem u praksi postigli pravilnije i pravednije odmjeravanje kazne, nego što je to slučaj danas.

Druga prednost ovog ograničenja je pravna sigurnost gradjana. Na osnovu ovlašćenja, koja moderni krivični zakonici liberalnoga pravca pružaju sucima, ovi imaju toliku slobodu pri odmjeravanju kazne, da prosto o njihovim ličnim svaćanjima zavisi, kako će da odmjere učiniocu kaznu. Ne kažemo, da ta njihova sloboda nema nikakvih ograničenja, nego samo to, da su ta ograničenja takve prirode, da sucima omogućuju suviše veliko raspolaganje kako sa vrstom tako i sa mjerom kazne. Pri tom svome odmjeravanju kazne sudovi nikome ne odgovaraju za svoj rad, jer spomenuta gradjanska i krivična odgovornost, kako se ona danas predvidja u zakonima, ovdje u praksi uopće ne dolazi u obzir. Ako se prema tome ova pojava posmatra sa stvarnoga gledišta, vidimo, da su sudovi u tolikoj mjeri slobodni pri svome radu, da mogu bez ikakve opasnosti po sebe donositi najraznovrsnije presude. Tu su moguće zloupotrebe najgore vrste, sve pod maskom slobodnoga sudačkog uvjerenja. Samo načelo »nullum crimen et nulla poena sine lege« ne pretstavlja u tom pogledu ni izdaleka tako velika jamstva, kako se to često misli, ako se uzme u obzir, da je to načelo u pozitivnim krivičnim zakonima oslabljeno jednim nizom propisa. Ne samo što u općem dijelu pojedinih krivičnih zakonika (pa tako i našeg k. z.: n. pr. §§ 19, 20, 21, 22, 65, dalje propisi o odmjeravanju kazne) nego i u posebnom dijelu postoji mnogo mogućnosti, da sudovi na osnovu samoga zakona izbjegnu strogost načela legaliteta, s obzirom na to, da su bića pojedinih krivičnih djela opisana na jedan širok i rastezljiv

način, da sudovi imaju uvijek mogućnosti shvatiti ih prema svome nahodjenju. Ako dakle načelo »nullum crimen et nulla poena sine lege« stoji u k. z. kao veliko jamstvo pravne sigurnosti gradjana, ipak to jamstvo usliied ostalih propisa gubi dosta od svoje jakosti [11])

Treća prednost ograničavanja sudova je u tome, što će se ograničavanjem sudačke slobode, naročito pri odmjeravanju kazne, postizavati veca jednoobraznost presuda. Današnji suci imaju srazmjerno tešku ulogu. Velika prava i slobode, ako se hoće pravilno iskoristiti, povlače za sobom velike dužnosti. Osim toga suci se u pogledu odmjeravanja kazne već po svojem temperamentu i svojim nazorima dijele na dvije skupine: na pristalice strogoga i pristalice blažega kažnjavanja. Da bi se izbjegla velika raznolikost pri odmjeravanju kazne, morali bi se suci ne samo istih sudova i iz istog mjesta nego i oni iz drugih mjesta češće puta naći zajedno i medjusobno raspraviti slučajeve, koji su im se javili u praksi. Pa ni uz takav postupak ne vjerujemo, da bi se ta raznolikost dala ukloniti utoliko prije, što ni viši sudovi, kako se to pokazalo u praksi, nisu mogli dovoljno svojim odlukama pomoći. Nasuprot tome sužena vlast sudaca pri odmjeravanju kazne mnogo bi pripomogla donošenju skladnih presuda, koje igra vrlo važnu ulogu u pravu.

Što se tiče pitanja, da li bi za izvjesna krivična djela iz posebnoga dijela k. z. trebalo predvidjeti strože kazne i za koja od tih djela, možemo reći samo toliko, da će odgovor zavisiti o tome, kako gledamo na ulogu krivičnoga prava i pravnu prirodu krivičnih sankcija. Polazeći sa općeg gledišta, moglo bi se kazati, da moderni krivični zakonici liberalnoga pravca[12]) već duže vremena pokazuju tendenciju blažeg kažnjavanja pobačaja.[13]) Ali ne samo u posebnom nego i u općem dijelu k. z., kao što smo to ranije rekli, jasno se zapaža ova tendencija. Ova crta modernih krivičnih zakonika svakako je medju ostalim i posljedica učenja antropološke (Lombrozove) škole o zločincima kao psihopatološkim tipovima[14]) pozitivne (Ferrijeve) škole, koja im priznaje biopsihološku anomalnost, i socijološke (Lisztove) škole, koja uzroke zločina pretjerano traži u sredini, u kojoj je zločinac živio. I same krivične sankcije izgubile su pod uticajem učenja tih škola svoj pravi pojam i sadržaj, što naročito važi za mjere sigurnosti i odgojne mjere k. z., koje su u stvari sasma izgubile svoju pravu prirodu krivičnih sankcija, ako ih shvatimo onako, kako se one većinom shvaćaju u nauci krivičnoga prava. Po našem mišljenju u tome smo otišli daleko, dalje nego što treba. Krivični zakon i s njime u vezi krivične sankcije ne bi nikada smjele ići dotle, da izgube svoju osnovnu oznaku, a to je vršenje odmazde. I blagost u kažnjavanju mora imati svoje granice, a te granice su odredjene ulogom, koju krivično pravo i k. z. imaju u kulturnom društvu. Kolikogod ima u vrlo mnogo slučajeva mjesta blagom postupanju sa učiniocem krivičnoga djela, jer su njegova diela često posljedica okolnosti, koje leže izvan njega, ipak k. z. ne smije u načelu gubiti onu strogost, koja mu je apsolutno potrebna, ako želi sačuvati svoj autoritet. Velika blagost dovodi tome, da k. z. gubi onaj učinak, koji mora da osjeti svaki učinilac krivičnoga djela u sankcijama, koje se na njega primjenjuju. Krivične sankcije su zlo, koje se nanosi učiniocu za učinjeno krivično djelo, javljale se one bilo kao kazne bilo kao mjere sigurnosti i odgojne mjere k. z. Učinilac krivičnoga djela može samo onda osjetiti, da društvo ozbiljno reagira na njegov antisocijalni postupak, ako on u primjeni krivičnih sankcija to zlo osjeti u odgovarajućoj mjeri. Nema li društvo

[11]) Iako je načelo »Nullum crimen et nulla poena sine lege« usvojeno od velike većine današnjih k. z. kao i projekata, ipak se danas uvelike zapaža tendencija, da se i u materijalnom krivičnom pravu dozvoli primjena analogije. O tome vidi u opas. 33.

[12]) Izuzetak ovdje čini talijanski k. z. od 1910. god., koji po svojim osnovnim načelima spada u skupinu kaznenih zakonika liberalnoga pravca, ali je povećao broj političkih krivičnih djela i pošao pravcem strožega kažnjavanja.

[13]) Novelom od 18. svibnja 1926. izmijenjeni su propisi njem. poz. k. z. tako, da sadanji propis § 218. k. z. predvidja za vršenje pobačaja blažu kaznu O tome vidi Frank: Das Strafgesetzbuch für dar Deutsche Reich, 18. Auflage, 1931. § 218. S. 470 etc. S time u vezi vidi i Dahm-Schaffstein: Liberales oder autoritäres Strafrecht?, naročito str. 37.

[14]) Frank: Die Lehre Lombrosos (Zwei Vorträge 1908), koji tvrdi, da Lombrozo nije smatrao zločince psihopatološkim tipovima. Protivno Živanović: Dualitet krivičnih sankcija, str. 8. opas. 7.

potrebe, da učiniocu za učinjeno djelo odgovori drugim zlom, onda nema ni potrebe, da na njega primjenjuje krivične sankcije, kao što je to slučaj sa neuračunljivim licima, koja u stvari i ne spadaju u krivično pravo.[15]) Ali sud pri odmjeravanju kazne mora voditi računa o svim njenim ciljevima, jer se ona ne izriče samo radi odmazde. Dakako, da će odlučnu ulogu pri tome igrati okolnost, kako je zakonodavac shvaćao prirodu krivičnih sankcija i njihovih ciljeva. Po našem mišljenju kazna je u prvom redu odmazda i sadržina kazne je baš u toj odmazdi, bez koje se kazna ne može ni razumjeti.[16]) Ona je u stvari sadržina ne samo kazne nego svih krivičnih sankcija, koje su opet samo naličje i sredstva krivičnoga prava.[17]) Antropološka, pozitivna i socijološka škola su griješile baš u tome, što su iz kazne htjele izlučiti odmazdu nalazeći (uostalom sasma neopravdano), da odmazda pretpostavlja slobodu volje. Umjesto odmazde, koja je, kao što smo kazali, sadržina i biće kazne, a ne — kako se to većinom uzima — cilj kazne, pretjerano je isticana važnost ciljeva kazne, tako da su u stvari ciljevi kazne bili pomiješani sa njenom sadržinom. Dakako pozitivna i socijološka škola bile su u tom pogledu dosljedne, pa su tražile, da se iz sankcija krivičnoga prava izbaci kazna i zamijeni pojmom mjera sigurnosti, tako da su mjere sigurnosti trebale biti jedina sankcija krivičnoga prava. Ne spada u krug ovoga članka, da kritiziramo ta učenja o pojmu krivičnih sankcija. Dovoljno je, ako samo istaknemo, da su ta učenja ostavila svoje tragove i uticaje i na druga, moderna učenja o prirodi krivičnih sankcija, a napose kazne.

Umjesto ranijega i u izvjesnom pogledu pravilnijega shvaćanja pojma kazne, počelo se sve veću važnost pridavati ciljevima kazne, kao što su zaštita pravnoga poretka, vaspitanje i popravljanje, dok je odmazda sve više gurana u pozadinu. Na taj način gubila je kazna ono svoje snažno djelovanje, koje joj je apsolutno potrebno, ako želimo, da u punoj mjeri ima one kvalitete, koje su potrebne jednoj ovakvoj sankciji krivičnoga prava. Krivac mora da ispašta za svoju krivicu i kod odmjeravanja kazne treba o tome uvijek voditi dovoljno računa. Prema tome i suci kod odmjeravanja kazne, kolikogod moraju voditi računa o ličnosti učinioca i ovoga u sumnjivim slučajevima šteditи, toliko opet s druge strane moraju voditi brigu i o ciljevima same kazne. Učinilac ne smije osjećati, da se prilikom odmjeravanja kazne nije vodilo računa o posebnim okolnostima, koje su u njegovom slučaju dolazile u obzir, niti smije primijetiti, da kazna, koja mu je odmjerena za njegovo djelo, nije ni srazmjerna ni na zakonu osnovana. Ali isto tako ne smije učinilac krivičnoga djela osjetiti, da se prilikom odmjeravanja kazne vodilo jedino računa o njem i njegovim interesima i da se na sve moguće načine išlo za tim, da mu se odmjeri što blaža kazna. Takav postupak ostavljao bi kod učinioca uvjerenje, da krivični postupak ipak nije ništa ne samo strašno nego i dovoljno ozbiljno. Svakako da bi to ostavljalo tragove i na njegovu okolinu, koja isto tako može doći do uvjerenja, da nije ni malo opasno činiti krivična djela, jer kazna, koja učinioca očekuje za to krivično djelo, često ne će odgovarati korsti, koju učinilac može imati od toga djela. Ova pojava vrlo se lijepo zapaža kod krivičnih djela protivu imovine, gdje mnogi učinioci, a pogotovo njihova okolina, smatraju, da su vrlo dobro prošli i da im mnogo ne škodi, što će odležati kaznu, kada su samo sačuvali relativno znatnu imovinu stečenu tim kažnjivim djelovanjem.

Za što točnije odredjivanje propisa o odmjeravanju kazne kao i za strože kažnjavanje krivičnih djela donekle govore i današnje izaratne pri-

[15]) Dr. Hellmuth Mayer: Das Strafrecht des Deutschen Volkes, 1936. (i naš prikaz toga djela u Arhivu za rujan 1936. god.). Još smo ranije to naglasili u članku: Problem akcesorne prirode saučešća (Branič, za prosinac 1935.).

[16]) Većinom se u nauci smatra odmazda ciljem kazne, ali postoji i gledište, da odmazda sadržina i sastavni dio bića kazne (Frank i Merkel).

[17]) Ovo naše gledište je svakako osobeno, pa ćemo ga obrazložiti u svojim daljim člancima, koje spremamo. Ovdje se, dakako, ne možemo upuštati u potanja izlaganja, jer nije u neposrednoj vezi sa temom ovoga članka.

like. Suviše blago kažnjavanje, koje je i u nas uzelo velikoga maha, ne može se pogotovo ničim opravdati danas, kada su pojmovi o moralnim vrijednostima svedeni tako rekući na minimum. Radi toga ne možemo poreći, da danas postoje opravdani razlozi, da se kako u pozitivnim k. z. predvide strože kazne, tako i ograniči sloboda sudaca pri odmjeravanju kazne, kako bi se na taj način suzbila tendenca preblagoga kažnjavanja i onemogućilo slabljenje učinka k. z., koji mu je potreban za uspješno suzbijanje kriminaliteta.

Ipak bi se naročito načelno moglo kazati, da je u novijim k. z. u posebnom dijelu apstraktno predvidjena dovoljno velika kazna i tu bi se možda mogli zadovoljiti samo tim, da se uvedu neke izmjene u pravcu pooštravanja kazne, dakako pod uslovom, da se kod pojedinih krivičnih djela posebni minimum i maksimum kazne po mogućnosti svede na što manju mjeru. Prema tome nama izgleda, da samo pogrješna primjena k. z. od strane sudova pri odmjeravanju kazne dovodi do toga, da presude u pravilu pretstavljaju jedno, u većini slučajeva pretjerano blago i neopravdano kažnjavanje. Kada bi sudovi pravilno shvatili duh modernih k. z. u vezi sa sadanjim izaratnim prilikama, mogli bi, koristeći se u punoj mjeri slobodama, koje im ti zakoni daju kod odmjeravanja kazne, dovesti kažnjavanje u saglasnost sa samim k. z. i stvarnim potrebama društva za suzbijanje kriminaliteta. Ali kako se u praksi pokazalo, da sudska primjena kazne ne odgovara stvarnim potrebama društva, onda ne preostaje drugo, nego da sami zakonodavci u kriv. zak. izvrše izmjene tako, što će u posebnom dijelu ograničiti ulogu sudaca pri odmjeravanju kazne i pooštriti kazne za neka krivična djela, o čem će biti govora uz naš k. z. Ovdje ostaje, da u kratkim potezima razmotrimo institut uslovne osude i smrtne kazne, koje imaju naročiti položaj u k. z. novijega vremena.

V. — Kao što odmjeravanje kazne uopće, tako i pitanje smrtne kazne napose, spada u one probleme krivičnoga prava, koji su se razvijali kao u nekom krugu, da se s vremena na vrijeme vrate na svoju, istina, nešto izmijenjenu, ali u suštini istu polaznu točku. Jedan od razloga za ovo svakako je i u tome, što smrtna kazna u sankcijama krivičnoga prava zauzima naročito mjesto. Kod nje ne samo što je cilj popravljanja isključen, nego ona samo sobom povlači za posljedicu, da se učinilac više ne može vratiti društvu. U tome leži i njena težina, koja je u toliko veća, što se može dogoditi, da takvo lice bude nepravedno osudjeno i da se za to sazna tek poslije izvršene kazne. Život jdnog čovjeka sam po sebi pretstavlja veliku vrijednost i društvo sa tom vrijednošću mnogo računa. S njome računa i krivično pravo, jer inače ne bi za zaštitu života predvidjalo najteže mjere. Prema tome se i pitanje smrtne kazne svih nas u velikoj mjeri tiče. S one strane groba krije se velika tajna, zastrta velom, kroz koji ne možemo prozreti, i kada je riječ o toj tajni, ona na nas uvijek ostavlja jak utisak. Ogorčeni postupkom nekoga zločinca možda nikada ne ćemo imati prema njemu samilosti, pa čak i ako ga sud osudi i na doživotnu robiju. Ali kada je u pitanju oduzimanje života makar i takvom licu, naši se osjećaji katkada i nehotice njemu približuju. To je na koncu osjećaj simpatije prema skoromu pokojniku; osjećaj, koji možda u ovakvim slučajevima i nije opravdan, ali koji je ipak razumljiv. Misliocu je u svakom slučaju neprijatno gledati čovjeka, kojega vode na vješala. On nikada ne zaboravlja, da smo ljudi sa svim svojim slabostima i urodjenim manama, nikada ne zaboravlja na sve one čimbenike, koji su bili od presudnoga značenja, da je učinilac učinio dotično krivično djelo, i pri tome se u njemu prirodno bude izvjesni osjećaji simpatije prema tome nesretniku. Pod zaštitom pravde i državne sile vode čovjeka na gubilišjte, a on možda ipak nije u tolikoj mjeri kriv, da bi društvo smjelo sebi takvo što dozvoliti.

Kao što smo kazali, kod učinioca osudjenoga na doživotnu robiju još uvijek nalazimo jake razloge za svoj postupak. Društvo se brani i mora

da se brani od onih, koji napadaju pravni poredak; ono ima prava, da sebe i svoju egzistenciju štiti od onih, koji ju hoće da obore, jer im je zaštita te egzistencije preča od egzistencije pojedinaca. Ali kada to isto društvo ubija, da bi sebe zaštitilo, onda mu to pravo možemo priznati samo za slučaj, ako ono nema mogućnosti, da se zaštiti kojim drugim načinom. Pa kada bismo bili apsolutno sigurni u svakom slučaju, da je dotično krivično djelo učinio baš taj osudjeni, kada bi dakle bila isključena mogućnost zablude, a samo djelo bilo najteže vrste, smrtna kazna bi još i našla svoje opravdanje.[18]) Tako u slučaju onoga zločinca, koji je vezao svoju ženu, slomio joj noge i ruke, poslije toga ju pržio usijanim željezom, dok nije u najstrašnijim mukama umrla, barem na prvi pogled nam izgleda, da smrtna kazna ne samo što ne bi bila neopravdana nego, ako se može tako reći, bila bi blaga. Ali kada bismo se malo dublje unijeli u dušu toga čovjeka, moglo bi se dogoditi, ne samo da ga ne osudjujemo nego čak i da ga sažaljevamo. To je istina zvijer od čovjeka, ali posmatran sa jednog višeg gledišta, on je prije svega vrijedan sažaljenja nego kazne. Pa ipak ni u takvim slučajevima ne bismo mogli imati ništa protiv toga, da ga se osudi na smrt. Iako sam možda nije kriv, što je takav, on je ipak zvijer, od koje treba da se branimo i od koje društvo nikada ne će imati koristi. Pa ako ga to društvo uništi, sigurno je, da od toga ne će biti velike štete.

U krivično-pravnoj literaturi valjda su iznijeti svi razlozi, koji govore za i protiv smrtne kazne, tako da sumnjamo, da bi tu imalo što da se doda, ukoliko ne bi svagdanji život unio nešto novo. Za jednu i drugu tvrdnju iznijeto je toliko dokaza sa obje strane, jednako uvjerljivih, a ipak se nije moglo doći do nekoga konačnoga posljetka. Niz prigovora protiv smrtne kazne je dočekan isto tako nizom jakih razloga za smrtnu kaznu, pri čem se raspravljanje samoga problema vrlo često udaljavalo iz opsega krivičnoga prava.

Isticanje, da je život ljudski jedna vrijednost, koja se uopće ne da ocijeniti, i koja je radi toga nepovrediva, svakako je u osnovu točan dokaz protiv smrtne kazne. Nezgodno je pri njem možda samo to, na koji se način ovaj dokaz obrazlagao. Tako na osnovu nekoga društvenog ugovora ili na osnovu t. zv. prirodnoga prava taj se argumenat ne da iskoristiti u krivičnom pravu s prostoga razloga, što se sam problem vezao za probleme, koji su imali suviše široku osnovicu. Reći da je vrijednost ljudskoga života neocjenjiva, svakako znači iznijeti jedno točno tvrdjenje — ali tvrdjenje, koje u najmanju ruku izlazi iz granica krivičnoga prava i prelazi u metafiziku, teologiju i filozofiju uopće, a koje discipline nemaju neposredne veze s krivičnim pravom, pa pri rješavanju problema smrtne kazne ne mogu ovome ni biti od koristi. Krivično pravo služi praktičnim potrebama ljudi i radi toga ono mora pri rješavanju svojih problema polaziti s toga praktičnoga gledišta. A, kao što je rečeno, i sa praktičnoga gledišta mora se priznati, da život ljudski pretstavlja jednu veliku vrijednost, koju mu priznaje i krivično pravo. Kada mu se ta vrijednost priznaje i u krivičnom pravu, onda je sasma logično i u granicama krivično-pravnoga gledišta, da se jedna takva vrijednost, ako možda i ne nikako, a ono ipak može samo iz veoma važnih razloga uništiti. Drugim riječima, ta velika vrijednost može se uništiti samo onda, kada je to uništavanje neophodno potrebno, da bi se spasila jedna druga vrijednost od isto tako velikoga ili još i većega značenja.

Mnogo isticani razlog, kako se izvršenjem smrtne kazne učiniocu oduzima mogućnost popravka, sam po sebi nije od neke veće važnosti. Ukoliko se smrtna kazna primjenjuje samo za teška krivična djela i na teške zločince, popravka se kod takvih tipova ne može nikako ni očekivati. A ni sami ti tipovi ne zaslužuju, da im se pruža mogućnost popravka jednim dugotrajnim ležanjem u kaznenom zavodu. Samo pitanje popravka učinioca ove vrste nije jak razlog protiv smrtne kazne i radi toga, što se trajnim i sigurnim uklanjanjem takvih zločinaca društvo može

18) Zanimljiv primjer navode Šilović-Frank: Kazneno pravo, 1929. god. str. 169, kada su dva lica bila osudjena, a smrtnu kaznu su izbjegla jedino zavaljujući glasu jednoga suca, koji je bio protiv toga. I t. zv. »javno mišljenje« bilo je jednodušno protiv osudjenih, a nakon mnogo godina pokazalo se, da su oba osudjena bila potpuno nevina.

nadati mnogo većoj koristi, nego što bi joj se moglo nadati od njihova, u punoj mjeri problematičnoga popravka. Pogotovo nam ne izgleda, s time u vezi, jak razlog ekonomske koristi, koju bi imalo društvo od takvoga zločinca. Uostalom i taj razlog nije tako novoga datuma, kako to neki misle.[19]) U Rusiji, Francuskoj, Engleskoj i drugim državama zločince su, koje je trebalo osuditi na smrt, jednostavno slali u Sibiriju ili kolonije na doživotan rad, da bi se tako iskoristila njihova radna snaga. Ali kada se uzme u obzir, da veliki dio država nema te mogućnosti, kao i to, da takve zločince treba dobro čuvati, jer uvijek postoji opasnost, da pobjegnu, onda sumnjamo, da je računanje sa tom ekonomskom korišću, koju bi društvo imalo od njih, baš sasma točno.

Važan razlog za uvadjanje smrtne kazne je cilj zastrašivanja, koji se u posljednje vrijeme ponova počeo mnogo isticati.[20]) Naglašavalo se s jedne strane, da smrtna kazna ima veliku moć zastrašivanja, dok se s druge strane pokušavalo to tvrdjenje pobijati. Pri tome se i na jednoj i na drugoj strani išlo u krajnost. Ničim se ne može pobiti, da smrtna kazna nema veliku moć zastrašenja, a svakako da kao sredstvo zastrašenja djeluje jače nego ostale kazne, jer je i sama po sebi strašnija. Ali isto tako je činjenica, da se notornoga zločinca ne može tako lako zastrašiti smrtnom kaznom. A medju takve mahom spadaju učinioci krivičnih djela, za koje se u k. iz. predvidja smrtna kazna. Poznata jen uostalom stvar, da kazna nije ni izdaleka srazmjerna, posmatrana s čisto subjektivnoga gledišta. Za nekoga je pet dana zatvora velika kazna, dok je za drugog to prosto jedna zabava. Radi toga je s pravom istaknuto, da na smrtnu kaznu mnogo gledamo i sa svoga subjektivnog gledišta. Ali ako gledamo i sa objektivnoga gledišta, moramo priznati, da i notorne zločince smrtna kazna više zastrašuje nego koja druga kazna, uključivo i doživotna robija. Pitanje je samo, da li je taj učinak zastrašenja zbilja tako velik, da bi opravdavao uvadjanje smrtne kazne. Statistika je pokazala, kada se smrtna kazna uvodi u velikoj mjeri i često izvršuje, da ona gubi od te svoje snage zastrašivanja. Iako statistika ne daje uvijek apsolutno pouzdane posljetke, ipak se ovo utvrdjenje može smatrati točnim. Povijest je pokazala, da se ljudi privikavaju na sve, pa i na smrtnu kaznu, tako da česti slučajevi smrtne kazne stvarno u velikoj mjeri slabe kod nje ono, što se smatralo najvažnijim, a to je učinak zastrašenja. Pri tome važnu ulogu igra i u nauci istaknuta okolnost, da zločinci prilikom odlučivanja i vršenja krivičnih djela ne misle mnogo na smrtnu kaznu, koja ih čeka za ta djela, nego tek kada su ta djela učinili. Da bi dakle smrtna kazna odgovarala svome cilju zastrašenja, ona mora u svakom slučaju biti ograničena na malen broj i to najtežih krivičnih djela.

Pravna svijest naroda kao razlog za uvadjanje smrtne kazne nije u stvari neki naročiti jak razlog, iako mu se katkada pridaje velika važnost. U prvom redu sam pojam narodne svijesti i pravnog uvjerenja naroda je prilično širok i neodredjen. Narod bi tražio smrtnu kaznu i tamo, gdje je ona najmanje potrebna, a vjerojatno bi i svoje nazore stalno mijenjao. Iz povijesti je poznato, da su raniji primitivni narodi kažnjavali smrću i za najlakša krivična djela, pa da su čak i za ubistvo, izvršeno u nužnoj odbrani, predvidjali smrtnu kaznu. A onda je očito, da ih pri tome nisu mogli rukovoditi neki bolji osjećaji, radi čega smo i kazali, da pravna svijest naroda nije pouzdan razlog za uvadjanje smrtne kazne.

Za smrtnu kaznu govori i okolnost, da je u ograničenom obujmu potrebna, u slučajevima vrlo teških zločina, koji su izvršeni sa velikom svirepošću i okrutnošću odnosno iz najgrubljega koristoljublja, tako da pokazuju jaku zločinačku volju učinioca i krajnju bezosjećajnost. U takvim slučajevima naši pravni osjećaji traže za učinioca smrtnu kaznu kao jedinu opravdanu zadovoljštinu kako za društvo tako pogotovo za povrijedjenoga pojedinca odnosno njegovu rodbinu.

Mišljenje, da treba uvesti smrtnu kaznu za krivična djela protivu države, nije takodjer novo (ranijega je zastupao i Mittermayer). To mišljenje je medju ostalim tvrdilo, da je u takvim slučajevima kazna smrti i pravedna. Za nas nije samo gledište, da li je u takvim slučajevima smrtna kazna pravedna ili nije, toliko važno. Mnogo je važnije, da li je ona u takvim slučajevima i stvarno potrebna. Nalazimo, da će se takva potreba ukazivati mahom u slučajevima većih buna i revolucija, gdje nema ni vremena ni mogućnosti za oklijevanje. Ali čim je pobuna ugušena i prestala opasnost za opstanak države, smrtna kazna ne samo da nije potrebna, nego se ni inače ne može preporučiti, jer su za to ne samo dovoljne nego i, kud i kamo korisnije druge kazne. Najzad i učinak takvih smrtnih kazna je i više nego porazan. Ne može ostavljati dobar utisak okolnost, da se vode na gubilište vodje pobune, naročito pobune većega zamaha, kada znamo, da bi za slučaj uspjeha pobune, ta ista lica preuzela vodstvo države, a tadanji vodje bili isto tako pogubljeni. Osim toga takvi ljudi pretstavljaju često vrlo velike vrijednosti i oni mogu biti danas sutra od koristi za državu, pa i radi toga primjena smrtne kazne na takva lica znači u najmanju ruku divljaštvo i pomahnitalost. Poznato je, da je poslije pobudne Venizelista u Grčkoj osudjen veliki broj buntovnika na dugogodišnje robije. Tvrdi se, da je narod bio nezadovoljan takvim presudama i da je tražio za buntovnike smrtnu kaznu, pri čem ne treba zaboraviti, da svakako u taj narod nije spadao veliki broj Venizelista, da prema tome to i nije bilo neko opće narodno gledište. Ali u svakom slučaju nalazimo, da su sudovi odnosno vlasti u Grčkoj pravilno postupali. Naglašujemo ponovo, da ovo važi uvijek, osim onih rijetkih slučajeva, kada časovita nužda i opasnost traže, da se protivnici ništre bez milosrdja. U takvim slučajevima svakako se vidi izmedju obje strane borba na život i smrt, te uslijed neposredne opasnosti, koju pretstavljaju protivnici jedni za druge, ne može biti ni govora o nekim obzirima, pa će se u tim slučajevima smrtna kazna primjenjivati, ma što mi o njoj mislili.

Isto tako trebalo bi pažljivije razmotriti slučajeve veleizdaje, špijunaže i sličnih krivičnih djela, jer i ovdje pada u oči jedna stvar: ako takvi učinioci uspiju, da se prebace u drugu državu, njih tamo ne samo da ne čeka smrtna kazna nego nikakva kazna, a možda i nagrada. Iako su takva djela sa gledišta države, protiv koje su upravljena, zbilja teška, ipak ne mislimo, da je primjena smrtne kazne u ovakvim slučajevima uvijek potrebna. Konačno i kazna doživotne robije nije tako blaga kazna, da ne bi za takve učinioce bila dovoljna. Istina, neki kažu, da je doživotna robija gora kazna i od smrtne kazne, ali to tvrdjenje nema pravog osnova. Smrtna kazna je nepopravljiva, dok doživotna robija uvijek pruža nadu za izlazak iz kaznenoga zavoda. Ta nada, koliko je velika dobit za učinioca, toliko je od koristi i za sudove, kojima se tako uvijek pruža mogućnost, da poprave eventualne griješke, pa makar i naknadno. A te griješke su uvijek moguće i o njima svaki dan čitamo.[21])

Problem smrtne kazne uvijek nosi u sebi nešto, što privlači pažnju onih, koji se zanimaju krivičnim pravom. Uostalom to je i po sebi razumljivo. Sama pomisao na smrt je za svakoga čovjeka u normalnim prilikama nešto teško, nešto što u sebi krije mnogo tajanstvenosti, pa radi toga i privlačivosti. Ne umire se ne samo mladim ljudima nego ni starcima. Možda jedino za ljude, koji su doživili duboku starost i čije duševne i fizičke sile postepeno zamiru i slabe, prelaz iz života u smrt nije tako težak, tek jedan korak gotovo neosjetljiv i zato i neznatan.[22]) Možda nas i ti sentimentalni razlozi tjeraju u tabor protivnika smrtne kazne. Ali svakako ima dosta razloga, koji nas privlače i u protivnički tabor. Onaj, koji je smišljeno i proračunato mogao ubiti drugoga, koji nije ni jednoga časa pomišljao na strahote svoga djela, koji nije razmišljao, kakvo zlo nanosi žrtvi i njegovoj rodbini, a često za volju izvjesnim materijalnim dobi-

[19]) Kvet. Vulović: Problem smrtne kazne, 1925. str. 35, koji misli, da je tai ekonomski razlog protiv smrtne kazne nov, iako nije tako.

[20]) Nacijonalsocijalistički reformatori krivičnoga prava u Njemačkoj naročito naglašavaju potrebu smrtne kazne, koja se ne protivi ni pravnim shvaćanjima naroda ni savremenoj kulturi našega društva, radi čega je ponovo uvedena (Lex van der Lubbe, § 1. Ges. vom 29. März 1933).

[21]) Beogradski dnevnik »Politika« je opširno prikazala takav slučaj jednog Francuza u Americi, koji je izdržao 25 godina na robiji i poslije toga se dokazalo, da je nevin (broj od 28. svibnja 1936.).

[22]) Mečnikov: Studije optimizma (u prijevodu).

cima, izgleda, da ne zaslužuje našu samilost. Misleći na pokojnika, na one muke, koje je prepatio, zaboravljamo na zločinca, koji je u našim očima postao krajnje bezvrijedan, i pod pritiskom takvih osjećaja nije ni čudo, da smo voljni vratiti mu oko za oko, zub za zub. Sve su to, dakako, više razlozi osjećaja nego razuma, koji vrlo često traže za učinioca smrtnu kaznu, ali u mnogo slučajeva i neopravdano.

Smrtna kazna je jedan od ostataka instinktivne reakcije na krivično djelo[23]) U njoj se država nagonski osvećuje onima, koji su izvršili napadaj na pravni poredak. Ta osveta države možda i ne bi bila uvijek tako teška, kada se ne bi radilo o tome, da je učinilac svojim antisocijalnim držanjem neposredno zaprijetio egzistenciji države i pravnoga poretka na takav način, koji po shvaćanju naroda treba da povuče smrtnu kaznu. Zbilja ne možemo koji puta čutke preći preko toga, da narod za izvjesna krivična djela traži glavu učinioca. Ne mislimo time na one časovite osjećaje, koji obuhvate masu, koja bi u takvim slučajevima linčovala učinioca i za relativno lako krivično djelo, jer su to na koncu samo časoviti osjećaji, koji su sasma sišli ispod vlasti razuma. Ali postoje i takva uvjerenja naroda, koja nisu posljedak časovitih osjećaja nego imaju svoj dublji korijen. Mi ne vjerujemo, ni da će porastom kulture padati potreba smrtne kazne, kako se to katkada tvrdi. Pretpostavimo li, da će se u čovječanstvu jednom razviti vrlo visoka kultura duha, što je uostalom jedan više manje neopravdan idealizam, ipak moramo računati sa činjenicom, da se porastom kulture razvija, kao što nam to pokazuje praksa, i zločin, koji dobiva samo rafiniranije forme. Radi toga i ne možemo vjerovati, da će porastom kulture u nekoj većoj mjeri pasti i broj zločina, a pogotovo da će ga sasma nestati. Smrtna je kazna u toku povijesti mijenjala svoj položaj i ona će ga i dalje mijenjati, pa će biti uvađjana odnosno predviđavana za veći broj slučajeva u izvjesnim vremenskim periodama, kao što će se u drugim smanjivati i ukidati. Može se reći, da će povećavanje smrtne kazne u pravilu vladati u periodama teških ekonomskih prilika i krize, buna, revolucija, dok će opadati u vremenu materijalnoga blagostanja, kada će potreba smrtne kazne biti manja. Iz povijesti te kazne se vidi, da je ona bila utoliko češća, ukoliko se manje cijenio ljudski život i ukoliko su postojali primitivniji pojmovi krivičnoga prava. Radi toga su robovi plaćali glavom svako i najmanje krivično djelo, dok pogodovani staleži nisu katkada uopće ni mogli biti osuđjeni na smrt.

Po našem mišljenju težište smrtne kazne treba uvijek prebacivati na praktične potrebe, jer će se na osnovu tih potreba najsigurnije rješavati ovaj problem. U načelu mi smo protiv smrtne kazne; jedino bi se imalo ispitati, da li sistem kazni može uspješno funkcionirati i bez nje. Polazeći sa toga gledišta, nama izgleda kao najjači argumenat protiv smrtne kazne okolnost, da se ona ne da više popraviti. Svi ostali isticani razlozi ne izgledaju nam ni izdaleka tako jaki. Uostalom možemo reći, da je i danas još uvijek najveći dio naučnika protiv smrtne kazne, pa bi i to moglo biti dovoljan razlog, ako ne da ju se ukine, a ono svakako da ju se svede na najmanju potrebnu mjeru, pri čemu uvijek treba paziti, da izricanje smrtne presude bude vezano sa nekim poteškoćama; tako ukoliko redovni sudovi osuđjuju nekoga na smrtnu kaznu, da je potrebno (kao što se to uostalom i radi), da za smrtnu kaznu moraju glasati svi suci dotičnoga vijeća, koje donosi presudu, da takva presuda mora ići na razmatranje do najvišega suda, da svaki osuđjeni ima prava obratiti se za pomilovanje vladaru i da vladar odnosno glavar države vrši ta pomilovanja po prethodnom saslušanju najvišega suda.

Shodno gornjim izlaganjima nalazimo, da bi i u našem k. z. trebalo broj krivičnih djela, za koja je predvidjena smrtna kazna ,svesti na minimum, kada se je već ostalo na gledištu, da ju treba zadržati. Tako u § 91. k. z. pokušaj ne bi trebalo kažnjavati smrću. Isto tako u § 167. t. 2., koji predvidja smrtnu kaznu za lišenje života izvršeno poslije zrelog razmišljanja, treba ukinuti s razloga, što je pojam zreloga razmišljanja jako neodredjen i mogao bi u praksi dovoditi do neopravdanih primjena. Dalje u t. 3. § 167, t. 3. § 169, t. 1. § 189, § 328, pa toč. 3. u §-ima 1931, 196, 197, 200 i 201 k. z. imala bi se smrtna kazna ili ukinuti ili ograničiti na slučajeve, kada je više lica izgubilo život, a ne i kada je samo više lica teško povrijedjeno. Kada se već ta kazna zadržava u ostalim slučajevima, onda nalazimo, da bi ju trebalo uvesti i u slučajevima, gdje je zločinac na svirep način mučio žrtvu i od toga žrtva pretrpila tešku tjelesnu povredu iz § 178. k. z. U posljednje vrijeme smo imali više slučajeva, da su razbojnici na užasan način mučili svoje žrtve, da bi od njih izmamili, gdje se nalaze novac ili druge vrijednosti, iako ih žrtve katkada uopće nisu ni imale. Ovakvo svirepo i okrutno mučenje (paljenjem vatre pod noktima ili tabanima žrtve, kidanjem mesa usijanim željezom i slično) često ostavlja na žrtvama teške posljedice, koje su gore i od same smrti, a svakako pokazuje krajnju bezosjećajnost zločinaca. Takva djela izazivaju naročito jako ogorčenje ne samo žrtve nego i njene okoline, pa bi već radi toga trebalo ih kažnjavati na egzemplaran način. Inače sa smrtnom kaznom, kao što smo to više puta naglasili, treba uvijek praviti izuzetak, zadržavajući ju u najgorem slučaju tamo, gdje se za nju osjeća velika potreba.[24])

VI. — Nasuprot smrtnoj kazni, koja stoji na vrhuncu strogosti k. z., uslovna osuda, kao njezin antipod ,pretstavlja krajnje ublaženje pri odredjivanju kazne za neko krivično djelo. Iako je broj pristalica uslovne osude znatno veći od broja protivnika, ipak ni broj protivnika nije malen. A i argumenti, koji se iznose protiv uslovne osude nisu za potcjenjivanje. Tvrdi se, da uslovna osuda pretstavlja sablazan za oštećenoga krivičnim djelom. U kazni leži ideja odmazde, a kod uslovne osude ta je ideja sasma napuštena. Ako se dakle već hoće da uvede ili održi uslovna osuda, onda je potrebno, da se ona ograniči samo na kazne lišenja slobode, dok bi novčana kazna imala uvijek da se izriče bezuslovno. Točno je, da publika ne smatra uslovnu osudu nekom kaznom, a mi i iz prakse znamo, da narod za uslovno osuđjenoga kaže, da je oslobodjen kazne. Pa i sami sudovi ne primjenjuju uslovnu osudu sa dovoljnom pažnjom, tako da se ona primjenjuje često i na učinioce, koji to nikako ne zaslužuju, a nasuprot tome ne primjenjuje na učinioce, koje bi to u velikoj mjeri zaslužili. Konačno ona se u većini slučajeva protivi i pravnomu shvaćanju naroda, čime demoralizatorno djeluje na narod. Time se opet ruši autorit sudova, a u vezi sa ovim i državne vlasti. Ovo rušenje autoriteta od mnogo je većega značenja, nego što se to obično misli. Postoji činjenica, da je učinilac krivičnoga djela učinio jedno djelo, za koje treba da odgovara i bude kažnjen. Isto tako, da je od strane suda izvršen nuždan postupak, na osnovu kojeg je utvrdjeno kako postojanje djela tako i odmjerenje kazne. A posljedak je svega toga, da učinilac ne izdržava kaznu, jer mu je izvršavanje odloženo za neko vrijeme, a možda i za uvijek. To ne može lako da shvati općinstvo, a još manje oštećeni. Konačno se tvrdi, da uslovna osuda nije u praksi pokazala neke dobre posljetke.[25])

Institut uslovne osude se je udomio u pozitivnim k. z. Iako se tome institutu i stavljaju sa izvjesne strane prigovori, ipak su ga sva zakonodavstva i teorija krivičnoga prava usvojili kao dobar i potreban. Ali po nadašem mišljenju sa ovim se institutom pomalo pretjeruje; i pozitivni k. z. kao i praksa stavljaju ga na suviše široku podlogu. Ne smijemo pri tome zaboraviti, da strogo razlikujemo odredbe samih pozitivnih zakona o uslovnoj osudi od njihove primjene u praksi. Dok bi se naime pozitivni zakonski pro-

23) Frank: Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe, 1908, str. 6.

24) Književnost o predmetu smrtne kazne ne nabrajamo, jer je ne samo ogromna, nego se i lako može naći u učbenicima. Od naših pisaca spominjemo Dolenca, Čubinskog, Politea, Maklecova, Vujanca, Vulovića, Pekića, Perića kao i anketu, koju je priredio u svoje vrijeme list »Branič« 1927-28 godine.

25) Hellmuth Mayer, op. c. str. 23.

pisi iz te materije još i mogli trpjeti, sudska praksa ne zasiužuje ni ovoliko priznanja. Koliko je nama poznato, sudska praksa ne samo što nepravilno i neumjesno primjenjuje uslovne osude i tamo, gdje niti su potrebne niti ih je zakonodavac predvidio i želio, nego te osude često zavise i o časovitom raspoloženju sudaca, koji im često ne obraćaju dovoljnu pažnju. To njihovo trenutačno raspoloženje i onako pretstavlja veliku opasnost za pravilnu primjenu zakona, a kod primjene uslovnih osuda može donijeti i najveću štetu. Osim toga i sami pozitivni k. z. morali bi uslovne osude svesti na najmanju mjeru. Uslovna osuda je u stvari jedan izuzetak, predvidjen u k. z., koji jasno odudara od cijelog k. z. uopće. Svaki učinilac krivičnog djela izvršio je jedno djelo, koje se kosi a odredbama k. z. Za takav svoj postupak on mora odgovarati i iskusiti primjerenu kaznu. To pravilo jedino je u saglasnosti sa krivičnim pravom i k. z. Ako se dakle hoće od toga osnovnoga pravila činiti jedan izuzetak iz kriminalno-političkih razloga, onda taj izuzetak po prirodi same stvari mora biti sveden na najmanju mjeru, na najmanji broj slučajeva. Ti slučajevi moraju opet pretstavljati onakva krivična djela, kod kojih je krivična odgovornost učinioca srazmjerno neznatna, njegovo djelo posljedica jednog, gotovo bismo rekli, slučaja, da je on ušao u kriminal. Ta neznatnost samog djela, okolnost da je učinilac prvi put pao pod k. z., nastojanje da popravi svoju krivicu i u cijelosti naknadi pričinjenu štetu, sve su to činjenice, koje će same po sebi navesti suca, da takvog učinioca treba poštediti od kazne, a i u samom općinstvu stvoriti osjećaj zadovoljstva, što je sud tako postupao.

Ne mislimo time reći, da bi svaka presuda morala odgovarati pravnim shvaćanjima prisutnoga općinstva ili da je možda ovo više pozvano, da ocjeni opravdanost jedne presude, od sudaca, koji su presudu donijeli. Daleko od toga. Ali smo mislili reći svoje uvjerenje, da ni k. z. ne smije uvadjati institute, koji se načelno protive pravnomu shvaćanju naroda i koji ne samo što su narodu nerazumljivi nego još u njemu bude (opravdano ili neopravdano) ogorčenje, da i ne govorimo o ogorčenju povrijedjenoga krivičnim djelom, koji se često poslije uslovne osude osjeća ne samo lično nego i u očima općinstva smiješnim i pobijedjenim, a da za to ne vidi nikakvog razloga. Pozitivni k. z. nemaju potrebe održavati jedan institut ove vrste osim u granicama, u kojima on ne će biti nerazumljiv narodu i oprečan njegovu pravnomu shvaćanju. Uslovna se osuda može dovesti u saglasnost sa tim shvaćanjem, ako i ne možda u svakom konkretnom slučaju, a ono svakako u načelu na taj način, što će se sam institut svesti na najmanji broj relativno neznatnih krivičnih djela. Pri tome zakonodavac mora u k. z. što točnije odrediti propise o uslovnoj osudi, kako suci ne bi imali odviše slobodne ruke. Nama potreba uslovne osude ne izgleda ni izdaleka tako neophodnom, kako se to vrlo često ističe. Baš radi toga i naglašamo, da zakonodavac nema nikakvog razloga, da u tom pogledu više veže sudove, utoliko prije, što se valjda nigdje ne sjeća tako snažno nepovoljno djelovanje presuda kao u primjeni uslovne osude. Ako se pak ovim točnim odredjivanjem propisa o uslovnoj osudi broj uslovnih osuda smanji, to ne samo što ne će biti štetno nego možda još i korisno. Ranije istaknuta opća tendencija k. z. liberalnoga pravca za što blažim kažnjavanjem ostavila je i ostavlja jake tragove i na sudskoj praksi. Ako dakle sudovi pod utiskom te opće tedencije i sami popuštaju i postaju blagi u kažnjavanju, onda nam ne treba ni malo biti čudno, što uslovne osude padaju u većoj mjeri, nego što to odgovara stvarnim potrebama. Za suce je ipak mnogo jednostavnije donijeti uslovnu osudu nego bezuslovno osuditi učinioca krivičnoga djela. Iako nije opravdano, ipak je činjenica, s kojom moramo računati, da suci — kao uostalom i drugi ljudi — mnogo slabije osjećaju odgovornost prema narodnoj zajednici nego prema dotičnom učiniocu; ovo utoliko prije, što je učinilac pred njima i svojom obranom im stavlja neposredno pred oči

svoj težak položaj. Nema li kod sudaca dovoljno odlučnosti i razmišljanja, oni će lako podleći tim neposrednim utiscima, dakle i donijeti uslovnu osudu, koja će zadovoljiti samo učinioca, ali ne i državu i pojedinca, oštećenoga krivičnim djelom. Okrivljeni bi svakako bezuslovnom osudom bio teže pogodjen i teže bi ju osjećao, nego što oštećeni — barem na prvi pogled — osjeća nepravdu nanijetu mu donošenjem uslovne osude protivu učinioca. Premda ta uslovna osuda u svakom konkretnom slučaju i nije opravdana, ona je za savjest sudaca manji teret od bezuslovne osude. Radi toga moramo ozbiljno računati sa ovim psihološkim momentom, koji se je u praksi pokazao važnim čimbenikom pri donošenju uslovnih osuda.

Kao što se vidi, mi u pravilu nismo protivnici uslovne osude; najmanje pak da bi tvrdili, da je ona »u suprotnosti sa zdravim razumom«, kako je to rekao Biding;[26]) ona naime nije u suprotnosti sa zdravim razumom, ali stavljena na onako široku podlogu, kako to čine moderni krivični zakonici, a pogotovo kako ju primjenjuje praksa, ona je u suprotnosti s osnovnim crtama krivičnoga prava i k. z. A kada se ona svede na onu mjeru, na koju bi ju trebalo svesti, onda ne će biti u suprotnosti ni sa krivičnim pravom i k. z., a ni sa pravnim shvaćanjima naroda, jer bi onda dobila u sistemu krivičnoga prava i k. z. onaj položaj, koji joj i pripada.[27]) Krivično pravo mora voditi računa kako o svrsishodnosti kazne tako i o odmazdi i davanju zadovoljenja povrijedjenomu pojedincu. Naročito kod relativno lakših krivičnih djela treba voditi računa o zadovoljenju oštećenoga, jer na koncu ovaj ipak ima pravo tražiti od države, da prisili učinioca, da mu dade pristojno zadovoljenje, — pristojno ne možda sa njegovoga subjektivnog gledišta nego sa objektivnoga gledišta[28]) Medjutim institut uslovne osude, kako je danas predvidjen u našem k. z., a pogotovo kako se on primjenjuje u praksi, izgleda, da ne odgovara tomu svome cilju i da bi ga radi toga trebalo reformirati. Po našem mišljenju trebalo bi propis §. 65. našega k. z. izmijeniti tako, da glasi: »Kod osuda na strogi zatvor do tri mjeseca ili zatvor do pet mjeseci ili na novčanu kaznu može sud, ako nadje, da se s osnovom može očekivati, da će se osudjenik u budućnosti i bez izvršenja osude uzdržati od vršenja krivičnih djela, narediti presudom, da se izvršenje izrečene kazne odloži na izvjesno vrijeme, koje ne smije biti kraće od jedne ni duže od pet godina.«

Odlaganje se ne smije dozvoliti licima, koja su osudjivana za neko krivično djelo ili nad kojima je već jednom izrečena uslovna osuda, kao ni licima, koja nisu oštećenomu još prije glavnoga pretresa naknadila štetu, prouzrokovanu dotičnim krivičnim djelom, ili barem pokazala ozbiljnu volju, da ju naknade, kao i koja nisu pred sudom potpuno i iskreno priznala svoje djelo. Priznanje se ne smije uzimati u obzir, ako je učinilac kod bilo koga ranijeg svog saslušanja pred sudom pokušao, da djelo sakrije ili da ga ne prizna. Stav II. § 65. ostao bi isti osim izmjene, koja je unijeta u naprijed stiliziranom stavu I., dok bi stav III. otpao. Ukoliko ni takvi propisi ne bi pokazivali dobre posljetke, imala bi se kod uslovnih osuda uvijek izricati bezuslovna novčana kazna.

Prednost naše gornje stilizacije bila bi u tome, što bi se uslovna osuda mogla

---

26) Binding: Die Normen, 2. Aufl.

27) U nas su gotovo svi pisci pristalice uslovne osude. Vidi Šilović-Frank: Kazneno pravo: opći dio, str. 157. i sl. kao i njihov komentar k. z. str. 72. gdje se dobro primjećuje, da »kod uslovnoga sudjenja mora sud uvijek držati pred očima mogućnost, da bi okolnost, da će prestupnik ostati bez kazne, mogla nepovoljno djelovati na sugradjane.« Na žalost sudovi ne samo o tome nego i o drugim važnim okolnostima ne vode dovoljno računa. Krajovanović (Komentar 1930. str. 76) naziva uslovnu osudu jednom od najkulturnijih odredaba. Lazić (Komentar opći dio 1935. str. 80. i sl.) ne izjašnjava se u tom pogledu očevidno radi toga, što smatra, da se to i samo po sebi razumije. Isto Munišić, Kom. 43, Urošević, Kom 135, Čubinski, Komen. 1934. 188; Dolenc, Komentar 118. Sistem (Dolenc—Maklecov). 89. Protiv uslovne osude u nas je naročito ustao dr. Subotić (Trg. Glasnik 1906., br. 253; Motivi srp. k. z. 1910., odvojeno mišljenje str. 743.), gdje ističe, da u nas (misli na Srbiju) nema potrebe za institut uslovne osude, jer je to još »suviše rano«. Medjutim u »Šest osnovnih problema« str. 91. o tome ništa ne govori, po čemu zaključujemo, da se i on pomirio sa tom ustanovom kao opravdanom.

28) Germann, op. c., str. 326.

izricati samo za krivična djela najlakše vrste; dalje što je naknada krivičnim djelom prouzrokovane štete oštećenomu uslov za donošenje uslovne osude, koji se dakle mora ispuniti, tako da ne zavisi od ocjene suda, da li će ga uzimati u obzir. Time se oštećenomu daje ona zadovoljština, koja mu se apsolutno mora dati u pogledu nanijete mu štete i izbjegava mogućnost, da oštećeni ima osjećaj, kao da je sam on kažnjen, a ne učinilac. Na koncu kao uslov za donošenje uslovne osude stavljeno je priznanje djela. Samo od lica, koja su iskreno priznala svoje djelo, može se očekivati, da su spoznala neopravdanost svoga postupka i da ga ne će ponoviti, radi čega smo i to priznanje stavili kao uslov. Malo neobično izgleda, a u praksi se je često dešavalo, da su sudovi izricali uslovne osude i onim učiniocima, koji ne samo što nisu priznavali svoje djelo nego su — što više — na sve moguće načine pokušavali, da ga prekriju. Nema sumnje, da ni sam zakonodavac nije mislio, da takvim licima treba pružati blagodat uslovne osude, ali kako se, na žalost, sudovi u praksi ne drže toga, jedino opravnoga tumačenja zakona, ne preostaje drugo, nego da ih se ovim putem na to prisili. Onda se sigurno ne će dogadjati, da oštećeni po izlasku iz suda bude predmet ismjehivanja od strane uslovno osudjenoga.[29])

Ne smijemo zaboraviti, da uslovne osude mogu imati svoj pravi učinak na osudjenoga samo onda, ako on ima relativno visoko razvijene osjećaje o časti i ugledu. Uslovno osudjeni nije ostao bez ikakve kazne, jer je uslovnom osudom pretrpio izvjesne neprijatnosti, koje ga moraju u punoj mjeri neugodno dirati. Ali ako taj uslovno osudjeni i njegvoa okolina smatraju, da se je uslovno osudjeni spasio od kazne, onda uslovna osuda nema mnogo prava na opstanak i treba ju ukinuti. Po našem mišljenju ne samo kod nas nego i kod ostalih naroda i država ne možemo računati sa tako jako razvijenim osjećajima časti ne samo kod širih slojeva naroda nego ni kod inteligencije. Prema tomu, ako neko bude uslovno osudjen, sam osudjeni ima osjećaj, da uozće nije osudjen i da se na lak način izvukao od kazne, koju je zaslužio. Isto takvo miljenje imaju okolina i oštećeni krivičnim djelom s tom razlikom za oštećenoga, da se je bez potrebe izlagao nepotrebnim troškovima, za koje je veliko pitanje, da li će ih ikada naknaditi. Radi toga se ne smijemo čuditi, što narod uz takve osjećaje i shvaćanja uslovne osude dolazi na misao, da uopće ne tuži, nego prosto na svoj način vrati učiniocu milo za drago. Za oštećenoga nije ni malo prijatna stvar povlačiti se po sudovima i trošiti na tužbe, koje po njegovom mišljenju nemaju nikakve stvarne vrijednosti, nego je mnogo jednostavnije, da sa učiniocem sam obračuna. Pa baš ako ga učinilac radi toga svojevlasnog postupka i tuži sudu, on se s pravom može nadati, da i njega čeka u najgorem slučaju neka uslovna osuda. A kada je već tako, onda je mnogo jednostavnija stvar naplatiti se brzim putem i pustiti učinioca, da on tuži i da troši oko toga sudskog postupka. Radi toga smo i kazali, da bi narodnom pravnom shvaćanju najviše odgovaralo, da se uslovne osude izriču samo u rijetkim slučajevima i to sa najvećom opreznošću, a u interesu je i državne vlasti i ugleda sudova, da se propisi k. z. o uslovnoj osudi dovedu u saglasnost sa pravnim uvjerenjem naroda, koje je ovdje u velikoj mjeri i opravdano.

Moramo ponovo naročito naglasiti, da se uslovna osuda protivi pravnomu shvaćanju naroda samo onda, kada se ona odredjuje onako, kako ju to predvidjaju današnji krivični zakonici, medju kojima i naš k. z., a pogotovo kako se ti propisi primjenjuju u praksi. Nasuprot tome, ako se uslovna osuda odredi onako, kako smo mi to naznačili, ona ne samo da ne bi bila u suprotnosti sa pravnim shvaćanjem naroda, nego bi njime bila u punom skladu. Slične institucije vidimo i u starom anglosaksonskom pravu i francuskom pravu 13. vijeka, a što je za nas najzanimljivije, nju susrećemo i u našem starom hrvatskom pravu, što nam služi kao najbolji dokaz,

29) Čubinski, Pravosudje za lipanj 1936. g., gdje je pisac stavio više umjesnih primjetaba. Sporedi i njegov: Problem, 1921., str. 98, i sl., kao i § 74. Projekta s. k. z. 1910. i Motive, str 253. i sl

da se uslovne osude ne protive uvijek pravnomu shvaćanju naroda. Iz pojedinih primjera toga našeg starog prava vidi se čak i to, da je pri donošenju uslovne osude važnu ulogu igrala okolnost, da i sam povredjeni pojedinac bude zadovoljen i da se baš toj okolnosti pridavalo veliko značenje.[30])

VII. — Krivični zakonik Sovjetske Rusije od 22. studenoga 1926. (na snazi od 1. siječnja 1927.) kako u pogledu ostalih svojih propisa tako i napose u propisima o odmjerivanju kazne pokazuje priličnu sirovost i neodredjenost, što je svakako posljedica nastojanja, da se na brzu ruku donese k. z., koji bi najviše odgovarao prilikama državnog uredjenja Sovjetske Rusije i zaštitio radničke kao vladajuće klase. 31) Sam zakon ne poznaje izraz kazne u smislu k. z. liberalnoga pravca nego opći izraz sankcije, koje se dijele u glavne i sporedne. Glavne sankcije su navedene u 4, sporedne u 10 točaka, dok je smrtna kazna izdvojena kao vanredna sankcija. Pored toga on u stvari poznaje tri vrste krivičnih sankcija: sankcije socijalne zaštite za popravljanje, medicinske i medicinsko-pedagoške.

U pogledu odmjeravanja odnosno primjene krivičnih sankcija zakon poznaje dvije vrste krivičnih djela. U prvu vrstu spadaju krivična djela, koja su upravljena protiv postojećega društvenoga poretka, kod kojih sud ne može ići ispod minimuma predvidjenoga za dotično krivično djelo u k. z. Sva ostala krivična djela spadaju u drugu vrstu, kod njih ne smije sud ići preko maksimuma, predvidjenoga u k. z. Sankcije se odmjeruju prema veličini opasnosti učinioca krivičnoga djela po pravni poredak. To je osnovno pravilo za odmjeravanje krivičnih sankcija; prema njemu moraju sudovi prvenstveno udesiti svoj postupak. Osim toga zakon poznaje niz otežavnih i olakšavnih okolnosti, pri čem prvenstveno nabraja otežavne (čl. 47), a zatim olakšavne okolnosti (čl. 48). Broj olakšavnih okolnosti je veći od broja otežavnih. Maloljetna lica (16—18 god.) su pogodovana u toliko, što se njima vrijeme trajanja izvjesne sankcije skraćuje za ⅓ prema vremenu, predvidjenomu za punoljetna lica, ali tai rok ne smije preći ½ maksimalno predvidjene te mjere u zakonu (za taj slučaj). Konačno može sud ići ispod minimuma, predvidjenog u zakonu, a i promijeniti vrstu sankcije, ako za ovo postoje naročiti razlozi, samo što u tom slučaju mora sud razloge toga svoga postupka potanje obrazložiti. Što više, može sud da ne izreče nikakvu sankciju, ako dodje do uvjerenja, da učinilac nije opasan po društvo.

Pored toga zakon poznaje i uslovnu osudu, koja dolazi u obzir jedino kod primjene mjere prinudnoga rada i lišenja slobode. U tom pogledu zakon pruža sudovima veliku slobodu, da primjenjuju uslovnu osudu svuda, gdje nadju da učinilac ne pretstavlja za društvo opasnost, koja bi tražila bezuslovnu primjenu sankcija. Konačno zakon ima i propise o rehabilitaciji.

Po krivič. zakonu Sovjeske Rusije dozvoljena je primjena analogije. Već sama ta dozvola po prirodi same stvari traži, da se sudovima dadu veća ovlašćenja. Sam zakon je prvenstveno doniiet radi zaštite interesa radničke klase kao vladajuće klase u Sovjetskoi Rusiji. U njemu je kao osnovna tendencija istaknuta želja, da se sam k. z. dovede u saglasnost sa ideologijom komunizma. Proletersku klasu smatra zakon jednim važnim instrumentom zaštite državnih interesa. Ali kako su interesi jedne klase mnogobroini, a ideologija komunizma izradjena u odviše širokim crtama, da bi mogla poslužiti kao osnov krivičnomu pravu, to zakonodavcu nije bilo moguće, da makar i približno dade točne opise svih mogućih djela protivu tih interesa, koja bi trebalo predvidjeti u k. z. A onda nije preostalo

30) Šilović-Frank: Kazneno pravo, str. 177. i sl., gdje se navode primjeri uslovnih osuda iz našega hrvatskoga krivičnog prava (staroga). Tako je neki Čeden pomilovan na molbu duhovnih i svjetovnih ljudi, a »napose na molbu povriednoga suca.« Vidi se, da je pristanak suca igrao odlučnu ulogu i da mu je staro hrvatsko pravo pridavalo važnost i značenje, koje takvom pristanku oštećenoga u ovim slučajevima i treba pridavati. Ne smijemo zaboraviti, da se tu radi o jednom starom, sirovom pravu, pa će nam onda utoliko jače padati u oči ovaj zdravi instinkt hrv. naroda. Pa kada je ovo gledište i opravdano, a i nalazimo mu uzore u našem starom pravu, onda je sasma umjesno, da ni u današnjem pravu ne zaboravljamo na opravdane interese oštećenoga, naročito kod uslovnih osuda.

31) Sumaran prikaz propisa k. z. Sovjetske Rusije dali su Timoškin-Baruch u Pravosudju br. 2, 4 i 5 — 1936. god.

drugo nego sudovima u glavnom prepustiti, da odlučuju i rješavaju u svakom konkretnom slučaju, da li je izvjesno djelo krivično ili nije.

Vidjeli smo, da zakon poznaje smrtnu kaznu samo kao neku vanrednu mjeru. Iz toga bi se moglo zaključivati, da je ta mjera samo privremeni izuzetak, koji bi se kasnije ukinuo. U stvari ova je mjera vanredna u toliko, što u klasifikaciji krivičnih sankcija, kako ju pozna taj zakon, zauzima zaseban položaj i ne može se smjestiti ni uz jednu od ostalih sankcija.

Krivični zakon Sovjetske Rusije je usvojio osnovne ideje antropološke, pozitivne i socijološke škole o sankcijama krivičnoga prava, odbacujući pojam kazne, kako ga je to shvatila klasična škola, a po njoj i moderno krivično pravo, da ga zamijeni pojmom mjera sigurnosti (slično Ferrijevom nacrtu od 1921. god.). Prema tome k. z. postoji radi zaštite društva od antisocijalnih elemenata, koje treba suzbijati mjerama sigurnosti.[32]) Takav k. z., koji ima da služi prvenstveno zaštiti interesa vladajuće radničke klase, mora interesima te klase pružati punu zaštitu. Kako su u svagdanjem životu napadaji na interese radničke klase mnogobrojni i raznovrsni, zakonodavac ne može da ih sve predvidi u k. z. u toliko više, što se s vremena na vrijeme javljaju novi, do tada nepoznati slučajevi. Pa kako opet zakonodavac želi, da učinioci takvih djela budu za svako takvo djelo pogodjeni krivičnim sankcijama, njemu ne preostaje drugo nego dozvoliti primjenu analogije. Radi toga i pojedina krivična djela u posebnom dijelu k. z. nisu precizno odredjena sa svima svojim stvarnim i pravnim obilježjima, nego više-manje imaju sucima samo dati sliku, prema kojoj će oni udešavati krivične sankcije na analogna krivična djela.[33]) Iako je po zakonu silom prilika data sucima velika sloboda pri ocjeni i rješavanju, da li je izvjesno djelo krivično ili nije, ipak će njihova stvarna sloboda zavisiti o tome, kakav će uticaj na sudove moći vršiti upravne vlasti.

(Nastavit će se)

Pravosudje

a) Gradjansko

Ograničenju ustanovljenom u §§ 12. i 13. zakona od 18. siječnja 1883. o stegama ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina ima mjesta i po § 14. rečenog zakona, kada se radi o ovršnom namirenju troškova babinja i poroda te parbenih i ovršnih troškova tako, da ovršeniku ostaje netaknut iznos od 1 for. odnosno 22 dinara na dan.

Rjeidba Banskoga stola od 31. siječnja 1929. br. 38514/23. II. 10960-28.
(Odluka Sudbenoga stola u Zagrebu od 4. listopada 1928. br. 71271 gr. P. 485/22.).

Rješavajući izvještaj od 16. studenoga 1928. br. 867510-gr. podnesen u ovršnom predmetu I. G. protiv M. M. radi alimentacije D. 21.350 spp. povodom utoka proti odluci Sudbenoga stola u Zagrebu od 4. listopada 1928. br. 71271/gr., kojom se na temelju pravomoćne osude od 7. listopada 1926. br. 83815/gr. P. 485/22.

---

32) J. Makarević: Das Strafrecht und die Rechte, Schw. Z. f. Straf. 50, 3, 248 i slij.

33) U Njemačkoj je uvedena dozvola primjene analogije u materijalnom krivičnom pravu zakonom od 28. lipnja 1935.: »Gesetz zur Aenderung des Strafgesetzbuchs«. Danski k. z. od 1930. g. isto tako predvidja, da se (čl. 1.) k. z. može primijeniti i na takva djela, koja su »potpuno slična« kojemu djelu, predvidjenom u k. z. Za Njemačkom je pošao u tom pravcu i Danzig, koji je novelom od 29. kolovoza 1935. uveo primjenu analogije. Vidi o tome kod Makarevića, op. c. str. 256., a u nas je opširno o tome pisao Dolenc u »Mjesečniku« br. 12, 1936., str. 540 i slij.

dozvoljuje radi dužnih I. G. alimentacionih obroka mjesečno D. 200 počam od 2. srpnja 1922. do siječnja 1924. u iznosu od D. 3.600, a zatim od 1. siječnja 1924. do ove molbe t. j. do 1. listopada 1928. dakle za četiri godine i 10 mjeseci iznos od D. 17.400, zatim u ime troška porodjaja i babinja D. 350; ukupno D. 21.358 te parbenih troškova D 865 i troška ove molbe sudbenog obredjenog na D. 1.022 kao i daljih alimentacionih obroka od D. 300 mjesečno od 1. listopada 1928. ovršna pljenidba i uručba jedne trećine natjednice ovršenika M. M.;

Banski stol, uvaživ, da su ovrhovoditelji dokazali ovršni naslov pravomoćnom osudom od 7. listopada 1926. br. 83.815, te da i sam ovršenik u utoku dug priznaje, — uvaživ, da ovršeniku obzirom na ustanovu §-a 14. zakona od 18. siječnja 1923. o stegama ovršnoga prava ne pripada blagodat navedena u §-u 13. istoga zakona, jer se ovrha radi alimentacije makar i nezakonitoga djeteta može voditi na natjednice ovršenika bez ikakovoga ograničenja, dok ovrhovoditeljica mldb. I. G. traži ovršnu pljenidbu i uručbu samo jedne trećine dnevnice ovršenikove i da je stoga napadnuta odluka u onom dijelu, kojim se tom zahtjevu molbe udovoljuje, opravdana i na zakonu osnovana; — uvaživ ali, da ovršenik u utoku tvrdi, da njegova zaslužbina iznosi samo 9 D. na sat a ne 10, kako tvrdi ovrhovoditeljica u ovršnoj molbi, a osim toga, da nije izvjesno, koliko sati je ovršenik radio odnosno koliko će raditi tako, da bi se pod ovrhu mogao uzeti upravo iznos od D. 400, odnosno D. 300 mjesečno, nego se može dozvoliti samo ovršna pljenidba i uručba prema zahtjevu molbe samo jedne trećine zaslužbine u onom iznosu, koji će on faktično dobivati; — uvaživ, da troškovi babinja i porodjaja od D. 350, zatim parbeni trošak od D. 865 i troškovi ovršne molbe od D. 1022, proti kojemu potonjemu iznosu se ovršenik nije žalio, nisu alimentacija i da se radi namirenja ovih iznosa može ovrha voditi samo uz ograničenje, navedeno u §-u 13. zakona od 18. siječnja 1883. o stegama ovršnoga prava t. j. tako, da ovršeniku od njegove nadnice ostane netaknut iznos 1 forint austrijske vrijednosti na dan; — uvaživ, da ovaj jedan forint a. vr. tumačeći zakon po §-u 6. o. g. z. ne po slovu nego po jasnoj namisli zakonodavca u sadašnjoj dinarskoj valuti kraljevine S. H. S. iznosi D. 22 na dan, i da stoga ovaj iznos ima ovršeniku za rečene tražbine ovrhovoditelja ostati netaknut nakon izvedene ovršne pljedbe i uručbe jedne trećine njegove nadnice;

obnašao je povodom utoka ovršenika M. M. napadnutu prvosudnu odluku u onom dijelu, kojim se radi namirenja alimentacionih obroka poziva ravnateljstvo tvornice š. d. d. u Zagrebu, da od ovršenikove zaslužbine ne isplaćuje ovršeniku nego ovrhovoditeljici na ruke zastupnika mjesečno D 400 odnosno D 300 preinačiti i odlučiti, da se isto ravnateljstvo poziva, da ovrhovoditeljici mldb. I. G. na ruke zastupnika isplaćuje ⅓ zaslužbine ovršenikove, koju on dnevno ili tjedno faktično bude zaslužio ili zaslužuje, a glede ovršnoga namirenja troškova babinja i poroda u iznosu od D 300, parbenih troškova D 865 i troška ovršne molbe D 1.022 dozvoljuje se ovršna plienidba i uručba ⅓ ovršenikove zaslužbine na dan, ali tako, da ovršeniku ostane netaknut iznos od D 22 na dan, a glede ostalog dijela odluke ovršenikov utok otputiti i u tom dijelu napadnutu odluku potvrditi.

Priopćio Peta j Petar, vijećnik Bans. stola u m. u Zagrebu.

Propis § 6. zakona od 18. siječnja 1883. o stegama ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina ne odnosi se na nezakonitu djecu.

Rješidba Stola sedmorice od 22. svibnja 1931. br. 2755.
(Odluka Sudbenoga stola u Zagrebu od 11. listopada 1930. br. 75709/gr. P. 501/26., rješenje Banskoga stola od 28. siječnja 1931. br. 1300/1931. II. 5102-30.).

U ovršnom predmetu mldb. V. V. protiv B. A. iz Zagreba radi alimentacije D. 13.400 spp. u kojem je Sudb. stol u Zagrebu dozvolio na temelju osude Banskoga stola od 21. svibnja 1930. br. 16073 ovršnu pljenidbu i uručbu prinadležnosti B. A. skretničara kod državnih željeznica, koji spada kao zvaničnik u II. kat. II. grupe 5. stepena s osnovnom plaćom od mjesečnih D 1.287, u iznosu od mjesečnih D 400, Banski stol povodom utoka ovršenika B. A.

uvaživ, da se po članku 104. zakona o drž. saobraćajnom osoblju od 28. listopada 1923. može sudskim putem staviti zabrana na ⅓ osnovne i položajne plaće, izuzetno i više za uzdržavanje porodice, ako je više presudjeno, a da navedeni zakon ne ubraja nezakonitu djecu u porodicu činovnika ili službenika, niti se § 6. zakona o stegama ovršnog prava od 18. ispravnije 18. siječnja 1883. ne odnosi na nezakonitu djecu; — uvaživ, da je ovršenik dokazao uredovnom potvrdom

šefa stanice u S. M. od 2. listopada 1930., da imade kao skretničar mjesečno osnovne plaće D 327.50, a položajne D 80 ili ukupno D 407.50, prema čemu ⅓ iznaša D 135.83

obnašao je napadnutu prvosudnu odluku preinačiti, te na molbu ovrhovoditelja dozvoliti radi dužnih dospjelih alimentacionih obroka mldb. V. V. mjesečno D 300 počam od 1. listopada 1926. do 1. listopada 1930., dakle za 4 godine D 14.400, zatim za uzdržavanje V. V. od poroda do tužbe svotu od D 10,600 sa 6%kamatima od 14. rujna 1926. do plateža, parbenoga troška D 1226, troška ove molbe sudbeno obredjenoga sa D 429, te daljih tekućih alimentacionih obroka mjesečno D 300 od 1. listopada 1930. ovršnu pljenidbu i uručbu prinadležnosti B. A., skretničara kod drž. željeznica kraljevine Jugoslavije u Zagrebu, kao zvaničnika II. kategorije II. grupe 5. stepena — i to sa jednom trećinom osnovne i položajne plaće t. j. sa iznosom od D 135.83, te tomu sudu naložiti, da za provedenje ove ovrhe odredi potrebno;

Stol sedmorice je riješio: Previdni utok mldb. V. V. se odpućuje i potvrdjuje pobijano rješenje banskoga stola.

Razlozi: Pošto se nezakonito dijete obzirom na §§ 155. i 165. o. g. z. ne može izjednačiti sa djetetom zakonitim, pošto se ni propis § 6. zakona o stegama ovršnog prava ne odnosi na nezakonitu djecu, te jošto se je ovršenik iskazao uredovnom potvrdom o svojim berivima, to se pobijano rješenje Banskoga stola ukazuje na zakonu osnovanim, pa je stoga valjalo previdni utok ovrhovoditeljice otputiti i potvrditi pobijano rješenje banskoga stola.

Priopćio Petaj Petar, vijećnik Bans. stola u. m. u Zagrebu.

Ugostiteljske radnje, kamo spadaju i kavane (§ 394. t. 1. i § 76. Z. o r.) imadu se smatrati trgovačkim radnjama. — Za sve osoblje, koje je uposleno u takvim trgovačkim radnjama obavljanjem pretežno trgovačkih služaba i kojima je ovakovo redovno uposlenje glavno zanimanje, osim lica navedenih u st. 2. § 324. z. o r., važe propisi glave IV. drugog dijela z. o r. — Glede otkaza službovnog odnosa važi propis § 332. z. o r., a ne onaj § 234. z. o r. — Zahtjev na naknadu rada preko normalnoga radnoga vremena, kako je predvidjen po zakonu o zaštiti radnika od 28. veljače 1922., je zabranjen, pa ne može službоprimac ni sporazumno sa poslodavcem taj rad produžiti u dozvoljeni prekovremeni rad iz § 10. z. o r. — Takova je pogodba nedopuštena (§ 878. o. g. z.). Tražena naknada za takav nedozvoljeni rad može se dosuditi samo uz uvjete §§ 878. i 1431. o. g. z.

Rješidba Stola sedmorice od 11. ožujka 1937. Rev. 570/36-1.
(Osuda Okružnoga suda u O. od 20. veljače 1936. Pl. 4236/36)

Prema izloženju revizijskoga pismena tužiteljica traži reviziju osude prizivnoga suda iz revizijskoga razloga a 597 br. 4 grpp.) Revizija je djelimice osnovana.

Kako proizlazi iz propisi §a 394. toč. I. i §-a 76. z. o r. te čl. 16. i čl. 23. naredbe bana Savske banovine od 19. listopada 1933. br. 31.510-VI.-1933. ugostiteljske radnje, kamo spadaju hoteli i kavane, imadu se smatrati trgovačkim radnjama.

Prema propisu §-a 206. st. 1. z. o. r. za pomoćno osoblje, zaposleno u radnjama (poduzećima) po zakonu o radnjama, koje se bavi kao glavnim zanimanjem redovnim obavljanjem povjerene mu službe, važe propisi glave I. drugoga dijela z. o r., u koliko za pojedine vrste pomoćnoga osoblja ovim zakonom nije drukčije naredjeno. Prema §-u 206. st. 2. z. o. r. povjerene službe u radnjama mogu biti trgovačke, zanatske ili druge tehničke službe, već prema opredjeljenju i vrsti radnje i zaposlenja u njoj.

Za sve trgovačko i ostalo više pomoćno osoblje, uz iznimke §-a 324. st. 2. z. o r. važe propisi glave IV. dijela drugog zakona o radnjama. Prema propisu §-a 324. st. 1. z. o r. glava IV. važi medju ostalim za pomoćno osoblje, koje je uposleno u trgovačkim radnjama obavljanjem pretežno trgovačkih ili viših netrgovačkih služaba i kancelarijskim poslovima, a kojima je ovakvo redovno uposlenje glavno zanimanje. Propis §-a 324. st. 1. z. o r. zahtijeva, dakle, samo za netrgovačke službe, da su više, dok toga za

trgovačke službe ne zahtijeva, prema čemu i trgovački pomoćnici (kalfe) potpadaju pod propise ove glave, a kada je tome tako, slijedi iz stava 2. ovog §-a, prema kojem se izuzimlju ispod ovih propisa samo učenici (šegrti), osobe, kojima se izuzetno povjerava obavljanje trgovačkih, odnosno viših netrgovačkih i kancelarijskih služaba, i lica, koja obavljaju u tim radnjama pretežno podredjene poslove (kočijaši, sluge, čistioci i t. d.). A slijedi to i iz propisa §-a 333. z. o r., koji napose ističe više trgovačko osoblje (prokuristi, punomoćnici) i za njih predvidja izuzetni položaj, što za ostalo trgovačko osoblje iz §-a 324. ts. 1. z. o r. ne važi.

Iz gornjih propisa slijedi, da za sve trgovačko osoblje, koje je uposleno u trgovačkim radnjama obavljanjem pretežno trgovačkih služaba (§ 208. st. 2. z. o r.), a kojima je ovakovo redovno uposlenje glavno zanimanje, osim onih lica pobrojanih u st. 2. §-a 324. z. o r. važe propisi glave IV. drugog dijela z. o r., dok više trgovačko osoblje zauzimlje u toj glavi, uz više tehničko osoblje, izuzetni položaj. Valja istaknuti, da u konkretnom slučaju ne dolazi uopće u pitanje ovo više trgovačko osoblje, kako to nepravilno uzima prizivna presuda, već jedino, da li se tužiteljica imade smatrati trgovačkim osobljem, za koju važe propisi glave IV. Prema utvrdjenom činjeničnom stanju tužiteljica je bila namještena u ugostiteljskoj radnji tuženika kao blagajnica i to neprekidno za vrijeme od 5. siječnja 1934. do 4. siječnja 1935. U tom svojstvu izdavala je poslužujućem osoblju robu, a i sama mušterijama prodavala, vršila nadzor nad poslovanjem u kavani kontrolirajući, koliko se robe i uz koju cijenu dnevno u kavani izdaje te usporedjujući od osoblja primljene blokove sa izdanom robom i konačno sa primljenim utrškom, vodeći pri tom posebnu knjigu. Prema naravi i opredjeljenju ovoga poslovanja, nije ona vršila nikakovu tehničku ili kancelarijsku službu, nego službu trgovačku. (§ 324. st. 1. z. o r.). Prema gornjem činjeničnom stanju nije ona bila niti šegrt, niti je tu službu vršila izuzetno, a niti se ti poslovi mogu smatrati poslovima kočijaša, sluge i t. d. (§ 324. st. 2. z. o r.), dakle u najmanju ruku valja posmatrati njeno uposlenje kao pomoćnika (kalfe) u ovoj i ostalim trgovačkim radnjama, za koje važe propisi glave IV., kako je gore izloženo. Prema tome važe za tužiteljicu u pitanju otkaza službovnog odnosa ne propis § 234. z. o r., nego propisi §-a 332. st. 2., 3. z. o. r., pa je stoga opravdan njezin zahtjev na isplatu iznosa od 2760 D. u ime naplate za uskraćen joj otkazni rok za vrijeme od 5. siječnja do 31. ožujka 1935. Opravdan je i zahtjev tužiteljice za naplatu rada preko dopustivoga normalnoga radnoga vremena u iznosu od 3194 D. Prema propisu § 157. z. o r. i čl. 10. naredbe bana Savske banovine od 19. listopada 1933. br. 31.510-VI-1933. radno vrijeme pomoćnog osoblja u radnjama uredjuju propis zakona o zaštiti radnika, a za pomoćno osoblje u ugostiteljskim radnjama napose propis čl. 23. st. 3. navedene naredbe. No tužiteljica ne može uoiranjem na propise zakona o zaštiti radnika od 28. veljače 1922. odnosno na osnovu uredbe od 10. travnja 1929. Z. R. br. 4201-IV. o otvaranju i zatvaranju trgovačkih i zanatskih radnja (poduzeća) i o radnom vremenu pomoćnog osoblja opravdati svoj zahtjev na naknadu rada preko normalnoga radnoga vremena, jer je takav rad, u koliko naročito nije predvidjen u gore spomenutom zakonu odnosno uredbi, zabranjen (§§ 122.—124. zak. o zašt. rad., čl. 12. zak. o inspekciji rada, čl. 45. i 48. uredbe od 16. travnja 1929. br. 1201-IV. te čl. 23., 25., 55.—65. naredbe bana Savske banovine od 19. listopada 1933. br. 31.510/VI-1933.). — Samo se onaj rad, koji je gornjim zakonom odnosno uredbom predvidjen i uz stanovite opreze dozvoljen, ima naplaćivati kao »prekovremeni rad« sa 50% više od redovnoga (§ 10. z. o r. i čl. 26. uredbe), jer se nikako ne može dovesti u sklad sa gornjim zakonskim propisima, da bi se i zabranjeni, t. j. protiv gornjih zakonskih propisa obavljeni rad, nagradio sa 50% više od normalne zarade. Prema utvrdjenom činjeničnom stanju normalni rad tužiteljice je bio dnevno 10 sati, a tjedno 60 sati, pa obzirom na propise §-a 6. zak. o zašt. rad., čl. 22. i 24. uredbe br. 4201-IV. i čl. 23. naredbe br. 31.510/VI-1933., tužiteljica nije bila ovlaštena ni sporazumno sa poslodavcem taj rad produžiti u dozvoljeni »prekovremeni rad«. Prema propisu § 878 o. z. r., takova pogodba nije valjana niti kao izrijekom (§ 1151. o. g. z., niti kao muče (§ 1152 o. g. z.) sklopljena pogodba. No obzirom na §§ 878. od. II. i 1431. o. g. z., valja tužiteljici ipak priznati traženu naknadu za izvršeni rad preko normalnog radnog vremena, jer iz utvrdjenog činjeničnog stanja proizlazi, da se tuženi tim njezinim radom na njezinu štetu doista okoristio, pak valja da joj to naknadi. Prema utvrdjenom činjeničnom stanju tužiteljica je imala 432 radna

sata preko normalnoga radnoga vremena i njena je zarada po satu obzirom na njezinu plaću od mjesečnih 1000 D. pravilno ustanovljena sa 4 D. Nema pak nikakvog opravdanog razloga, da se ocijeni taj njezin rad, što ga je vršila preko normalnoga vremena, manje, nego što je zakonodavac ustanovio za prekovremeni rad tj. sa 50% više normalne zarade, dakle sa 6 D. po satu, što čini ukupni iznos od D. 3192, kako je to prvostepeni sud pravilno ustanovio. Valjalo je stoga, obzirom na gore istaknuto i taj iznos tužilji dosuditi. Prizivni sud ovdje pogrješno primjenjuje propis §-a 863. o. g. z. Iz činjenice, da netko ne traži odmah svoje pravo, ne može se izvesti zaključak, da ga se odrekao. Netraženjem svoga prava gubi se ono samo uz uvjete, koji postoje za zastaru prava. Nitko se pak ne može siliti da svoje pravo odmah ili uopće prije isteknuća zastarnoga roka potražuje, ako to zakon za stanovito traženje izrično ne odredjuje. Ne može se stoga za tužiteljicu uzeti, da se je odrekla svoga potraživanja za napiatu rada, što ga je preko normalnog radnog vremena izvršila. Što se pako tiče zahtjeva za naknadu za neiscrpljeni nedjeljni odmor (§ 12. z. o r. i § 29. uredbe Z. R br. 4201-IV.) kroz 47 dana u iznosu od 2820 D., taj se zahtjev ukazuje neosnovanim. Tužiteljica je naime prema svojemu iskazu, već u onih 532 sata, za koje traži naknadu za rad preko normalnoga radnoga vremena, uračunala i vrijeme nedjeljnih praznika, pak joj se taj rad naplaćuje već u dosudjenom iznosu od 3192 D. sa 6 D. po satu. Ne može dakle za taj rad tražiti naknadu u dvostrukom iznosu tj. jedanput kao naknadu za rad preko normalnoga vremena (60 sati tjedno), a drugi put kao naknadu za neiscrpljeni odmor. Valjalo je stoga tim zahtjevom tužilju odbiti. Obzirom na gore istaknuto ukazuje se revizijski razlog iz br. 4 § 597. grpp. djelimice osnovanim, dok je valjalo i prijedlogu revizije djelimice udovoljiti, kako je u dispozitivu navedeno. Presuda glede troška parničnoga te prizivnoga i revizijskoga postupka osniva se na § 143., 145. i 152. grpp.

Priopćio dr. Trgovčević Josip, Zagreb.

b) Trgovačko-mjenično

Po zakonu nema nikakovih zapreka, da glavni organ dioničarskoga društva t. j. glavna skupština svoj zaključak o likvidaciji opozove i da zaključi sntavaak poslovanja, ako likvidacija još nije dovršena ni imovina razdijeljena.

Rješidba Apelacionoga suda u Zagrebu od 7. travnja 1937. II Pl. 1537/1937.-1. (Zaključak Okružnoga suda u Zagrebu od 29. siječnja 1937. Fi 3069/1933./VI.)

Tvrtka S. P. V. d. d. u Zagrebu je predložila Okružnomu sudu u Zagrebu zapisnik svojje izvanredne glavne skupštine od 7. siječnja 1937. s prilozima time, da se odobre zaključci iste skupštine, kojim se opoziva likvidacija i nastavlja poslovanje tvrtke.

Okružni sud u Zagrebu je odbio gornji prijedlog. kao što i predstavku spomenute tvrtke, te je njen rekurs dostavio sa spisom drugomolbenoj sudskoj vlasti.

Iz obrazloženja zaključka Okružnoga suda: Zaključkom ovog suda od 17. rujna 1934. odobren je zaključak redovite glavne skupštine od 25. kolovoza 1934., kojim se tvrtka S. P. V. d. d. u Zagrebu razvrgava i postavljaju likvidatori, te je odredjen upis likvidacije i postavljenih likvidatora u ovosudni trg. registar. Tim stupanjem društva u likvidaciju kao obvezatnim stanjem kod razvrgavanja društva nije, istina, društvo prestalo postojati. I dalje naime ostane organizacija društva, sastojeća se od glavne skupštine, preko koje dioničari vrše svoja prava, likvidatora kao zakonitih zastupnika društva i nadzornog odbora kao kontrolnog organa. Ali zaključkom o razvrgavanju društva na glavnoj skupštini dionički su jednopravno izrazili, da prestaje predmet poduzeća kao svrha društva, koji je konstituiran po § 157. toč. 2. trg. zakona, da društvo kao tečevno poduzeće postoji i da društvo likvidacijom dobiva posebnu pravnu narav i svrhu, predvidjenu u djelokrugu likvidatora, kako ju zakon odredjuje u § 203. u vezi § 112. trg. zakona. Prema toj pravnoj naravi i svrsi društva i likvidatiji sužuje se i djelovanje organizacije društva, medju koju spada i glavna skupština. Kada je glavna skupština društva u likvidaciji opozvala likvidaciju i odlučila nastaviti poslovanje u opsegu predmeta poduzeća, kakav je bio prije razvrgnuća i stupanja u likvidaciju,

pa taj predmet zaključkom o promjeni pravila proširila, tada je prekoračila opseg svoga prava, kako joj pripada u likvidaciji.

Apelacioni sud je povodom rekursa tvrtke S. P. V. d. d. odnosno njene neuvažene predstavke pobijani prvostepeni zaključak ukinuo i prvomu sudu naložio, da podnesak navedene tvrtke u iznovični pretres uzme i zatim dalje po zakonu postupa.

Iz obrazloženja pravomoćnog zaključka Apelacionoga suda: U trg. reg. za društvene tvrtke upisana S. P. V. d. d. u Zagrebu je zaključila na svojoj redovnoj glavnoj skupštini od 25. kolovoza 1934. likvidaciju društva, te je zaključak glavne skupštine i likvidacija po propisu § 202. trg. zak. odlukom od 17. rujna 1934. br. Fi 3069/33./33 upisan u trgovački registar. — Dne 7. siječnja 1937. održana je vanredna glavna skupština dioničara toga društva, te je zaključeno, da se likvidacija opozivlje, da se poslovanje društva ima nastaviti, da se izmijene društvena pravila, te su izabrani članovi ravnateljstva.

Rečeno društvo podnijelo je zapisnik održane vanredne glavne skupštine nadležnomu prvostepenomu sudu na odobrenje s prijedlogom, da se u trgovački registar za društvene tvrtke upišu naprijed spomenuti zaključci i o opozivu likvidacije i nastavljanju društvenog poslovanja o promjeni društvenih pravila, odobrenoj odlukom banske uprave Savske banovine od 22. siječnja 1937. br. 69990-8, izboru članova ravnateljstva i imenovanju prokuriste.

Prije svega nameće se pitanje, da li je sud, kome se predlaže zapisnik glavne skupštine vlastan i nadležan po službenoj dužnosti ispitivati i odobravati zaključke stvorene na glavnoj skupštini. Po § 180. trg. z. imade se o svakoj glavnoj skupštini voditi zapisnik, koji se imade predložiti nadležnomu sudu u izvoru ili ovjerovljenom prijepisu. — Sud imade ispitati zapisnik, te je obvezan po službenoj dužnosti činiti odredbe, ako iz zapisnika ustanovi, da su povrijedjena pravila ili zakon. Ispitivati pak valjanost i zakonitost zaključaka, stvorenih na glavnoj skupštini po službenoj dužnosti i odobravati ih ili ne odobravati nije sud nadležan, nego po čl. 4. zak. o osnivanju akc. društava od 30. ožujka 1922. ministar trgovine i industrije, koji po toj zakonskoj odredbi vrši nadzor nad svim akc. društvima, a kod glavnih skupština takovih društava i na taj način, što izašilje na glavnu skupštinu komesara, koji imade paziti, da rad glavne skupštine bude suglasan sa zakonskim odredbama (čl. 3. cit. zak.). Ovakovo shvaćanje opravdava propis § 174. tz., po kojem svakomu dioničaru pripada pravo tužbe protiv zaključku glavne skupštine, koji se protivi zakonu ili društvenim pravilima. Tek onda, kada koji dioničar podnese tužbu, predvidjenu u § 174. tz., dolazi sud u položaj, da ispituje valjanost i zakonitost zaključka, koji se tužbom pobija, a i tu je sud ograničen samo na one čine ili propuste, koji se u tužbi navode, i zato sud nije ovlašten po službenoj dužnosti ispitivati, n. pr. da li je glavna skupština valjano sazvana, ako tužba nije na to uperena. Iz netom navedenoga mora se povući zaključak, da sud, kada mu se podnese po § 180. tz. zapisnik glavne skupštine, nije ovlašten po službenoj dužnosti odobravati ili ne odobravati pojedine zaključke stvorene na glavnoj skupštini, jer ga ni trg. zakon na to ne ovlašćuje. Prema tome je prvostepeni sud pobijanom odlukom, kada je zaključio, da se zaključci, stvoreni na vanrednoj glavnoj skupštini ne odobravaju, prekoračio granice svoga zakonom propisanoga djelokruga. Prvostepeni sud je, ispitujući zapisnik glavne skupštine mogao ili taj zapisnik primiti do znanja ili ga ne primiti do znanja i izdati odredbe, da se nepravilnosti ili nedostaci, ako ih zapazi, uklone.

Prelazeći na meritum same stvari i ocjenu razloga pobijanoga zaključka prvostepenoga suda, valja istaknuti, da pravno shvaćanje toga zaključka nije na zakonu osnovano. Likvidacija dioničarskoga društva je samo jedna vrsta načina, kako se dioničarsko društvo razvrgava (§ 201. trg. z.). Likvidacijom ne dobiva d. d. drugu pravnu narav i svrhu, a niti se ovlasti i prava organa društva suzuju, već jedino umjesto članova ravnateljstva stupaju na njihovo mjesto likvidatori (§ 203. trg. zak.). Likvidatori mogu u svrhu dokončanja neriješenih poslova sklapati dapače i nove poslove (§ 112. trg. z.), dakako onakove, koji se slažu sa svrhom društva i društvenim pravilima. Glavni organ d. d. glavna skupština (§ 176. trg. z.) ne biva uslijed zaključka o likvidaciji ni najmanje stegnut u svojim pravima, njegova prava ostaju i u likvidaciji netaknuta, kako to jasno proizlazi iz propisa § 203. tz., po kojem glavna skupština može dapače i punomoćje likvidatora u svako doba opozvati. Ako je na ovo glavna skupština ovlaštena, može i svoj zaključak o likvidaciji opozvati i naravno samo u tom slučaju, ako likvidacija još nije dovršena i imovina razdijeljena, jer u ovakovom potonjem slučaju društvo više ne postoji,

pak ni ne može više pravovaljanih zaključaka stvarati. U konkretnom slučaju, kako iz spisa proizlazi, likvidacija još nije dovršena, a niti društvena imovina razdijeljena, pak nema po zakonu nikakovih zapreka; da glavni organ društva i glavna skupština može svoj zaključak o likvidaciji opozvati i zaključiti nastavak poslovanja. Nije dakle glavna skupština, kako to neosnovano utvrđuje pobijani prvostepeni zaključak, prekoračila svoj zakonom propisani djelokrug. Iz ovih razloga valjalo je povodom rekursa društva zaključiti, kako je u dispozitivu ovoga zaključka navedeno.

Priopćili dr. Jacobi Ivan i dr. Rotter Leo, odvjetnici u Zagrebu.

Društvene vijesti

KONGRES PRAVNIKA kraljevine Jugoslavije, koji je imao održati svoju godišnju skupštinu dne 3.—5. X., u zadnji čas ju je odgodio. Gen. tajnik objasnio je to s razlozima tehničke naravi. Pravničko društvo nije još od gen. tajnika Kongresa primilo obavijest, kada će biti naredna skupština i imaju li se članovima vratiti uplaćeni ulozi ili će se ovi pridržati za narednu skupštinu. Isto tako ne zna se ništa što je sa »Spomenicom«, za koju je još u rujnu bilo javljeno, da se dostavlja. Čim Pravničko društvo dobije o svemu tome pouzdane obavijesti od gener. tajnika, priopćit će ih putem »Mjesečnika«. Po zadnjoj novinskoj vijesti iz Novoga Sada je Kongres pravnika odgođen na god. 1938., te će se dan njegova saziva objaviti naknadno. Vidi 3. stranu omota!

UMRO je dr. Albert Predoević, odvjetnik u Zagrebu. Pokojnik je bio dugogodišnji član Pravničkoga društva, a neko vrijeme i član odbora društvenoga. Znao se javljati i s raspravama u našem »Mjesečniku«. Slovio je kao dobar pravnik i savjestan odvjetnik. Počivao u miru!

AKADEMIJA ZA MEDJUNARODNO PRAVO u Haagu pozvala je člana upravnoga odbora Pravničkoga društva sveuč. prof. dra Andrassya Jurja, da održi na njoj jedno predavanje. Prof. dr. Andrassy se je pozivu odazvao i održao u kolovozu o. g. predavanje, koje je vrlo uspjelo. Dr. Andrassy Juraj je jedini profesor sa zagrebačkoga sveučilišta, koji je na toj visokoj međunarodnoj instituciji predavao. Prije je tamo predavao sadašnji poslanik u Stockholmu dr. Stražnicky Milorad

Literatura

DISKRECIONA OCJENA. Napisao dr. Ivo Krbek, član dopisnik jugoslav. akademije. — Sveuč. prof. dr. Krbek ustrajno radi na književnom polju one pravne discipline, koju predaje na zagrebačkome sveučilištu. Nakon više njegovih radnja iz upravnoga prava izašla je sada u nakladi Jugoslavenske Akademije i najopsežnija pod naslovom »Diskreciona ocjena«. Ima 530 stranica kvart formata. O knjizi ćemo donijeti uskoro opširniju stručnu ocjenu, dok ćemo joj rado ovdje navesti samo naslove njezinih 15 poglavlja: Opći problem vezanosti i nevezanosti sudskog i upravnog organa pravnom normom. — Diskreciona ocjena spram drugih oblika slabije vezanosti pravnom normom. — Diskrec. ocjena kao oblik primjene prava. Njeno rasprostiranje pri upravi, sudstvu i zakonodavstvu. — Upravno sudstvo i diskrec. ocjena. — Legalnost i oportunost. — Samovolja i diskrec. ocjena. — Minimalni i maksimalni uslovi pri vršenju diskrec. ocjene. — Što se stavlja pod diskrec. ocjenu. — Načelo zakonitosti uprave. — Kada i kako ovlašćuje pravni poredak na vršenje diskrec. ocjene. — Načelo jednakosti. — Problem »neodredjenih pojmova«. — Tako zvane granice diskrec. ocjene. — Detournement de pouvoir. — Teorija akata vlade (les actes de gouvernement). — Cijena je knjizi D. 200, dok ju škole, biblioteke i prosvjetni zavodi mogu dobiti za D 150. Naručuje se kod Jugosl. akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu ili kod knjižare Kugli.

ZBIRKA OBĆAZACA za sudske podneske i sudska rješenja po zakonu o izvršenju i obezbjedjenju. Sastavio dr. Brnčić Fran., odvjetnik u Zagrebu. Vlastita naklada. Tisak »Tipografije«. — Ne bi se mogli baš sasvim složiti s drom Muhom, koji je napisao predgovor ovoj zbirci, da će ona biti od neophodne potrebe praktičarima za prvi početak, ali svakako ona će dobro doći i u početku i kasnije. Zbirka obrazaca može da koristi a može da i škodi. Ovisi ne samo o njihovoj kvaliteti, nego i o načinu upotrebe. Tko se bude sasvim oslonio na nju, toga će kao pravnika oslabiti; tko pak bude sasvim samostalno na temelju zakona sastavljao obrasce, a dobru zbirku upotrebljavao samo kao kontrolu, tome će ona koristiti. Sa tog stanovišta valja pozdraviti zbirku dra. Brnčića, kojoj je dr. Muha u svom predgovoru s pravom pripisao tri prednosti: prva je u tome, što su u njoj obradjeni svi važniji slučajevi izvršnog postupka: druga, što je poredak obrazaca u skladu sa zakonskim sistemom; treća, što je pisac kod svakog pojedinog obrasca dodao »opaske«, u kojima je sakupio savezne zakonske propise navodeći većinom doslovce dotične zakonske paragrafe.

KOMENTAR ZAKONA O IZVRŠENJU I OBEZBJEDJENJU. — U prošlome broju najavili smo izdavanje tog komentara, što ga sastaviše Dr. Ivo Matijević i dr. Ferdo Ćulinović. Onda je bila izašla prva sveska prve knjige, a medjutim su izašle i daljnje tri sveske, tako da su dosad protumačeni §§-i 1—242 Ip. Sa četvrtom sveskom, koja će izaći ovih dana, bio bi završen tzv. Priručnik Komentar, dok će poslije togaj opet u scescima, početi izlaziti pravi opsežni komentar. Pobliže u prošlome broju.

ZGODOVINA IN SISTEM RIMKKEGA ZASEBNEGA PRAVA. Spisala dr. Viktor Korošec in dr. Gregor Krek. 1937. Založila Družba sv. Mohorja v Celju. — Spomenuta dva ljubljanska sveučilišna profesora napisala su i počela izdavati povijest i sistem rimskog privatnog prava na slovenskom jeziku. — Sad je izašla već druga sveska, koja sadržaje obligacijsko pravo a obradio je tu materiju dr. Gregor Krek. Knjiga ima 545 stranica. Ona će dobro poslužiti ne samo slovenskim djacima, nego i hrvatskim, koji manje više razumiju slovenštinu. Stručnu ocjenu donijet ćemo u jednome od narednih brojeva.

ING. VLADO VERNER: Pravilnik općine grada Zagreba za procjenu nekretnina. Pisac je ovim djelom ispunio veliku prazninu u našoj stručnoj literaturi. te će ono dobro doći naročito praktičarima svake vrsti. Knjiga obasiže 130 stranica i dijeli se u dva dijela: sam »Pravilnik« sa opsežnim autorovim uputama i komentarom, te »dodatak«, u kojem pisac u 27 primjera zorno prikazuje postupak i način samoga procjenjivanja nekretnina (zgrada i zemljišta) u pojedinim konkretnim slučajevima. Djelo je providjeno tabelama i skrižaljkama, pa je autoru uspjelo dati valjan prikaz savremenoga postupka kod procjene nekretnina. »Kao što je spomenuto sam »Pravilnik« (koji je i službeno prihvaćen na sjednici Gradskoga vijeća od 10. lipnja 1936.) opsežno je po autoru protumačen tako, da je svaki pojedini član providjen posebnom uputom i tumačenjem. — Tako će ovo djelo biti pristupačno ne samo stručnjacima nego i lajicima, a naročito će dobro poslužiti i odvjetnicima.

Dr. M. A.

NARODNA STARINA. Časopis za povijest i etnografiju južnih Slovena. izlazi u Zagrebu pod uredništvom sveuč. prof. dra Josipa Matasovića. Netom izašli 33. broj donosi obilan i raznolik sadržaj u pravcu svrhe ove zaslužne revije.

AKADEMIJA ZA PRAVICE NARODOV. Napisao dr. Gorazd Kušej. Posebni otisak iz »Slovenskega Pravnika«, broj 7—8/1937.

GRADSKA OPĆINA. Ktrušni list Saveza gradova kralj. Jugoslavije, izlazi u Zagrebu pod uredništvom dra Emina Bogdanovića. Netom je izašao br. 3 za mjesec listopad t. g.

Svaštice

TUMAČENJE PARAGRAFA 24. V. P. GLEDE PROVADJANJA OSTAVINSKIH RASPRAVA NAŠIH DRŽAVLJANA, PREMINULIH U AMERICI. Dopis Iseljeničkoga komesarijata u Zagrebu od 30. rujna 1937. br. 10562/37. Sreskomu sudu u Ogulinu. Pošto danomice stižu ostavine naših državljana, preminulih u Americi, na izručenje interesentima putem Iseljeničkoga komesarijata na naše sudove, a ovi opet prema §-u 24. v. p. ponovno provadjaju ostavinsko-raspravni postupak po našim zakonima ovdje, to doprinosimo ovu komesarijatsku uputu donesenu u jednoj stvari Sreskoga suda u Ogulinu, a generalizovanu na sve slučajeve, doslovno kako slijedi:

Kraljevina Jugoslavija Ministarstvo socijalne politike i narodnoga zdravlja, Iseljenički komesarijat, Zagreb. Predmet: P. J. iz Puškarić sela, ostavina, br. 10562/37. 30. rujna 1937. Sreski sud Ogulin. U odgovor na tamošnji dopis br. 347/gr. od 4. srpnja 1937. saopćuje se, da komesarijat smatra, da mimo §-a 24. vanparbenoga postupnika govori § 26. istoga postupnika za gledište ovoga komesarijata.

Ali se, medjutim, i sam § 24. vanparbenog postupnika ima, po mišljenju ovog ureda shvatiti tako, da se rasprava ima provesti tek onda, ako takva nije provedena u inostranstvu, što se u ostalom izvodi iz § 26. vanparbenog postupnika. No i neodvisno od ovoga protive se tome i drugi praktični obziri ponovnomu provadjanju ostavinske rasprave. U prvom redu govori protiv toga mnogogodišnja praksa, koja se je razvila i ustalila u saobraćaju izmedju naših i američkih sudova. Po toj praksi svi naši sudovi beziznimno udovoljavaju zamolbama američkih sudova odnosno izvršuju njihove vanparbene odluke, a naročito odredbe u pogledu razdiobe i uručenja ostavine iza umrlih ili poginulih naših iseljenika u Americi. Tu praksu naših sudova honorirao je svojedobno i Banski stol u Zagrebu, po čijem mišljenju od 16. prosinca 1925. br. 7821/22. stoji, da naši sudovi imadu uvažavati i raspolaganja amerikanskih vlasti s imovinom naših državljana nepokretnom kao i pokretnom, ostavljenom u Americi (§ 23. vanpar. postupnika). Taj paragraf bivšega vanparbenog postupnika sadržaje dakle istu odredbu kao i § 26. danas važećega vanparbenoga postupka. To nam nalaže i dobro shvaćena zaštita interesa velikoga broja naših iseljenika u Sjedinjenim državama odnosno njihovih porodica u domovini, jer uvažavajući odredbe američkih sudova, naročito one, koje se tiču nasljednoga prava, pa makar se one i razilazile s našim propisima kao na pr. onda, a što vrlo često dolazi u praksi, kada američki sudovi načelno pogoduju udovi i djeci, dajemo ovom vrlo važnom socijalno političkom momentu kakvu takvu podlogu. No ostajući na pravnom području, potrebno je ovdje istaknuti, da u anglosaskom medjunarodnom privatnom pravu važi beziznimno teorija teritorijaliteta t. j. realnih statuta, što znači, da se američki sudovi strogo pridržavaju pravnih zasada anglosaskoga privatnoga prava, te u tom pogledu isključuju svaki personalni statut, a od toga Sjedinjene države ne otstupaju ni sklapanjem konvencija, koje u ostalom uopće ne sklapaju ni s kim, pa ni s nama, jer bi u tom slučaju morale da mijenjaju cjelokupni sistem svoga privatnoga prava kao i čitavu svoju državnu organizaciju, koja se, kako je poznato, temelji na federalnom načelu, a svaka federalna država ima u privatnom pravu svoju potpunu zakonodavnu autonomiju. Prema tome budući s jedne strane nemamo konvencije s Ujedinjenim državama sjeverne Amerike, a s druge strane američki sudovi postupaju jednako s imovinom svojih i stranih državljana, ne praveći nikakve razlike ni izuzetaka, to ne preostaje ništa drugo, nego da, imajući u vidu inverznu(!) analogiju, koja se dade izvesti iz §-a 26. stavka 3. vp., uvažujemo gledište američkoga suda i prema tome s razloga najsvrsishodnijega oportuniteta priznajemo njegove odluke. Da zauzmemo istaknuto stanovište, sili nas i to, što bi američke sudske vlasti, kada bi vidjele, da naši sudovi, koji vrše zapravo jednu više manje posredničku ulogu, ne uvažavaju njihove odluke, odbili, da našim konzularnim vlastima predavaju realizirane ostavine naših iseljenika, te bi ih mogle šiljati označenim nasljednicima bez ikakvoga posredovanja naših konzularnih i sudskih vlasti, što više i izravno, naime putem američkih konzulata u našoj zemlji. Ovom prilikom čast je napomenuti, da ovaj ured ima u tom pogledu veliko iskustvo, te svi sudovi u Kraljevini uvažavaju presude stranih naročito američkih sudova tako, da u tom pogledu Komesarijat nije u svojoj dugogodišnjoj praksi zabilježio naročitih izuzetaka. U koliko je pak takovih iznimaka i bilo, to je čak i Stol sedmorice znao u nekim slučajevima zauzeti gledište, koje su prilike nalagale. Saopćujući prednje, Komesarijatu čast je stoga umoliti taj sud, da ovdašnjoj zamolnici br. 5801/37. od 24. travnja 1937. udovolji tako, da novac uruči pokojnikovoj udovi Mariji Puškarić, a ovom uredu dostavi njenu ovjerenu priznanicu na poslanu svotu. Za šefa savjetnik: Dr. Lukatela s. r.

Priopćio dr. Milan Sokolić, odvjetnik u Ogulinu.

ADVOKATSKA KOMORA U ZAGREBU održat će svoju redovitu godišnju skupštinu u nedjelju, dne 31. o. m. u Zagrebu. O tome pobliže u listopadskome broju komorinog glasila »Odvjetnik«.

IZ UREDNIŠTVA: Članak pod naslovom »Da li se § 74. k. z. imade primjenjivati i kod izbora kazne zatvora i novčane kazne«, koji je otisnut u dvobroju 6—7 ovogodišnjega »Mjesečnika« na str. 331.—333., napisao je starješina suda u Donjem Lapcu gosp. Eugen Wagner.

ODVJETNIK DR. HUGO WERK moli nas da upozorimo članove, koji se još nisu predbrojili na njegovo djelo »Izvršni postupak u praksi«, a kane to učiniti, da će on u listopadu dati djelo u štampu i odrediti nakladu. Kako će knjiga izvan predbrojke stajati 50 dinara više i ne će se davati na otplatu, u njihovu je interesu, da se na nju za vremena predbroje, tim prije, što će pisac odrediti nakladu u vrlo malo primjeraka preko broja prijavljenih predbrojnika. Predbrojka se zatvara koncem listopada t. g.

Već nakon zaključka lista primili smo od gen. tajnika Kongresa pravnika kraljevine Jugoslavije iz Beograda obavijest, da je pretsjedništvo Kongresa zaključilo:

1. da se Kongres pravnika u Novom Sadu odloži za iduću, 1938-mu, godinu;

2. da se u ožujku 1938. god. sazove stalni odbor Kongresa, koji će riješiti, da li da se Kongres održi u svibnju ili rujnu 1938. god.;

3. da se dovrši tiskanje »Spomenice« i ova razašalje referentima i onim članovima Kongresa, koji su uplatili članski ulog za Kongres u Novom Sadu;

4. da se vrati uplaćeni novac onim članovima Kongresa, koji to zatraže; oni pak koji ne traže povraćaj novca, smatrat će se članovima Kongresa pravnika u Novom Sadu god. 1938.

Prema tome netočna je vijest nekih novina, da će se Kongres održati 2. do 6. studenoga o. g.

Pravničko društvo moli one svoje članove, koji su preko njega platili za Kongres, da se jave najkasnije do 15. studenoga, ukoliko žele, da im se novac vrati. Uplate onih, koji do tog roka ne bi zatražili povrat novca, ustupit će Pravničko društvo blagajniku Kongresa pravnika. Onima, koji bi zatražili povrat novca, ali bi željeli da im se dostavi »Spomenica«, ustedgnut će se za ovu ona svota, koju bude Kongres pravnika za »Spomenicu« odredio (jer dosad o tome nismo primili obavijesti).

Po §-u 4. pravila
Pravničkoga društva

kao pravi članovi mogu društvu pristupiti samo oni, koji su apsolvirali pravne nauke.

Pravi članovi plaćaju u ime članarine godišnje:

ako su suci, javni činovnici ili odvjetnički perovodje . . . . . D. 60

ako su odvjetnici i uopće pripadnici slobodnih zvanja . . . . . D. 120

Tko istom pristupa društvu kao član, plaća osim toga upisninu jednom za uvijek, koja je jednaka mjesečnoj (od gornje svote dvanaesti dio) članarini.

Prijava za pristup u društvo šalje se tajništvu (Zagreb, Svačićev trg 4), kamo se šalju i svi dopisi i novčane pošiljke, koje se tiču društva.

Najjeftinije je i najpraktičnije, te omogućuje svestranu kontrolu, ako se članarina i uopće novac doznačuju putem poštanske štedionice. Broj računa Pravničkoga društva kod Poštanske štedionice u Zagrebu — **35515.**

Pravi članovi dobivaju »Mjesečnik« besplatno. Nečlanovi plaćaju u ime pretplate godišnje D. 120; djaci i drž. činovnici plaćaju pogodovnu pretplatu od D. 60.

Reklamacije za »Mjesečnik« moguće je uvažiti samo onda, ako ne stignu prekasno, a valja ih upraviti tajništvu, Zagreb, Svačićev trg br. 4. Spisi za uredništvo »Mjesečnika« neka se šalju u Jurjevsku ul. 51 ili Svačićev trg 4.

TISKARA „MERKANTILE" (JUTRIŠA I SEDMAK), ZAGREB